

การส่งเสริม

การพัฒนา

“ระบบเศรษฐกิจฐานราก”

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

www.ncdf.go.th

คู่มือ
การส่งเสริมการพัฒนา
“ระบบเศรษฐกิจฐานราก”

บรรณาธิการ
คณะกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก

พอช. – CODI

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

คู่มือ
การส่งเสริมการพัฒนา “ระบบเศรษฐกิจฐานราก”

พิมพ์ครั้งแรก
กันยายน 2559

จำนวนพิมพ์
2,000 เล่ม

บรรณาธิการ
คณะกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก

กองบรรณาธิการ
พรณทิพย์ เพชรมาก , รัชรา เอียดศิริพันธ์ , จันทนา เบญจทรัพย์
เสาวลักษณ์ ปรปักษ์พ่าย , สุจิตา บัวสุขเกษม , รุ่งโรจน์ เพชรบุรณิน ,
สุวัฒน์ กิขุนทด , จุไรพร จิตพิทักษ์ , เปรมปรีดิ์ นาราช, นพรัตน์ พาทีทิน ,
จินตนาภรณ์ คล่องดี , ปรานอม โอสาร

พิสูจน์อักษร
เสาวลักษณ์ ปรปักษ์พ่าย

ประสานการผลิต
สำนักสื่อสารการพัฒนา

จัดพิมพ์โดย
สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน และสำนักสื่อสารการพัฒนา
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
912 ถนนนวมินทร์ ซอยนวมินทร์ 45-47
แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
โทรศัพท์ 0-2378-8300-9 โทรสาร 0-2378-8411
Home page : www.codi.or.th E-mail : codi@codi.or.th

คำนำ

หนังสือ **คู่มือการส่งเสริมการพัฒนา “ระบบเศรษฐกิจฐานราก”** ฉบับนี้ จัดทำขึ้นโดยคณะกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจในหลักคิด แนวทางในการสนับสนุนการพัฒนากระบวนเศรษฐกิจฐานราก ด้วยการรวบรวมบทเรียน ประสบการณ์จากชุมชนต่างๆ ซึ่งได้มีการดำเนินงาน และปฏิบัติการด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนมาเป็นเวลานาน

เนื้อหาสาระสำคัญของหนังสือคู่มือฉบับนี้ จะประกอบไปด้วย นิยาม “**เศรษฐกิจฐานราก**” องค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจฐานราก ที่เข้มแข็ง ตัวชี้วัดความสำเร็จของการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ แนวทาง และ กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากระดับกลุ่ม/ชุมชน/ตำบล/จังหวัด

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือคู่มือฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องต่างๆ สำหรับนำไปใช้เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากในทุกระดับ ให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

คณะกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก

กันยายน 2559

รวมพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก สร้างชุมชน “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน”

สุวัฒน์ กีขุนทด

“รวบกระจุก จนกระจาย” คำกล่าวสั้นๆ นี้ สะท้อนให้เห็น ภาพความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในสังคมไทยที่เป็นปัญหาเรื้อรังมานาน ข้อมูลจากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี 2558 ที่ผ่านมา ระบุว่าครัวเรือนทั่วประเทศมีทั้งหมดประมาณ 21 ล้านครัวเรือน มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนเดือนละ 26,915 บาท มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเดือนละ 21,157 บาท มีครัวเรือนที่มีหนี้สินประมาณ

10.4 ล้านครัวเรือน มีหนี้สินเฉลี่ยครัวเรือนละ 156,770 บาท ในจำนวนนี้เป็นหนี้จากการทำการเกษตรร้อยละ 14.3

ขณะเดียวกัน “Forbs” นิตยสารธุรกิจระดับโลกได้จัดอันดับ 50 เศรษฐีไทยที่มั่งคั่งที่สุดในปี 2559 พบว่า เศรษฐีไทยที่ร่ำรวยอันดับ 1 มีทรัพย์สินรวมราว 660,300 ล้านบาทเศษ และรวยลดหลั่นลงไปจนถึงอันดับที่ 50 มีทรัพย์สินทั้งหมดประมาณ 12,000 ล้านบาท !!

“เศรษฐกิจฐานราก” ทางเลือกใหม่ของประเทศไทย

ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจดังกล่าววนำมาซึ่งปัญหาด้านต่างๆ และเกี่ยวพันกันเป็นลูกโซ่ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิต การศึกษา ฯลฯ โดยเฉพาะประชากรส่วนใหญ่ของประเทศที่อยู่ในภาคชนบทและมีอาชีพ

เกษตรกรรมซึ่งถือเป็นรากฐานของประเทศไทย แต่หลายสิบปีที่ผ่านมา
ฐานของประเทศอยู่ในสภาพที่อ่อนแอ มีปัญหาขาดปัจจัยการผลิต ไร่
ที่ดินทำกิน เข้าไม่ถึงแหล่งทุน ขาดความรู้ในการผลิต เมื่อมีผลผลิตล้น
เกินก็เกิดปัญหาด้านการตลาด พืชผลราคาดกต่ำ ทำให้มีปัญหาหนี้สิน
มีปัญหาในครัวเรือนและสังคมติดตามมา คนหนุ่มสาววัยแรงงานต้อง
อพยพเข้ามาหากินในเมือง ฯลฯ

ขณะที่ภาครัฐที่ผ่านมาจะเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ
มุ่งไปสู่อุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ทำให้ช่องว่างความเหลื่อมล้ำห้ง
กันมากขึ้น จนกระทั่งรัฐบาลชุดปัจจุบันที่มี **ดร.สมคิด จาตุศรีพิทักษ์**
เป็นรองนายกรัฐมนตรีดูแลนโยบายด้านเศรษฐกิจจึงได้ทบทวนนโยบาย
เศรษฐกิจของประเทศ โดยหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาและ
ส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ

สมสุข บุญยะปัญญา ประธานคณะกรรมการยุทธศาสตร์
เศรษฐกิจฐานราก กล่าวว่า ที่ผ่านมารัฐบาลส่วนใหญ่จะทำแต่เรื่อง
เศรษฐกิจมหภาค แต่ในวันนี้เมื่อรัฐบาลสนใจเรื่องเศรษฐกิจฐานราก
แล้ว จึงถือเป็นโอกาสอันดีที่ทุกฝ่าย ทุกภาคส่วน จะมาร่วมกัน
ผลักดันแนวคิดนี้ให้เป็นจริง ถือเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาเศรษฐกิจ
โลก เพราะที่ผ่านมาเราไปแข่งขันกับเศรษฐกิจของโลกตะวันตก แต่
เราก็สู้ไม่ได้ เพราะเงินเราเล็กกว่า เราเป็นได้แต่แรงงานในการผลิต
เพื่อส่งออก เป็นได้เพียงลูกไล่ของเขา

*"ถ้าเราเปลี่ยนแนวคิดใหม่ เอาคนเป็นตัวตั้ง เอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง
สามารที่จะสร้างเศรษฐกิจทางเลือก และเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย
หรือกลุ่มพื้นที่ ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ หรือทำแบบโดดๆ เหมือนที่ผ่านมา
จะทำให้เครือข่ายต่างๆ มีความเข้มแข็ง มีการไหลเวียนของระบบ*

เศรษฐกิจระหว่างกัน ไม่ใช่ความพอเพียงแบบไปตัดความสัมพันธ์กับโลกภายนอก แต่เราสามารถจัดการฐานเศรษฐกิจของเราได้ ทำให้ฐานเศรษฐกิจของเราแข็งแรง ซึ่งประเทศในยุโรปก็ทำเรื่องนี้แล้ว และมีสถานภาพที่ไม่ใช่เป็นลูกไล่ของประเทศใหญ่ๆ ทำให้ระบบทุนนิยมผ่อนปรนลง มีสาระทางด้านสังคมมากขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของโลกด้วย” ประธานคณะอนุกรรมการฯ กล่าว

การขับเคลื่อน “เศรษฐกิจฐานราก” ถือเป็น 1 ใน 12 นโยบาย “**ประชารัฐ**” ที่รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ให้ความสำคัญ มีเป้าหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ สร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง ประชาชนมีความสุข และมีรายได้เพิ่มขึ้น เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน จึงเรียกว่า “**นโยบายเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ**” มีการแต่งตั้งคณะทำงานขึ้นมาในเดือนธันวาคม 2558 มีพลเอกอนุพงษ์ เผ่าจินดา รมว.มหาดไทย เป็นหัวหน้าทีมภาครัฐ และนายฐาปน สิริวัฒนภักดี ผู้บริหารบริษัทไทยเบฟเวอเรจฯ เป็นหัวหน้าทีมภาคเอกชน และมีผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เข้าร่วมเป็นคณะทำงาน

ขณะที่ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ “**พอช.**” ซึ่งทำงานสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน มาตั้งแต่มีการจัดตั้งสถาบันฯ ในปี 2543 ได้แต่งตั้ง “**คณะกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก**” ขึ้นมาในเดือนพฤศจิกายน 2558 มีนางสาวสมสุข บุญญะบัญชา อดีตผู้อำนวยการ พอช. เป็นประธาน มีคณะกรรมการจากทุกภาคส่วนรวม 19 คน มีหน้าที่กำกับ

ดูแลเชิงนโยบายและกำหนดทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้
บรรลุเป้าหมาย

“เศรษฐกิจฐานราก คือระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่
สามารถพึ่งตนเอง มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม
และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาด้านต่างๆ ในพื้นที่ ทั้ง
สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ
อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน นอกจากนี้เศรษฐกิจฐานรากจะต้องมีแนว
ทางการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่นให้ครบวงจรมากที่สุด
มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป
การบริการ การตลาด การผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานต่างๆ
สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม
หรือเป็นธุรกิจของชุมชน” นางสาวสมสุขอธิบายความหมายของระบบ
เศรษฐกิจฐานราก

พอช. หนุนขบวนองค์กรชุมชน
ขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากเชื่อมบริษัทประชารัฐ

พลากร วงศ์ทองแก้ว ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กล่าวว่า พอช.ได้จัดทำแผนงานสนับสนุนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของขบวนองค์กรชุมชน พ.ศ. 2559 งบประมาณรวม 30 ล้านบาท (ระยะที่ 1) มี 3 แผนงาน คือ 1. สนับสนุนการสร้างความเข้มแข็งของระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนในพื้นที่ 1,500 ตำบล กระจายอยู่ในพื้นที่ที่ พอช. ปฏิบัติงานทั่วประเทศ 2. การเชื่อมโยงเครือข่ายและประสานเชื่อมโยงภาคีพัฒนาระบบข้อมูลและการจัดการความรู้ การสื่อสารประชาสัมพันธ์ ให้เกิดรูปธรรมการทำงานในเชิงประเด็น (Cluster) คือ เกษตรอินทรีย์ เช่น ข้าวอินทรีย์ ผักปลอดสารพิษ , การแปรรูปสินค้าเกษตร เช่น

ข้าว ยางพารา การท่องเที่ยวโดยชุมชน องค์กรการเงินชุมชน ร้านค้าชุมชน ฯลฯ และ 3. การบริหารจัดการ พัฒนาระบบติดตามและประเมินผล เพื่อให้ขบวนองค์กรชุมชนได้พัฒนาและยกระดับขีดความสามารถของตนเองได้ และแผนงานปี 2560 (ระยะที่ 2) งบประมาณ 37 ล้านบาท เน้นตำบลที่มีการดำเนินงานเศรษฐกิจฐานรากและประชาธิปไตย จำนวน 500 ตำบลทั่วประเทศ

นอกจากนี้ พอช. ยังได้จัดเวทีระดับประเทศเพื่อสร้างความเข้าใจกับผู้นำชุมชน ผู้นำขบวนองค์กรชุมชนทั่วประเทศ เช่น จัดงานสัมมนา “การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางประชาธิปไตย และการประสานการปฏิรูปประเทศร่วมกับ สปท.” เมื่อวันที่ 26-27 มีนาคม 2559, สัมมนาเชิงปฏิบัติการ “สร้างความเข้าใจและความร่วมมือการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากผ่านนโยบายประชาธิปไตย” เมื่อวันที่ 8 - 9 มิถุนายนที่ผ่านมา ซึ่งทั้งสองงานมีผู้นำและตัวแทนชุมชนทั่วประเทศเข้าร่วมประมาณ 1,000 คน รวมทั้งยังได้ร่วมกับขบวนองค์กรชุมชนแต่ละภาคจัดงานสัมมนาเพื่อระดมความคิดเห็นในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากให้เป็นรูปธรรม

ขณะเดียวกัน นายธำปณ สิริวัฒนภักดี ในฐานะหัวหน้าทีมภาคเอกชน คณะทำงานเศรษฐกิจฐานรากและประชาธิปไตย ได้จัดตั้ง “บริษัทประชารัฐรักสามัคคี (ประเทศไทย) จำกัด” ขึ้นมาในเดือนเมษายน 2559 มีเป้าหมายและทิศทางการทำงานที่สอดคล้องและหนุนเสริมการทำงานของ พอช. โดยเน้นไปที่กลุ่มงาน 1. เกษตร 2. แปรรูป (SME/OTOP) 3. ท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนได้เข้าถึงปัจจัยการผลิต สร้างองค์ความรู้ การตลาด สร้างแบรนด์ การประชาสัมพันธ์ และการบริหารจัดการ ทั้งด้านต้นทุน บัญชี และการ

บริหารความเสี่ยง โดยบริษัทประชารัฐฯ จะมีฐานะเป็นบริษัทแม่หรือ Holding และจะมีการจัดตั้งบริษัทประชารัฐในระดับจังหวัดขึ้นมาอีก 76 จังหวัดทั่วประเทศ (ยกเว้นกรุงเทพฯ) บริหารงานในรูปแบบของ วิสาหกิจเพื่อสังคม หรือ Social Enterprise โดยมีหลักการที่สำคัญ คือ “ชุมชนลงมือทำ เอกชนขับเคลื่อน รัฐบาลสนับสนุน”

ที่ผ่านมาขบวนองค์กรชุมชนได้ร่วมกันจัดตั้งบริษัทประชารัฐฯ ขึ้นมาแล้วหลายจังหวัด เช่น บริษัทประชารัฐรักสามัคคีภูเก็ต จำกัด, ที่ จ.เพชรบุรี, อุดรธานี, บุรีรัมย์, ร้อยเอ็ด, เชียงใหม่, แพร่ น่าน ฯลฯ โดยแต่ละบริษัทที่จัดตั้งขึ้นมาก็จะมีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมา บริหารงาน มีการค้นหาชุมชนที่มีความพร้อม วิเคราะห์ศักยภาพของ ชุมชนและผลิตภัณฑ์ เพื่อนำไปสู่การวางแผนพัฒนาสินค้าและบริการ

ตัวอย่างที่ภูเก็ตจะมีการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าต่างๆ เช่น สับปะรดภูเก็ต นมแพะ กุ้งมังกร ผ้าบาติก, เพชรบุรี มีขนมหม้อแกง ผลิตภัณฑ์จากต้นตาล และการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งที่จังหวัด เพชรบุรียังมีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติอีกมากที่นักท่องเที่ยวไม่รู้จักร หากได้รับการส่งเสริมก็จะทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากการท่องเที่ยว มีที่พักแบบโฮมสเตย์ และมีรายได้จากการขายสินค้าชุมชนที่กำลังจะ พัฒนาขึ้นมา

ดร.อนุรักษ์ เรืองรอบ ผู้ประสานงานโครงการขับเคลื่อน เศรษฐกิจฐานราก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กล่าวว่า แม้ว่าในขณะนี้ ยังอยู่ในระหว่างการเริ่มต้นการจัดตั้งบริษัทประชารัฐฯ ขึ้นมาในหลาย จังหวัด แต่ในภาพรวมก็ได้มีการขับเคลื่อนงานไปแล้วหลายภาคส่วน เช่น ที่เชียงใหม่ เมื่อต้นเดือนสิงหาคมที่ผ่านมา บริษัทประชารัฐรัก สามัคคีเชียงใหม่ จำกัด เป็นตัวกลางในการส่งเสริมให้เกษตรกรสวน

ลำไย ต.ช่วงมุง อ.สารภี จำนวน 137 ครัวเรือน นำลำไยไปขายให้แก่ห้างท็อปส์ ซูเปอร์มาร์เก็ต ในเครือบริษัทเซ็นทรัลฯ ได้โดยตรง ไม่ต้องขายผ่านพ่อค้าคนกลาง หรือขายให้ “ล้ง” จากประเทศจีน

“ที่ผ่านมามหาชนสวนลำไยมักจะโดนกดราคารับซื้อ เช่นปีนี้ล้งที่รับซื้อลำไยส่งไปขายที่ประเทศจีนกดราคารำไยเหลือเพียงกิโลฯ ละ 8 บาท แต่บริษัทประชารัฐเชียงใหม่ ช่วยให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเจรจาขายลำไยให้แก่ห้างฯ ได้ในราคาที่ชาวบ้านพอใจ คือกิโลฯ ละ 38 บาท จำนวนประมาณ 100 ตันเศษ คิดเป็นมูลค่ารวมประมาณ 4 ล้านบาท หรือหารายได้ให้ราคาสูงกว่า ชาวบ้านก็สามารถขายได้ ไม่จำกัดเฉพาะรายหนึ่งรายใด ทำให้ชาวบ้านมีอำนาจต่อรอง” ดร.อนุรักษ์ ยกตัวอย่าง

รวมพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก สู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน”

การรวมกลุ่มสร้างอำนาจต่อรองของชาวสวนลำไยที่เชียงใหม่ เป็นเพียงแค่การเริ่มต้น ต่อจากนี้ไปพวกเขาอาจปรับปรุงการปลูกลำไยให้มีคุณภาพดีขึ้น เช่น ปลูกลำไยออร์แกนิก แล้วแปรรูปเป็นน้ำลำไย ลำไยกระป๋อง ลำไยอบแห้ง ฯลฯ สร้างแบรนด์และพัฒนาบรรจุภัณฑ์ ให้มีความสวยงาม มีคุณค่า ไม่ใช่ปลูกและขายแบบเหมาสวนเหมือนในอดีตที่ผ่านมา

เช่นเดียวกับที่ ตำบลหนองแคน อ.ปทุมรัตน์ จ.ร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ในเขต “ทุ่งกุลาร้องไห้” แหล่งผลิตข้าวหอมมะลิชั้นดีของโลก ในอดีตที่ผ่านชาวบ้านในตำบลนี้ต่างก็มีปัญหาไม่แตกต่าง

จากพื้นที่อื่นๆ ของประเทศ คือปัญหาความยากจนจากการทำนา การ
ใช้ปุ๋ยเคมีทำให้ดินเสื่อม มีหนี้สิน การบุกรุกทำลายป่าไม้ แหล่งน้ำ
คนวัยแรงงานละทิ้งถิ่นฐานเข้าไปขายแรงงานในเมือง ฯลฯ แต่ก่อนที่
ชุมชนจะล่มสลาย ในปี 2534 แกนนำในชุมชนได้รวมกลุ่มกันลุก
ขึ้นมาแก้ไขปัญหา เริ่มจากการฟื้นฟูไร่ นา ปลุกข้าว ปลุกผักแบบ
อินทรีย์ เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมูโดยไม่ใช้สารเคมี ทำให้ลดต้นทุนการผลิต
เมื่อมีรายได้ก็นำมาจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ จัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน
กองทุนสวัสดิการ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์เอาไว้ช่วยเหลือกัน ฯลฯ

จากการรวมกลุ่มเล็กๆ จนถึงปัจจุบัน ชาวบ้านตำบลหนอง
แคนมีเงินกองทุนหมู่บ้านรวมกันประมาณ 60 ล้านบาท มีเงิน
ช่วยเหลือสมาชิกเมื่อเสียชีวิตรายละ 30,000 บาท มีกองทุน
สวัสดิการกว่า 600,000 บาท ช่วยเหลือสมาชิกตั้งแต่เกิด แก่
เจ็บป่วย ฯลฯ มีไก่ไข่อินทรีย์กว่า 2,000 ตัว มีการทอผ้าขาวม้าเอาไว้
ใช้เอง และผลิตเป็นผ้าลายแคนขายผืนละ 180-250 บาท มีการ
เพาะเห็ด ปลุกผักอินทรีย์ ปลุกข้าวอินทรีย์ ข้าวหอมมะลิ ข้าว
กล้อง ข้าวไรซ์เบอร์รี่เอาไว้กินเอง และขายได้ราคาสูงถึงกิโลกรัมละ
120 บาท โดยขายผ่านทาง Facebook การออกร้านจำหน่าย และ
วางขายในโรงแรมชั้นนำในจังหวัดร้อยเอ็ด

นอกจากนี้ชาวบ้านยังใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนำข้าวหอมมะลิมา
แปรรูปผสมกับสมุนไพรในท้องถิ่น เช่น พญายา (กระแจะจันทร์หรือ
ทานาคาของพม่า) โพล กวาวเครือ ฯลฯ มาผลิตเป็นผงพอกหน้าขาว
ใช้ชื่อสินค้าว่า “**ผงพอกหน้าข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้**” มีสรรพคุณ
บำรุงผิวหน้า ลดการอักเสบของผิว จำหน่ายในราคาของละ 50 บาท
(ขนาด 15 กรัม) เป็นการเพิ่มมูลค่าจากข้าวกิโลกรัมละ 100 บาท

เมื่อแปรรูปแล้วสามารถขายได้ในราคากิโลกรัมละ 4,000 บาท ปัจจุบันผงพอกหน้าชาวกำลังพัฒนาและปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานเพื่อส่งออกไปจำหน่ายในตลาดต่างประเทศ โดยเฉพาะในยุโรป

สว่าง สุขแสง ผู้ประสานงานเครือข่ายเกษตรยั่งยืนตำบลหนองแคน กล่าวว่า นอกจากการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในระดับตำบลและจังหวัดแล้ว ขณะนี้กลุ่มเกษตรกรใน 4 จังหวัด คือ ชัยภูมิ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม และยโสธร รวม 20 ตำบล ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก พอช.ตำบลละ 70,000 บาท ได้รวมกลุ่มกันในลักษณะของ Cluster เป็นเครือข่ายข้าวอินทรีย์ เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเอง เนื่องจากที่ผ่านมาชาวนาต้องซื้อพันธุ์ข้าวมาจากพ่อค้า และส่วนใหญ่เมล็ดพันธุ์มักไม่มีคุณภาพ เช่น เมล็ดลีบ หรือมีพันธุ์ข้าวอื่นปลอมปน ทำให้ได้ผลผลิตไม่เต็มที่ ไม่มีคุณภาพ ดังนั้นชาวนาใน 4 จังหวัดจึงรวมกลุ่มกันผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้ได้มาตรฐาน โดยจะคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพดี มีความแข็งแรง ทนทานต่อโรค นำมาปลูกในแปลงนารวม หลังจากนั้นจะคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่มีความสมบูรณ์เพื่อนำมาแจกจ่ายให้เกษตรกรที่เป็นสมาชิกนำไปขยายกระจายพันธุ์ต่อไป

“เราตั้งเป้าหมายว่าจะต้องมีศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลละ 1 แห่ง เพื่อให้ชาวนาได้พันธุ์ข้าวที่ดี เฉพาะในจังหวัดร้อยเอ็ดผลิตข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาละปีหนึ่งประมาณ 10,000 ตัน หากผลผลิตมีคุณภาพ และผ่านการรับรองมาตรฐาน GI (สิ่งบ่งชี้ถิ่นกำเนิดทางภูมิศาสตร์และขึ้นทะเบียนกับกรมทรัพย์สินทางปัญญาแล้ว) จะทำให้ข้าวหอมมะลิทุ่ง

หลายๆ ร้อยเอ็ดมีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มประเทศยุโรป ต้องการสินค้า GI สูงมาก” สว่างกล่าว

นอกจากการยกระดับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวดังกล่าวแล้ว สว่างกล่าวว่า การรวมกลุ่มเป็น Cluster อินทรีย์ข้าวจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและพัฒนาสมาชิกในด้านอื่นๆ ด้วย ไม่ใช่แยกกันผลิต แยกกันขายเหมือนที่ผ่านมา เช่น การลดต้นทุนการผลิต การเชื่อมกับกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มแปรรูปข้าว กลุ่มตลาดสีเขียว ฯลฯ ตลอดจนนำไปสู่การสร้างแบรนด์ สร้างบรรจุภัณฑ์ให้สวยงาม ทำให้สินค้ามีตลาดรองรับ สร้างรายได้และลดปัญหาหนี้สินของเกษตรกร

นี่คือตัวอย่างของกลุ่มชาวนาในภาคอีสานที่รวมตัวกันแก้ไขปัญหาเรื่องปากเรื่องท้อง ยังมีพี่น้องเกษตรกรทั่วประเทศอีกมากมายที่กำลังรวมพลังร่วมกับภาครัฐและเอกชนขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก เพื่อนำชุมชนและประเทศไปสู่เป้าหมาย “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน”

สารบัญ

ส่วนที่ 1 : เศรษฐกิจฐานราก

- นิยาม “เศรษฐกิจฐานราก” 19
- องค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง 21
- ตัวชี้วัดความสำเร็จ 23
- แนวทาง และกระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก 36

ส่วนที่ 2 : กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก

- กระบวนการขับเคลื่อนระดับกลุ่ม ชุมชน และตำบล 41
- กระบวนการขับเคลื่อนระดับจังหวัด 44

ส่วนที่ 3 : 10 กรณีศึกษาตามตัวชี้วัดเศรษฐกิจฐานราก

- การจัดการทุนชุมชนเพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจฐานราก 47
ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี
นพรัตน์ พาทีทิน
- สถาบันการเงินชุมชนกำแพงเพชร จากทุนภายในของ 57
ท้องถิ่นสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ตำบลกำแพงเพชร
อำเภอรั้วสูง จังหวัดสงขลา
จุไรพร จิตพิทักษ์
- ระบบทุนเงินตรา เครื่องมือการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก 73
ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี
เปรมปรีดิ์ นาราช

- สร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง 86
ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง
จินตนาภรณ์ คล่องดี
- เรียนรู้ปัญหา พัฒนาชุมชนสู่การกำหนดอนาคตตนเอง 98
อย่างยั่งยืน ตำบลบัวใหญ่ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน
ปรานอม ไอสาร
- จากความขัดแย้งเรื่องที่ดินสู่การพัฒนาพื้นที่ร่วม เพื่อสร้าง 111
เศรษฐกิจของชุมชน ตำบลปลาบ่า อำเภอกุเรือ จังหวัดเลย
จันทนา เบญจทรัพย์
- ยกระดับจากองค์กรการเงินสู่การพัฒนาระบบ 122
เศรษฐกิจชุมชนตำบลปากคลอง อำเภอธวัชบุรี จังหวัดอุบลราชธานี
- หนองแคนจัดการตนเอง ฐานรากของการพัฒนาระบบ 132
เศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืน ตำบลหนองแคน อำเภอปทุมรัตน์
จังหวัดร้อยเอ็ด
เปรมปรีดิ์ นาราช และ เสาวลักษณ์ ปรปักษ์พ่าย
- “เมืองชุมแพ” ต้นแบบการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก สร้าง 150
บ้านมั่นคง ชุมชนเข้มแข็ง ร่วมแรงทำนารวม บ้านมั่นคง
เมืองชุมแพ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น
สุวัฒน์ กิขุนทด
- สร้างทุนในชุมชน พัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ตามแบบฉบับ 162
คนบึงพะไล ตำบลบึงพะไล อำเภอแก้งสนามนาง จังหวัด
นครราชสีมา
รุ่งโรจน์ เพชรบุรณิน

เศรษฐกิจฐานราก

นิยาม “เศรษฐกิจฐานราก”

“เศรษฐกิจฐานราก” คือระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการช่วยเหลือเอื้อเพื่อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาด้านอื่นๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ระบบเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผลและสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างผู้คนในชุมชนท้องถิ่น มิใช่เป็นเฉพาะเศรษฐกิจแนวตั้งแบบปัจเจกแต่สามารถทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาสและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเศรษฐกิจร่วมของชุมชนกับเศรษฐกิจของปัจเจก **เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือเป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและในระดับที่กว้างขวางอื่นๆ และภายนอก**

ระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความต้องการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น ให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาด การผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกัน สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือธุรกิจของชุมชน (ในมิติของการเกื้อกูล เอื้อเพื่อ การมีส่วนร่วมของคนในตำบล) ต่างๆ ทั้งขนาดย่อมหรือขนาดใหญ่ขึ้น โดยใช้ทั้งความรู้ที่สั่งสมในพื้นที่ หรือที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของพื้นที่ และมีการพัฒนาให้ทันสมัย พร้อมกับมีเทคนิค วิทยาการและความรู้

เทคโนโลยี มาพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับตลาด หรือสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการต่างๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์ ทนสมัย และเชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ

ระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความหลากหลาย พอเพียง เพื่อเปิดโอกาสและแบ่งปันให้คนทุกกลุ่มทุกวัยสามารถมีพื้นที่ และมีโอกาสในการร่วมพัฒนาได้อย่างผสมผสานและสร้างสรรค์ รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจอื่นๆ ได้อย่างดี อย่างมีฉันทามติ เป็นธรรม และมีความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียม

องค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง

- 1) มีการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างพลังในการทำงานร่วมกัน ความสามารถที่จะเจรจาต่อรองและประสานงานทั้งภายใน และกับภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ
- 2) มีการจัดการระบบการเงินของชุมชน การบูรณาการทุนร่วมกัน มีกองทุนของชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถเป็นกลไกการเงินของชุมชนในการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจสังคม อาชีพ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของชุมชน และของคนในชุมชน
- 3) มีระบบการจัดการทุนชุมชนที่ครอบคลุมทุนทางสังคม ทุนคน ทุนพุทธิพยากร วิถีวัฒนธรรมภูมิปัญญา อัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ประวัติศาสตร์
- 4) มีระบบข้อมูลที่ทันสมัยรอบด้านทั้งภายในและภายนอก เพื่อการวิเคราะห์ระบบของท้องถิ่น อาชีพ รายได้ รายจ่าย การผลิต ฐานเศรษฐกิจ ที่ดิน ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ข้อมูลความรู้ระบบเศรษฐกิจเกี่ยวข้องภายนอก เป็นฐานสำคัญในการวางแผนชุมชน การวางแผนเพื่อการตัดสินใจ การติดตาม วัดผลและรายงานผล
- 5) มีระบบการผลิตของชุมชนทั้งขั้นพื้นฐานและก้าวหน้า ที่ได้มาตรฐาน มีมูลค่าเพิ่มและสามารถเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจภายนอกได้
- 6) สร้างความร่วมมือในทุกระดับและทุกมิติ เพื่อให้เกิดความร่วมมือให้บรรลุเป้าหมายและสัมพันธภาพที่ดี ทั้งระดับกลุ่มต่อกลุ่ม กลุ่มกับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด

ภูมิโนเวศน์ หรือรวมตัวกันเป็นเครือข่ายประเด็นต่างๆได้ เช่น เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ เครือข่ายข้าว เครือข่ายประมง พื้นบ้าน เครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน เครือข่ายภูมิโนเวศน์วิถีวัฒนธรรม หรือการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานต่างๆ เป็นต้น

- 7) **มีระบบการอยู่ร่วมกัน** หรือเคารพกติกา จารีตประเพณีในการอยู่ร่วมกัน ระบบสวัสดิการการดูแลซึ่งกันและกันและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสังคมใหญ่อย่างสร้างสรรค์และเกื้อกูล
- 8) **มีคุณธรรม จริยธรรม**ในการทำกิจกรรม การประกอบกิจการ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม หรือการดำรงชีวิต
- 9) **มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน** โดยคนในชุมชนร่วมทุนร่วมกิจกรรมหรือกิจการ ในการพัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน มีสำนึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน
- 10) **คนในพื้นที่ของชุมชนสามารถมีส่วนร่วม** มีความรู้เรื่องราวการพัฒนาในพื้นที่รวมทั้งความรู้ในสังคมอื่นๆ มีคุณภาพ มีความมั่นใจที่จะให้ความรู้ความเห็น ร่วมคิดร่วมทำ ตื่นรู้ มีความสร้างสรรค์ มีคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐาน ครอบครัวมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้มากที่สุด

ตัวชี้วัดความสำเร็จ

ตัวชี้วัดความสำเร็จของการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ประกอบด้วย ตัวชี้วัดระดับบุคคล/ สมาชิก ตัวชี้วัดระดับกลุ่ม ตัวชี้วัดระดับชุมชน/ หมู่บ้าน ตัวชี้วัดระดับตำบล และ ตัวชี้วัดระดับจังหวัด โดยมีรายละเอียดของตัวชี้วัดในแต่ละระดับ ดังนี้

ระดับ ตัวชี้วัด	เชิงคุณภาพ	เชิงปริมาณ
ระดับ บุคคล/ สมาชิก	1. มีการทำบัญชีครัวเรือน 2. มีอาชีพและรายได้ที่มั่นคง สมาชิกครัวเรือนในวัยทำงานมีงานทำ 3. คนในครอบครัวมีสุขภาพแข็งแรง (ไม่เป็นโรคเจ็บป่วยจากสารเคมี/ยาฆ่าแมลง/ความเครียด) 4. ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต วิธีการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือน ที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม 5. มีจิตสาธารณะเพิ่มมากขึ้น	1. มีเงินออมในรอบปีเพิ่มมากขึ้น.....บาท 2. มีหนี้สินที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ในรอบปีที่ผ่านมาลดลง.....บาท 3. มีทรัพย์สินในรอบปีที่ผ่านมาเพิ่มขึ้นจำนวน.....รายการ

ระดับ ตัวชี้วัด	เชิงคุณภาพ	เชิงปริมาณ
ระดับ กลุ่ม	1. สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมใน การทำกิจกรรมด้านการ พัฒนาเศรษฐกิจ ฐานราก¹ ร่วมกันอย่าง สม่ำเสมอ 2. กลุ่มมีการบริหารจัดการที่ เป็นระบบ โปร่งใส และ ตรวจสอบได้ (มีการ รายงานผลการดำเนินงาน รายงานการเงิน ต่อ สมาชิก/สาธารณะ ทุก..... เดือน) 3. มีฐานข้อมูลสมาชิกกลุ่มที่ เป็นลายลักษณ์อักษร หรือ ไฟล์ข้อมูล ถูกต้อง ครบถ้วน 4. มีการจัดสรรผลกำไร รายได้จากการดำเนินงาน	1. ร้อยละ.....ของ ครัวเรือนในชุมชน ที่ เป็นสมาชิกกลุ่มด้าน เศรษฐกิจชุมชน (องค์กรการเงิน กลุ่ม อาชีพ) 2. จำนวนสมาชิกกลุ่ม เพิ่มขึ้น.....คน 3. จำนวนเงินกองทุน หรือเงินหมุนเวียน เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง 4. จำนวนรายได้/ผล กำไร จาก การ ดำเนินงานของกลุ่ม เพิ่มขึ้น

¹ “กิจกรรมด้านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก” หมายถึง กิจกรรมเพื่อ
ตอบสนองปากท้อง การหาอยู่หากิน การบริโภคภายในครัวเรือนและในชุมชน
กิจกรรมที่สร้างรายได้และกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจและ
สังคม

ระดับ ตัวชี้วัด	เชิงคุณภาพ	เชิงปริมาณ
	เพื่อประโยชน์ส่วนรวม หรือประโยชน์สาธารณะ 5. มีคนทำงานที่มาจาก หลากหลาย (วัย เพศ อายุ กลุ่ม/องค์กร) มีการแบ่ง บทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน และทำงานอย่างต่อเนื่อง 6. กิจกรรมที่ดำเนินการต้อง ไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และทรัพยากร ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม 7. มีการขยายกิจกรรมการ พัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จากเรื่องหนึ่งไปสู่อีกเรื่อง หนึ่ง 8. มีการผลิต แลกเปลี่ยนหรือ แบ่งปันปัจจัยการผลิต/ ผลผลิต และหรือเชื่อมโยง ปัจจัยการผลิต/ผลผลิตกับ ตลาดภายนอกได้	

ระดับ ตัวชี้วัด	เชิงคุณภาพ	เชิงปริมาณ
ระดับ ชุมชน/ หมู่บ้าน	1. มีการวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา ทุณด้านต่างๆ ของ ชุมชนทุกปี 2. มีแผนชีวิตชุมชน/ แผน แม่บทชุมชน และ เป้าหมายการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชนที่มาจาก การมีส่วนร่วมของคนใน ชุมชน ครอบคลุมด้าน ปัจจัยสี่ และนำแผนไป ปฏิบัติเพื่อพัฒนาคน พัฒนาอาชีพ พัฒนา สวัสดิการ ให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงในชุมชนได้ 3. มีการเชื่อมโยงกลุ่มการ ผลิต การแปรรูปและการ บริการในชุมชนเพื่อให้ เกิดประโยชน์ร่วมกัน 4. มีการเชื่อมโยง/บูรณาการ ทุนชุมชน(ที่เป็นเงินและ ไม่ใช่ตัวเงิน) เพื่อใช้เป็น กองทุนกลางในการ	1. ร้อยละ 50 ของ ครัวเรือนในชุมชน มีการทำบัญชี ครัวเรือน 2. ร้อยละ.....ของ ครัวเรือนในชุมชน มีอาชีพและรายได้ ที่มั่นคง 3. ร้อยละ 20 ของ ครัวเรือนในชุมชน สามารถผลิตเพื่อ บริโภคได้เอง 4. ร้อยละ ของ ครัวเรือนในชุมชน มีสมาชิกในวัย ทำงานมีงานทำ 5. ร้อยละ 20 ของ ครัวเรือนในชุมชน มีหนี้สินที่ไม่ ก่อให้เกิดรายได้ ลดลง

ระดับ ตัวชี้วัด	เชิงคุณภาพ	เชิงปริมาณ
	สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน 5. มีระบบข้อมูล และชุดความรู้ของชุมชนที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้	6. ร้อยละ.....ของครัวเรือนในชุมชนมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้น 7. ร้อยละ.....ครัวเรือนในชุมชนมีเงินออมเพิ่มขึ้น 8. ร้อยละ 50 ของครัวเรือนที่ทำเกษตรในชุมชนมีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตที่ไม่เบียดเบียนตนเองผู้อื่น และทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม 9. จำนวนพื้นที่ที่ทำเกษตรอินทรีย์/เกษตรยั่งยืนเพิ่มขึ้น.....ไร่
ระดับ ตำบล	1. มีแผนพัฒนาตำบลทุกมิติ (สังคม วัฒนธรรม ประเพณี การเมือง ฯลฯ)	1. ร้อยละ 50 ของครัวเรือนในตำบลมีการทำบัญชี

ระดับ ตัวชี้วัด	เชิงคุณภาพ	เชิงปริมาณ
	ที่เห็นแผนด้านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างชัดเจน 2. เชื่อมโยงกลุ่มการผลิต การแปรรูปและการบริการในชุมชน เป็นเครือข่ายระดับตำบล(เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้า ความรู้ การต่อรอง ฯลฯ) 3. เชื่อมโยงกลุ่ม/เครือข่ายการผลิต การแปรรูปและการบริการเป็นเครือข่ายระหว่างตำบล (คลัสเตอร์) หนุนช่วยกัน 4. เชื่อมโยงเครือข่ายการผลิต การแปรรูปและการบริการกับภาคธุรกิจ ภาคีการพัฒนา 5. มีกองทุนระดับตำบลที่เป็นนิติบุคคล และคนในตำบลเป็นเจ้าของ (กองทุนระดับตำบล	ครัวเรือน 2. ร้อยละ ของครัวเรือนในตำบลมีอาชีพและรายได้ที่มั่นคง 3. ร้อยละ 20 ของครัวเรือนในตำบลสามารถผลิตเพื่อบริโภคได้เอง 4. ร้อยละ 20 ของครัวเรือนในตำบลมี ห นั้ สึ น ที่ ไม่ ก่อให้เกิดรายได้ลดลง 5. ร้อยละ ครัวเรือนในตำบลมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้น 6. ร้อยละ ครัวเรือนในตำบล มีเงินออมเพิ่มขึ้น 7. จำนวนกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่หลากหลาย

ระดับ ตัวชี้วัด	เชิงคุณภาพ	เชิงปริมาณ
	หมายถึง การบูรณาการทุนในระดับตำบล ที่อาจทำหน้าที่แตกต่างกัน แต่มีความเข้าใจในการทำงาน และมีข้อมูลภาพรวมของกลุ่มต่างๆ หรือมีการลงหุ้นร่วมในนามของกลุ่ม หรือการมีธนาคารของคนในตำบลเป็นธนาคารกลางของชุมชนเพื่อจัดการการเงินทั้งระบบร่วมกัน) 6. มีกลไกการจัดการร่วม ที่เป็นศูนย์กลางการซื้อขาย/รวบรวม/กระจายสินค้า และเชื่อมโยงการตลาดและเจรจาทางการค้า ทั้งในระดับชุมชน ตำบลและจังหวัด โดยอาจใช้ระบบสหกรณ์ รวมถึงมีข้อมูลเพื่อสนับสนุนการพัฒนา ระบบ การ ผลิต และ การตลาด	และ ครอบ คลุม ระบบการผลิต การแปรรูป การตลาด การสื่อสาร การจัดการข้อมูลและก า ร บ ริ ก า ร เชื่อมโยงตั้งแต่ระดับกลุ่มสู่ระดับตำบล 8. จำนวนกลุ่มด้านเศรษฐกิจชุมชนที่มีการดำเนินกิจกรรมต่อเนื่อง.....กลุ่ม หรือร้อยละของกลุ่มด้านเศรษฐกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็ง (ตามตัวชี้วัดระดับกลุ่ม)ต่อจำนวนกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนทั้งหมดในตำบล 9. ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของผลตอบแทนจากการดำเนินกิจกรรม

ระดับ ตัวชี้วัด	เชิงคุณภาพ	เชิงปริมาณ
	7. มีการพึ่งตนเองของการสร้างเศรษฐกิจฐานราก โดยอาจพิจารณาจาก 1) สามารถบริหารจัดการหนี้สินได้ 2) มีรายได้มากกว่ารายจ่าย 3) มีระบบเศรษฐกิจฐานรากที่ครบวงจร (ผลิต/บริโภค/แปรรูป/จำหน่าย/แบ่งปัน) 4) มีการวิจัย พัฒนาและถ่ายทอดความรู้ 5) มีการจัดการทรัพยากรอย่างสมดุล และมีประสิทธิภาพ 6) มีความร่วมมือที่ดีกับภาคธุรกิจและภาคีการพัฒนา 7) มีแนวนโยบายของหน่วยงานที่สนับสนุนชัดเจน	การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เมื่อเปรียบเทียบกับปีที่ผ่านมา 10. จำนวนผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีคุณภาพ สามารถจำหน่ายในตลาดท้องถิ่นและ/หรือตลาดภายนอกท้องถิ่นได้.....ชนิด/รายการ 11. จำนวนพื้นที่ที่ทำเกษตรอินทรีย์/เกษตรยั่งยืนเพิ่มขึ้น.....ไร่

ระดับ ตัวชี้วัด	เชิงคุณภาพ	เชิงปริมาณ
ระดับ จังหวัด	1. มี แผน พัฒ นา ระ บบ เศรษฐกิจฐานราก ซึ่งอาจประกอบด้วย 1.1 แผนปฏิบัติการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของภาคชุมชนระดับจังหวัด 1.2 แผนปฏิบัติการร่วมของภาคชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐระดับตำบล อำเภอ 1.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากระดับจังหวัดที่มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน และหน่วยงานภาคี ในแต่ละประเด็นงานจากฐานการผลิตอาชีพที่หลากหลาย และครอบคลุมทุกประเด็นงาน/คลัสเตอร์ (ท่องเที่ยวโดย	1. มี การ จัด ระ บบ คุณภาพของระบบการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ประกอบด้วย 1.1 คุณภาพระดับเข้มข้น 1) จ ำน ว น ชุ ม ช น / ตำบล ที่มี การ เริ่ม ดำเนินการ พัฒนา เศรษฐกิจฐานราก มี ค ว า ม เข้มแข็ง มี ก ลู่ ม หลากหลา ย มี ราย ได้ มาก กว่า รายจ่าย

ระดับ ตัวชี้วัด	เชิงคุณภาพ	เชิงปริมาณ
	ชุมชน การผลิต การ แปรรูป ประมง ผลไม้ ฯลฯ) 1.4 แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฐานรากระดับจังหวัด ที่สามารถตอบสนอง ต่อการฟื้นฟู พัฒนา คุณภาพชีวิตของคน ในชุมชนท้องถิ่น 1.5 แผนพัฒนา สาธารณูปโภคพื้นฐาน ที่เป็นแผนที่เกิดขึ้น จากการมีส่วนร่วม ของชุมชนท้องถิ่น โดยเปิดเผย โปร่งใส และตอบสนองต่อการ พัฒนาเศรษฐกิจ ฐานราก 2. มีกลไกร่วมในการพัฒนา ระบบเศรษฐกิจฐานรากใน ระดับจังหวัดที่ประกอบด้วย ภาคชุมชน ภาครัฐ	2) จำนวน ตำบลที่มี รูปธรรม การพัฒนา ระบบ เศรษฐกิจ ชุมชน 3) ร้อยละของ ตำบลใน จังหวัดที่มี การพัฒนา ระบบ เศรษฐกิจ ฐานราก อย่างเป็น รูปธรรม 1.2 คุณภาพระดับ กลาง ● จำนวนชุมชน/ ตำบล ที่มีการ เ รื่ ม กระบวนการ

ระดับ ตัวชี้วัด	เชิงคุณภาพ	เชิงปริมาณ
	ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม ซึ่งมี องค์ประกอบ ดังนี้ 2.1 มีกลไกที่มีคุณภาพ โดย ชุมชนสามารถมีส่วนร่วม ได้อย่างเท่าเทียม 2.2 มีตัวแทนจากองค์กร ชุมชนในพื้นที่ที่มาจาก ประเด็นงานหรือฐาน การผลิตที่หลากหลาย (เช่น การผลิต กลุ่ม การท่องเที่ยวโดย ชุมชน ผู้ประกอบการ ชุมชน) และเข้าร่วมไม่ น้อยกว่าร้อยละ 20 ของ จำนวน องค์ประกอบของกลไก และเข้าร่วมเพิ่มขึ้นโดย ลำดับ 2.3 มีระบบการตัดสินใจ ร่วมกัน	และ อยู่ ระหว่าง การ จัดการ 1.3 คุณภาพระดับ เริ่มต้น ● จำนวนชุมชน/ ตำบลที่มีปัญหา และยังไม่ได้เริ่ม ดำเนินการ 2. จำนวนผลผลิตที่โดดเด่น ของ จังหวัด ที่มาจากภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี ของคนในจังหวัด 3. การปรับเปลี่ยนกฎ กติกา หรือการ สนับสนุนในระดับ นโยบายที่เอื้อต่อ การประกอบกิจการ ของชุมชน ดูจาก จำนวน กติกา นโยบายที่มีการ

ระดับ ตัวชี้วัด	เชิงคุณภาพ	เชิงปริมาณ
	3. มีผังเมืองทางกายภาพ ผังการใช้พื้นที่ที่แสดงศักยภาพของพื้นที่ที่เหมาะสมกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในจังหวัดอย่างมีส่วนร่วม และเป็นเจ้าของร่วม 4. มีกลไกร่วมในการบริหารจัดการสินค้าจากชุมชนตำบล และกระจายสินค้าระหว่างชุมชน จังหวัด โดยเชื่อมกับภาคเอกชน (ศูนย์กระจายสินค้าที่ชุมชนเป็นเจ้าของ) 5. มีการเชื่อมโยงเครือข่ายเศรษฐกิจฐานรากระดับจังหวัด สามารถต่อรองเชื่อมโยงทุนชุมชนให้เกิดการพัฒนาและมีผลลัพธ์ที่ชัดเจน และขยายผลประเด็นงานหรือฐานการผลิตที่หลากหลาย เช่น ผลไม้ ท่องเที่ยวโดยชุมชน	กำหนด หรือรับรองหรือปรับเปลี่ยนในจังหวัดต่อไป 4. จำนวนเอสเอ็มอี (SME) ของชุมชนท้องถิ่น ที่มีมาตรฐานเชิงคุณภาพ (มาตรฐานเชิงคุณภาพของเอสเอ็มอีแบบชุมชนท้องถิ่น คือ เป็นมาตรฐานที่ชุมชนเป็นเจ้าของ) 5. มีพื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดในจังหวัด 6. จำนวนพื้นที่ที่มีการจัดโซนการผลิต (ผังชุมชน/ตำบล) อย่างมีประสิทธิภาพ

ระดับ ตัวชี้วัด	เชิงคุณภาพ	เชิงปริมาณ
	การผลิต การแปรรูป ประมง เป็นต้น 6. มีการผลักดันนโยบายรัฐใน การส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ ในหลากหลายรูปแบบ ทั้งใน ระดับพื้นที่และในระดับชาติ	

หมายเหตุ : ตัวชี้วัดเชิงปริมาณที่มีการกำหนดจำนวนร้อยละไว้ เพื่อ
ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของชุมชนท้องถิ่นอย่างชัดเจน
ในส่วนของตัวชี้วัดที่ไม่ได้กำหนดจำนวนไว้ เพื่อให้แต่ละชุมชนท้องถิ่น
ได้มีการร่วมวิเคราะห์และกำหนดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของชุมชน
ท้องถิ่นนั้นๆ

แนวทาง และกระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก

เพื่อให้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก เห็นผลรูปธรรมที่ชัดเจน จึงกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ที่จะใช้เป็นแนวทางตั้งต้น ดังนี้

1. ใช้พื้นที่ตำบลเป็นตัวตั้ง โดยกำหนดให้มี

- เป้าหมาย คือ ระบบเศรษฐกิจชุมชนสร้างความสุขยั่งยืน
- ยุทธศาสตร์ คือ สร้างระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนฐานราก ด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมมีความสุข
- เครื่องมือ คือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ภูมิปัญญาท้องถิ่น และนวัตกรรมเทคโนโลยี
- มาตรการ คือ กำหนดให้พื้นที่ทุกระดับเป็นเขตเศรษฐกิจชุมชนพิเศษ
- หลักการ คือ เศรษฐกิจปลอดภัย หรือเศรษฐกิจสีเขียว
- พื้นที่ดำเนินงาน คือ ตำบล หรือท้องถิ่น
- พื้นที่บูรณาการ คือ การรวม 2-3 ตำบลขึ้นไป ภายใต้ประเด็นงานร่วมที่ตำบลได้ปรึกษาหารือ และตกลงร่วมกัน
- พื้นที่จัดการ คือ ใช้พื้นที่ระดับอำเภอ จัดการเป็น “เครือข่ายระดับอำเภอจัดการตนเอง” ครอบคลุม (ผลิต บริโภค แปรรูป ซื้อขาย ทุน กำไร)

2. สร้าง และพัฒนาแกนนำตำบล อำเภอ จังหวัด โดยตำบล และหน่วยงานในพื้นที่ ทั้งภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน ต้องรับรู้ ทำความเข้าใจต่อเป้าหมาย และวางแผนงานร่วมกัน
3. การสร้างกลไกการขับเคลื่อนทั้งในระดับประเทศ จังหวัด อำเภอ ตำบล และชุมชน เช่น
 - มีการกำหนดตัวแทนในแต่ละระดับร่วมกับหน่วยงานภาคี
 - วางเป้าหมาย และกำหนดแผนงานในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากร่วมกัน
 - จัดทำแผนพัฒนาด้านต่างๆ เช่น แผนการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการผลิต แผนการจัดระบบการกระจายสินค้า แผนการสร้างพื้นที่ทางการตลาด การเพิ่มรายได้ การลดหนี้สิน การมีคุณภาพชีวิตที่ดี การมีสิ่งแวดล้อมที่ดี เป็นต้น
4. การพัฒนาองค์ความรู้ ที่มาจากการอบคิดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากโดยชุมชน เพื่อพัฒนาเป็นระบบข้อมูลองค์ความรู้ ขยายผล เผยแพร่ ใช้ประโยชน์ให้เหมาะสมกับการจัดการทรัพยากรในชุมชน
5. การจัดการองค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชนในด้านต่างๆ เช่น
 - การจัดการทุนชุมชน
 - การจัดความสัมพันธ์ระหว่างคน กลไกในระดับต่างๆ
 - การจัดความสัมพันธ์ของระบบเครือข่ายทั้งแนวราบ และแนวตั้ง เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

- การสร้างระบบเศรษฐกิจในระยะต่างๆ ภายใต้ต้นทุนที่มีอยู่ เช่น ระยะสั้น ดำเนินการจัดการทรัพยากรในชุมชนให้เหมาะสม ระยะกลาง พัฒนาคนให้เข้าใจระบบเศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืน และระยะยาว การตลาดภายในภายนอก และการสร้างและพัฒนาเทคโนโลยี เป็นต้น

กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก

กระบวนการขับเคลื่อนระดับกลุ่ม ชุมชน และตำบล

กลุ่ม ชุมชน ตำบล ถือเป็นหน่วยปฏิบัติการในระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นที่รวมของทุกอาชีพ ทุกกลุ่มอาชีพ และการพัฒนาทุกกลุ่มอาชีพ กลุ่มต่างๆ หรือเครือข่ายต่างๆ ที่ทำเรื่องเดียวกัน มารวมกันจัดความสัมพันธ์และสร้างความร่วมมือกัน โดยมีกระบวนการขับเคลื่อนที่เป็นรูปธรรม ดังนี้

1. สร้างความเข้าใจให้ชัดเจนเกี่ยวกับ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ เพื่อพัฒนาคน พัฒนาระบบการจัดทำแผน และการทำงานร่วม โดย
 - 1.1) สืบหาข้อมูลทั้งในระดับครัวเรือน และระดับกลุ่ม เพื่อการจัดทำระบบฐานข้อมูลทั้งในระดับครัวเรือนสมาชิก และระดับกลุ่มที่เป็นลายลักษณ์อักษร หรือไฟล์ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน
 - 1.2) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา ทิศทางต่างๆ ของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีระบบข้อมูล และชุดความรู้ศักยภาพของชุมชนที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้
 - 1.3) จัดทำแผนชีวิตชุมชน หรือแผนแม่บทชุมชน พัฒนาไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาตำบลทุกมิติ (สังคม วัฒนธรรม ประเพณี การเมือง ฯลฯ) ครอบคลุมด้านปัจจัยสี่ โดยกำหนดเป้าหมายการ

พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ที่มาจากการมีส่วนร่วม
ของคนในชุมชน

- 1.4) นำแผนไปปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาคน พัฒนา
อาชีพ พัฒนาสวัสดิการ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
ที่เป็นรูปธรรมในชุมชน เช่น มีการผลิต
แลกเปลี่ยนหรือแบ่งปันปัจจัยการผลิต/ผลผลิต
และหรือเชื่อมโยงปัจจัยการผลิต/ ผลผลิตกับ
ตลาดภายนอกได้ เป็นต้น
- 1.5) มีการทบทวนระบบข้อมูลกลุ่ม ชุมชน ตำบลทุก
ปี เพื่อเชื่อมโยงแผนไปสู่การพัฒนาด้านอื่นๆ
2. สร้างกลไกการทำงานในระดับตำบล ให้เป็นกลไกการ
จัดการร่วม
 - 2.1) สร้างกลไกการจัดการร่วม โดยมีองค์ประกอบ
จากหลากหลายกลุ่ม หลากหลายอาชีพ
หลากหลายช่วงวัยที่มีในพื้นที่ โดยใช้สภาองค์กร
ชุมชนเป็นกลไกกลางในการเชื่อมโยง
ประสานงาน เป็นเวทีกลางของตำบล มีการ
ประชุมอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนร่วม จัดการ
ร่วม ประกาศอัตลักษณ์ของชุมชนต่อสาธารณะ
มีการเชื่อมโยงความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาที่
เกี่ยวข้อง
 - 2.2) จัดตั้ง หรือประสานให้เกิดศูนย์กลางการรวบรวม
ผลผลิต-วัตถุดิบ การซื้อขาย กระจายสินค้า
เชื่อมโยงการตลาด และเจรจาทางการค้าทั้งใน

ระดับชุมชน ตำบล และจังหวัด โดยอาจใช้ระบบ
สหกรณ์

2.3) มีข้อมูลเพื่อสนับสนุนการพัฒนาระบบการผลิต
และการตลาดของศูนย์กลาง หรือสหกรณ์

3. สร้างกองทุนระดับตำบลที่เป็นนิติบุคคล โดยคนในตำบลเป็น
เจ้าของ ซึ่ง “กองทุนระดับตำบล หมายถึง การบูรณาการทุน
ในระดับตำบล ที่อาจทำหน้าที่แตกต่างกัน แต่มีความเข้าใจใน
การทำงาน และมีข้อมูลภาพรวมของกลุ่มต่างๆ หรือมีการลง
ทุนร่วมในนามของกลุ่ม หรือการมีธนาคารของคนในตำบลเป็น
ธนาคารกลางของชุมชน เพื่อจัดการการเงินทั้งระบบร่วมกัน”
4. พัฒนา และสร้างระบบการเชื่อมโยงเครือข่ายระดับตำบล โดย
 - 4.1) เชื่อมโยงกลุ่มการผลิต การแปรรูป และการ
บริการในชุมชน เป็นเครือข่ายระดับตำบล เพื่อ
แลกเปลี่ยนสินค้า ความรู้ การต่อรอง ฯลฯ
 - 4.2) เชื่อมโยงกลุ่ม/เครือข่ายการผลิต การแปรรูป
และการบริการเป็นเครือข่ายระหว่างตำบล
หรือคลัสเตอร์ เพื่อการหนุนเสริมช่วยเหลือกัน
และกัน
 - 4.3) จัดความสัมพันธ์ในระดับตำบล เพื่อให้เกิดการ
ขับเคลื่อนร่วมในระดับจังหวัด
5. มีเวทีเรียนรู้ สรุบทบทเรียน และถอดความรู้จากการทำงาน เพื่อ
ยกระดับงาน ขยายผลงานในเชิงพื้นที่ และนโยบาย

กระบวนการขับเคลื่อนระดับจังหวัด

1. สร้างวาระการขับเคลื่อนเรื่องเศรษฐกิจฐานราก ที่เป็นความร่วมมือของขบวนจังหวัด ระหว่างขบวนภาคชุมชน และประชาสังคม เอกชน เพื่อให้มีแผนพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัด ซึ่งแผนอาจประกอบด้วยองค์ประกอบของแผนในระดับต่างๆ ดังนี้
 - 1.1) แผนปฏิบัติการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของภาคชุมชนระดับจังหวัด
 - 1.2) แผนปฏิบัติการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ร่วมของภาคชุมชน กับหน่วยงานภาคีระดับตำบลและอำเภอ
 - 1.3) แผนพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากระดับจังหวัด ที่มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน และหน่วยงานภาคี ที่ครอบคลุมในแต่ละประเด็นงาน หรือคลัสเตอร์ ฐานการผลิต อาชีพที่หลากหลาย เช่น ท่องเที่ยวโดยชุมชน การผลิต การแปรรูป ประมง ผลไม้ เป็นต้น โดยแผนสามารถตอบสนองต่อการฟื้นฟู การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น
 - 1.4) แผนพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน ที่เป็นแผนที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยเปิดเผย โปร่งใส และตอบสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

2. มีกลไกการขับเคลื่อนในระดับจังหวัด
 - 2.1) มีกลไกร่วมในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากในระดับจังหวัด ที่ประกอบด้วย ภาคชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้
 - ภาคชุมชนสามารถมีส่วนร่วมได้อย่างเท่าเทียม
 - มีตัวแทนจากองค์กรชุมชนในพื้นที่ ที่มาจากประเด็นงาน หรือฐานการผลิตที่หลากหลาย เช่น กลุ่มการผลิต การท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้ประกอบการชุมชน เป็นต้น และเข้าร่วมไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของจำนวนองค์ประกอบของกลไก และเข้าร่วมเพิ่มขึ้นโดยลำดับ
 - มีระบบการตัดสินใจร่วมกัน
 - 2.2) มีกลไกร่วมในการบริหารจัดการสินค้าจากชุมชน ตำบล และกระจายสินค้าระหว่างชุมชนจังหวัด โดยเชื่อมกับภาคเอกชน เป็นศูนย์กระจายสินค้าที่ชุมชนเป็นเจ้าของ
3. เชื่อมโยงงานขบวนในทุกประเด็นให้เป็นภาพรวมของจังหวัด
4. สร้างเครือข่ายเชิงประเด็น (Cluster) ที่เป็นเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน เช่น การผลิต แปรรูป ท่องเที่ยวโดยชุมชน สถาบันการเงินชุมชน ประมง ฯลฯ
5. สร้างระบบการจัดการบริหาร และระบบข้อมูล

10

กรณีศึกษา

ตามตัวชี้วัด

เศรษฐกิจฐานราก

การจัดการทุนชุมชนเพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจฐานราก ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

“องค์ประกอบที่สำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็งของ
ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี คือการ
รวมกลุ่มเพื่อสร้างพลังในการทำงานร่วมกัน จากการกำหนดแผน
แม่บทชุมชนตำบล ที่วางเป้าหมายชุมชนอยู่ดีมีสุข สร้างความสุข
มวลรวมจากการปลดหนี้ด้วยธนาคารความดี บูรณาการทุนชุมชน
เชื่อมโยงระบบสวัสดิการชุมชน คัดค้านระบบบริหารจัดการหนี้ของ
ชุมชนเอง สร้างระบบการออม พัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างรายได้จาก
วิสาหกิจชุมชนของทั้ง 9 หมู่บ้าน ก่อให้เกิดรูปธรรม และผลสัมฤทธิ์
ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อไปสู่การบรรลุเป้าหมายความสุข
ของคนในตำบลร่วมกัน”

เรียบเรียงโดย นพรัตน์ พาทีทิน

ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี
ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอเมืองเป็นระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร เดิมอยู่
ในเขตปกครองท้องที่ในตำบลดอนเจดีย์ และกระทรวงมหาดไทยได้ยก
ฐานะเป็นตำบลหนองสาหร่ายเมื่อ พ.ศ. 2535 จากนั้นได้จัดตั้งองค์การ
บริหารส่วนตำบลหนองสาหร่ายขึ้นในปี พ.ศ.2540 และต่อมาในปี พ.ศ.
2551 จึงได้รับการตั้งเป็นเทศบาลตำบลหนองสาหร่าย ซึ่งเป็นเทศบาล
ขนาดเล็กครอบคลุมพื้นที่ 9 หมู่บ้าน มี 782 ครัวเรือน ประชากรทั้งสิ้น

3,477 คน พื้นที่ทั้งหมด 15,427 ไร่ (เทศบาลตำบลหนองสาหร่าย ,2559) สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบดินปนทราย เหมาะสมแก่การเพาะปลูกและมีคลองส่งน้ำส่งทั่วถึงทุกหมู่บ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงทำอาชีพเกษตรเป็นหลัก ทั้งปลูกข้าว ข้าวโพด อ้อย และเลี้ยงสัตว์

ปັกรง “ชุมชนอยู่ดี มีสุข”

สร้างความสุขมวลรวมด้วยการเริ่มต้นปลดหนี้

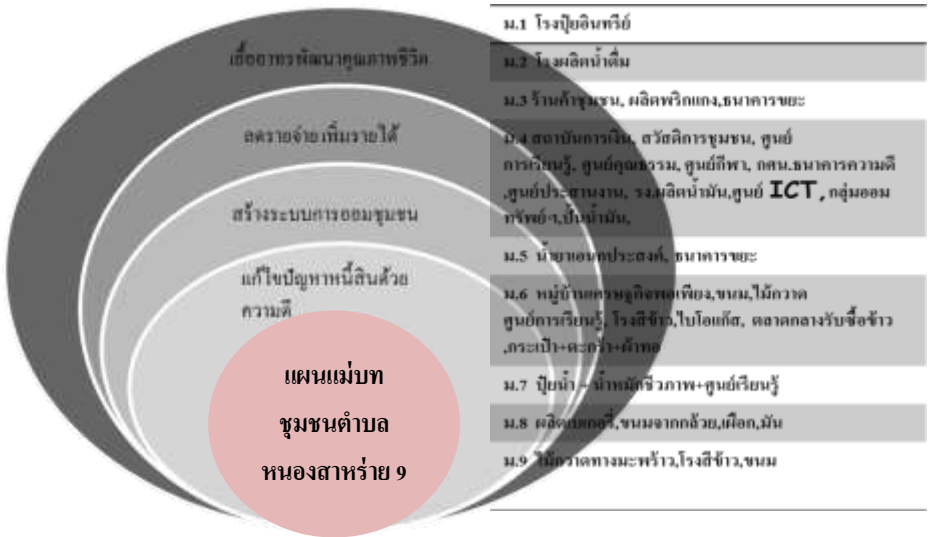
ในอดีต การประกอบอาชีพเกษตรของคนหนองสาหร่ายไม่แตกต่างจากเกษตรกรในพื้นที่อื่นเท่าใดนัก นั่นคือเป็นไปตามวิถีเกษตรธรรมชาติเพื่อการบริโภคในครัวเรือน ทำนาปีละ 1 ครั้ง พร้อมกับปลูกพืชเลี้ยงสัตว์บ้าง แต่ภายหลังเมื่อภาครัฐได้เริ่มประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในการพัฒนาประเทศ โดยมีตัวชี้วัดที่เรียก GDP หรือผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (gross domestic product) มาเป็นเกณฑ์เทียบวัดความเจริญเติบโตด้านการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยนโยบายที่เน้นส่งเสริมการผลิตให้เพิ่มมากขึ้นเพื่อสร้างมูลค่าตลาดของสินค้า หน่วยงานรัฐในพื้นที่ตำบลหนองสาหร่ายจึงใช้งบประมาณจัดสร้างระบบคลองชลประทานเพื่อส่งเสริมการเพาะปลูกแก่เกษตรกรในพื้นที่ เป็นเหตุให้แบบแผนการผลิตในภาคเกษตรของชุมชนท้องถิ่นเริ่มเปลี่ยนแปลงไป จากที่เคยมีวิถีการเพาะปลูกตามธรรมชาติกลับเปลี่ยนเป็นต้องใช้เงินลงทุนในปัจจัยการผลิตต่างๆ เพื่อหวังเร่งผลผลิตให้เพิ่มมากขึ้นและเพื่อมีรายได้ที่หลุดพ้นจากเส้นความยากจนตามเกณฑ์ที่ภาครัฐได้กำหนดไว้

“เราเริ่มเห็นการเปลี่ยนแปลงชัดเจนมากขึ้นหลังจากมีคลองชลประทาน ปัญหาต่าง ๆ เริ่มมาก ชาวบ้านทำนามากขึ้น เพราะมีน้ำใช้ตลอด ยิ่งอยากให้ข้าวโตเร็ว ๆ ก็ยิ่งเร่งใส่ปุ๋ยเคมี เราเปลี่ยนไปตามการพัฒนา จนทำให้สิ่ง ดี ๆ เริ่มหายไปจากชุมชน เช่น การลงแขก วิถีเกษตรของชุมชนตกอยู่ในวังวนของการเป็นหนี้ ทำนาปลูกข้าว กู้เงินเป็นหนี้ สะสมเพิ่มพูนขึ้นเรื่อย ๆ เงินไหลออกจากชุมชนจำนวนมากในแต่ละปี จนที่สุดชาวบ้านในชุมชนก็เริ่มที่จะตระหนักถึงปัญหาเศรษฐกิจที่กำลังเผชิญอยู่” เป็นคำบอกเล่าของ ศิวโรดม จิตนิยม ประธานสถาบันการเงิน ต.หนองสาหร่าย อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี และจุดนี้ทำให้คนในชุมชนตำบลหนองสาหร่ายเริ่มหันเข้าสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียงและปักธงสร้าง “ชุมชนอยู่ดี มีสุข” อย่างจริงจัง

จากการยกเอาปัญหาหนี้สินของชาวบ้านที่สั่งสมมามากกว่า 100 ล้านบาท ซึ่งจากสำรวจข้อมูลภาระหนี้สินพบว่าปริมาณเงินที่ชำระหนี้เป็นค่าดอกเบี้ยให้กับแหล่งเงินกู้ภายนอกชุมชน หรือแหล่งเงินนอกระบบในแต่ละปีของคนในตำบลหนองสาหร่ายมีเป็นจำนวนมาก จึงเกิดการปรึกษาหารือเพื่อหาทางออกของปัญหาหนี้นอกระบบ ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่สุดของคนในตำบลหนองสาหร่ายขณะนั้น ที่สุดจึงเกิดแนวคิดสร้างระบบบริหารจัดการหนี้ของชุมชนเอง และกำหนดเป้าหมายตัวชี้วัดความสุขหรือตัวชี้วัดความดี เสริมสร้างการพึ่งพาตนเอง ปรับวิถีคิดและการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงโดยมีความสุขของคนในตำบลเป็นเป้าหมายของการพัฒนา

คู่มือ การส่งเสริมการพัฒนา “ระบบเศรษฐกิจฐานราก”

[50]

แนวคิดการจัดการทุนชุมชนเพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจฐานราก ของตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

แนวคิดและแนวทางปฏิบัติเหล่านี้ปรากฏใน “แผนแม่บทชุมชนตำบล” ซึ่งคนในชุมชนตำบลหนองสาหร่ายได้ร่วมกันออกแบบขึ้นในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2546-2548 และได้ใช้เป็นเครื่องมือปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในตำบล และมุ่งหวังให้ชุมชนตำบลของตนเองเกิดความอยู่ดีมีสุขได้จริง เริ่มจากวางแผนให้ทุกคนได้เริ่มเก็บออมตั้งแต่วัยเด็กจนถึงคนชรา ใช้เวลาในการเก็บออมไม่นานนักก็สามารถรวบรวมกันได้หลายแสนบาท และจัดตั้งเป็นธนาคารชุมชนขึ้นก่อน ซึ่งขณะนั้น ธ.ก.ส.ได้เข้ามาสนับสนุนธนาคารชุมชนตำบลหนองสาหร่าย ตามโครงการธนาคารชุมชนของ ธ.ก.ส. ที่เป็นโครงการ

ที่จะมาปลดหนี้ให้แก่ประชาชน ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “สถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย” มีรูปธรรมการจัดการตนเองที่น่าสนใจ คือ “ธนาคารความดี” โดยสร้าง*เกณฑ์ 23 ความดี 64 ตัวชี้วัด* เป็นเงื่อนไขเชื่อมโยงการแก้ไขปัญหาหนี้สิน จากสาเหตุที่คนในตำบลส่วนใหญ่เข้าไม่ถึงเงินกู้จากสถาบันการเงินทั่วไป ทำให้ต้องไปกู้หนี้ยืมสินนอกระบบ จึงส่งผลให้เกิดหนี้สินจำนวนมาก แต่สำหรับสถาบันการเงินของชุมชนสามารถนำ*เครดิตความดี*ไปขอกู้ที่สถาบันการเงินชุมชนได้ นับเป็นการผสมผสานพลังทางศีลธรรมเข้ากับพลังทางเศรษฐกิจเพื่อขับเคลื่อนสู่การเป็นชุมชนแห่งความสุขด้วยการใช้ความดีเข้าถึงแหล่งทุน นอกจากนี้ แต่ละหมู่บ้านได้มีการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนขึ้นเป็นของตนเอง เพื่อใช้กันเองภายในชุมชนเป็นการลดรายจ่ายในครัวเรือน และเมื่อคนในตำบลซื้อของใช้ที่ผลิตได้เองก็จะทำให้เงินที่เกิดจากการใช้จ่ายหมุนเวียนอยู่ภายในตำบล เป็นการป้องกันเงินจำนวนนี้ไม่ให้ไหลออกนอกหมู่บ้าน ที่สำคัญคือ มีการบูรณาการระบบและกองทุนสวัสดิการชุมชนให้เชื่อมโยงกับแหล่งทุนต่างๆ ของชุมชน รวมถึงวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้เข้มแข็งอีกด้วย

ใช้ศักยภาพชุมชน พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กำหนดอนาคตชุมชน

หากพิจารณาถึงความสำเร็จของ “สถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย” ที่ปรากฏเป็นรูปธรรมโดดเด่นคือ คนในชุมชนตำบลหนองสาหร่ายสามารถชำระหนี้สินนอกระบบทั้งหมดที่มีอยู่จำนวนมากให้หมดไปได้ด้วยการบริหารจัดการ*ระบบการออม และการปล่อยกู้* ซึ่งให้โอกาสคนในตำบลชุมชนได้เข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่ายกว่าแหล่งอื่น ทั้งนี้

เพื่อสามารถนำเงินไปบริหารจัดการหนี้สินของตนเองหรือของครอบครัวได้และยังเป็นทุนในการประกอบอาชีพได้ต่อไปหลังจากการปลดหนี้

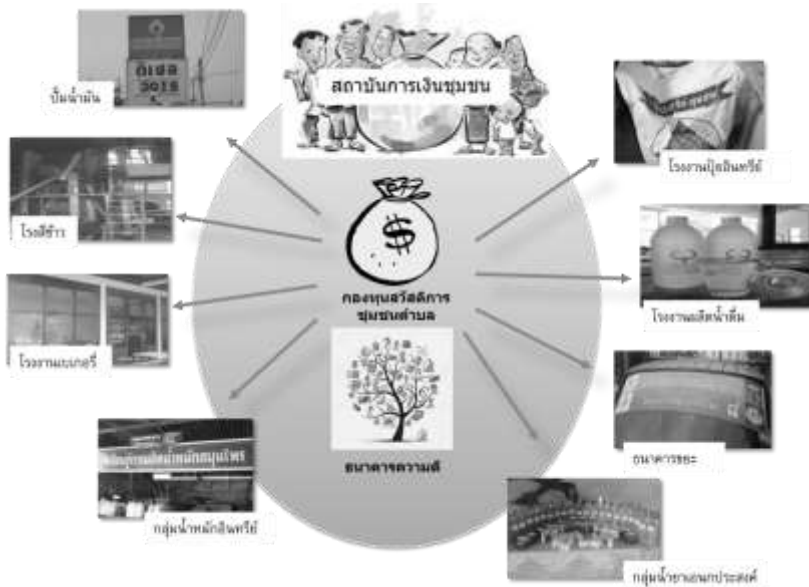
จากการดำเนินงานอย่างเป็นระบบทั้งการออม และปล่อยกู้ของสถาบันการเงินชุมชนฯ ดังกล่าว นอกจากจะเกิดผลเป็นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนแล้ว ยังก่อให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องการบริหารจัดการธุรกิจ โดยสถาบันการเงินชุมชนฯ ได้ให้การสนับสนุนเงินทุนแก่ **“วิสาหกิจชุมชนของทั้ง 9 หมู่บ้าน”** ในตำบลหนองสาหร่าย เพื่อเปิดโอกาสให้คนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้มากที่สุด ผลคือเกิดกลุ่มกิจกรรม/ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ อย่างหลากหลายภายในชุมชนตำบล และมีความเข้มข้นในการดำเนินการ ที่ตามมาคือเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในกิจการวิสาหกิจชุมชน โดยคนในชุมชนสามารถร่วมทุนหรือร่วมกิจกรรมในการสร้างผลิตภัณฑ์ต่างๆ ของชุมชนได้ โดยมีแนวคิดเบื้องต้นของการสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นการแก้ปัญหาความยากจน โดยการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้

ปัจจุบัน การรวมตัวเป็นกลุ่มกิจกรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชาวชุมชนตำบลหนองสาหร่ายมีอย่างหลากหลาย อาทิ โรงปุ๋ยอินทรีย์ โรงผลิตน้ำดื่ม โรงสีข้าว ตลาดกลางรับซื้อข้าว ปั้นน้ำมัน กลุ่มผลิตขนมเบเกอรี่ ฯลฯ หลายกลุ่มผลิตภัณฑ์ได้พัฒนาเป็นวิสาหกิจชุมชนหรือธุรกิจชุมชน และเกิดการขยายผลจาก กลุ่มอาชีพได้นำไปสู่การรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งปัจจุบันมี 3 กลุ่ม นอกจากนั้นยังเกิดมีกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในชุมชนตำบลหนองสาหร่ายซึ่งนับเป็นแหล่งทุนที่สำคัญ ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจ 15 กลุ่ม กลุ่มอาชีพ 16 กลุ่ม กลุ่ม อสม. 9 กลุ่ม กลุ่มเยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ 11 กลุ่ม กลุ่มสวัสดิการ

ผู้นำ 3 กลุ่ม และกองทุนหมู่บ้าน 9 กองทุน ซึ่งกลุ่ม/กองทุนเหล่านี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันการเงินชุมชนหนองสาหร่ายในปัจจุบันด้วย

สร้างระบบเศรษฐกิจฐานรากด้วยการบูรณาการทุนชุมชน และเชื่อมโยงระบบสวัสดิการชุมชน

การเริ่มต้นของคนในชุมชนตำบลหนองสาหร่ายที่ได้ปลดหนี้สินของตนเองผ่านสถาบันการเงินของชุมชนที่คนในชุมชนตำบลได้ร่วมกันจัดตั้งขึ้น และรวมกลุ่มกันพัฒนาอาชีพ ปรับวิธีการผลิตเป็นระบบวิสาหกิจชุมชน จนส่งผลให้ชุมชนตำบลหนองสาหร่ายสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้มากขึ้น ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี ที่ช่วยส่งเสริมทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งจากแหล่งทุนต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน หากแต่ความเข้มแข็งตามยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้อยู่ดีมีสุขของตำบลหนองสาหร่ายนั้น ยังหมายรวมถึงการสร้างคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริงและมีความยั่งยืน นั่นคือ กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่ายจะมีภารกิจในการบูรณาการทุนของชุมชนเพื่อจัดสวัสดิการให้แก่คนในตำบล เพื่อให้คนในตำบลหนองสาหร่ายได้รับสวัสดิการครบวงจรชีวิต ด้วยการรวมกลุ่มออมเงินไว้เพื่อดูแลกันเองของคนในชุมชน ได้ใช้หลักการครอบคลุม ทั้งถึงและเป็นธรรม โดยให้กลุ่มองค์กรต่างๆ ในตำบลได้ประสานความร่วมมือจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก

การบริหารจัดการทุนของชุมชนตำบลแบบเชื่อมโยง

โดยที่การเชื่อมโยงและบูรณาการทุนภายในชุมชนกับระบบสวัสดิการชุมชนเกิดขึ้นในลักษณะของการสมทบเงินในกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่าย จากกลุ่ม/องค์กรต่างๆ ที่มีในตำบลโดยการนำเงินกำไรจากการบริหารมาสมทบปีละ 10 % เช่น กองทุนหมู่บ้าน วิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนเงินงบประมาณจากรัฐหรือท้องถิ่น หรือองค์กรด้านการเงินและอื่นๆ ภายในชุมชน ซึ่งทางกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่ายมีการบริหารจัดการการเงินออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) นำเงินสมทบไปฝากประเภทออมทรัพย์ไว้ที่สถาบันการเงินชุมชน ร้อยละ 30 เพื่อนำไปจ่ายให้สมาชิกทุกเดือน 2) นำเงินสมทบไปฝากประเภทประจำไว้ที่สถาบัน

การเงินชุมชน ร้อยละ 50 เพื่อให้เกิดดอกเบี้ยเงินฝาก และ 3) เปิดโอกาสให้กลุ่ม/องค์กร หรือวิสาหกิจชุมชนนำไปบริหารกลุ่ม/องค์กร เพื่อให้เกิดดอกเบี้ยเงินกู้แก่กองทุนสวัสดิการฯ

การที่กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่ายได้ดำเนินการร่วมกันกับสถาบันการเงินชุมชนและธนาคารความดีตำบล ส่งผลให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่สามารถนำไปสู่เป้าหมาย “ชุมชนอยู่ดี มีสุข” นั่นคือ การประสานเชื่อมโยงและบูรณาการทุนต่างๆ ในตำบลหนองสาหร่ายอย่างบูรณาการ สามารถจัดการในเรื่องระบบการเงินและระบบสวัสดิการชุมชนโดยชุมชนท้องถิ่นให้ครบวงจรมากที่สุด

กล่าวได้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็งของตำบลหนองสาหร่าย คือการรวมกลุ่มเพื่อสร้างพลังในการทำงานร่วมกัน และจากการมีเป้าหมายร่วมกันเพื่อที่จะลดหนี้สิน สร้างรายได้ร่วมกันของชาวชุมชนตำบลหนองสาหร่าย จึงทำให้เกิดการขยายผลก่อเกิดการรวมคน-รวมเงินภายในชุมชนตำบลหนองสาหร่ายขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม สะท้อนการสร้างความร่วมมือทั้งระดับกลุ่มต่อกลุ่ม กลุ่มกับชุมชน/ทุกหมู่บ้านในพื้นที่ตำบลเพื่อให้เกิดความร่วมมือให้บรรลุเป้าหมายและสัมพันธภาพที่ดี

ปัจจุบันชาวชุมชนตำบลหนองสาหร่ายนี้มีกิจกรรมอาชีพจำนวนมากที่มีลักษณะการรวมตัวเป็นกลุ่มกิจกรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ทั้งยังมีระบบการอยู่ร่วมกัน ด้วยการเชื่อมโยงระบบสวัสดิการที่เน้นในมิติสังคม การดูแลซึ่งกันและกันและการอยู่อย่างสร้างสรรค์ เกื้อกูล โดยมีความสุขของคนในตำบลเป็นเป้าหมายของการพัฒนาจึงมีลักษณะของการจัดการตนเองโดยชุมชนท้องถิ่นที่เน้นการ

เชื่อมโยงของระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผลและสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ระหว่างผู้คนในชุมชนตำบลหนองสาหร่ายให้เกิดความอยู่ดีมีสุขได้เป็นอย่างดี

อ้างอิง

1. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (ม.ป.ป.). 7 รูปธรรมองค์กรสวัสดิการชุมชน ผู้สร้างสรรค์ความมั่นคงของมนุษย์ตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหลังจากครุฑมรดกมาถึงเชิงตะกอน. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
2. เอกสารใบสมัครโครงการมอบรางวัลองค์กรสวัสดิการชุมชนฯ ของตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี
3. Big HERO คนดีบ้านฉัน: ศิวโรดม จิตนิยม HERO ผู้ส่งเสริมคุณธรรมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน. [รายการข่าว ช่อง mono29 เผยแพร่เมื่อ 16 เมษายน 2559]. ออนไลน์ใน<https://www.youtube.com/watch?v=dhdVFy7OgiE>
4. เว็บไซต์เทศบาลตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี <http://nongsarai.go.th/>

ผู้ประสานงานพื้นที่	: นายศิวโรดม จิตนิยม
โทรศัพท์	: 08-1763-7341
e-mail	: siitniyom@gmail.com

สถาบันการเงินชุมชนกำแพงเพชร จากทุนภายในของ
ท้องถิ่นสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก
ตำบลกำแพงเพชร อำเภอรัทภูมิ จังหวัดสงขลา

“เศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง ของตำบลกำแพงเพชร อำเภอรัทภูมิ จังหวัดสงขลา เกิดจากการบูรณาการกลุ่มองค์กรการเงินในตำบล รวมเป็นสถาบันการเงินชุมชนกำแพงเพชร ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในตำบลดีขึ้น เกิดรูปธรรมความสำเร็จในหลายด้าน ตั้งแต่การแก้ไขปัญหาเรื่องที่ดินที่อยู่อาศัย การแก้ปัญหาเรื่องหนี้สิน การพัฒนากลุ่มองค์กรต่างๆ การพัฒนากลุ่มอาชีพ องค์กรการเงิน การจัดระบบสวัสดิการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต สู่การพัฒนาต่อยอดไปยังการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์และการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการเติบโตจากทุนภายในของท้องถิ่น ที่ยึดตามหลักศาสนาและภูมิปัญญา อันเป็นฐานสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างยั่งยืน”

เรียบเรียงโดย จุไรพร จิตพิทักษ์

ตำบลกำแพงเพชร อำเภอรัทภูมิ จังหวัดสงขลา มีพื้นที่รวมของตำบล 86.6 ตารางกิโลเมตร หรือ 54,125 ไร่ ซึ่งประกอบด้วย 11 หมู่บ้าน และมีประชากรจำนวน 14,167 คน จาก 3,336 ครัวเรือน โดยมีการนับถือศาสนาทั้งศาสนาพุทธและอิสลาม และส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการทำสวนยางพารา ทั้งนี้ ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาชาวบ้านในตำบลกำแพงเพชรต้องประสบกับปัญหาที่สำคัญของชุมชน

คือ เรื่องที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยเนื่องจากพื้นที่ที่อยู่อาศัยและการเกษตรอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและที่สาธารณะประโยชน์กว่า 4,528 ไร่ ซึ่งปัจจุบันมีการแก้ปัญหาที่ดินที่อยู่อาศัยด้วยทุนของชุมชนเป็นหลักไปแล้วกว่า 1,000 ครัวเรือน รวมทั้งการแก้ปัญหาหนี้สิน การลงทุนและประกอบอาชีพ และพร้อมวางระบบส่งเสริมการออมและสวัสดิการชุมชนและการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

กลุ่มองค์กรชุมชนคือรากฐานสำคัญ

ในการแก้ปัญหาและพัฒนากำแพงเพชร

ก่อนปี 2547 เดิมบ้านคลองต่อ หมู่ที่ 10 ตำบลกำแพงเพชร ได้ดำเนินการบริหารกลุ่ม/องค์กรมาถึง 24 กลุ่ม/องค์กร ทำให้เกิดปัญหาความซ้ำซ้อนในการบริหารงานและมีช่องว่างระหว่างองค์กรผู้บริหาร จนเกิดปัญหาหนี้ซ้ำซ้อน รวมทั้ง ยังมีปัญหาผู้ด้อยโอกาสในชุมชนขาดการเอาใจใส่

ดังนั้น ในปี 2547 คนในตำบลจึงได้มีการจัดเวทีประชาคมเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาและมีมติให้มีการบูรณาการกองทุนต่างๆ ในตำบล โดยมีแนวคิดในการรวมผู้บริหาร ทุนและบัญชี ที่ไม่ขัดกับข้อกำหนดของราชการมารวมเข้าด้วยกัน และต่อมา ปี 2549 จึงได้มีการยกระดับเป็นสถาบันการเงินชุมชนตำบลกำแพงเพชร เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2549 หลังได้รับงบประมาณโครงการ SML จึงสร้างที่ทำการสถาบันการเงินชุมชนระดับตำบลขึ้น และเปิดโอกาสให้กลุ่มองค์กรในตำบล และตำบลใกล้เคียงร่วมกันลงทุน (หุ้น) และส่งตัวแทนของกลุ่มองค์กรมาเป็นตัวแทนหมู่บ้านละ 2 คน มาร่วมบริหาร ซึ่งแรกเริ่มมี

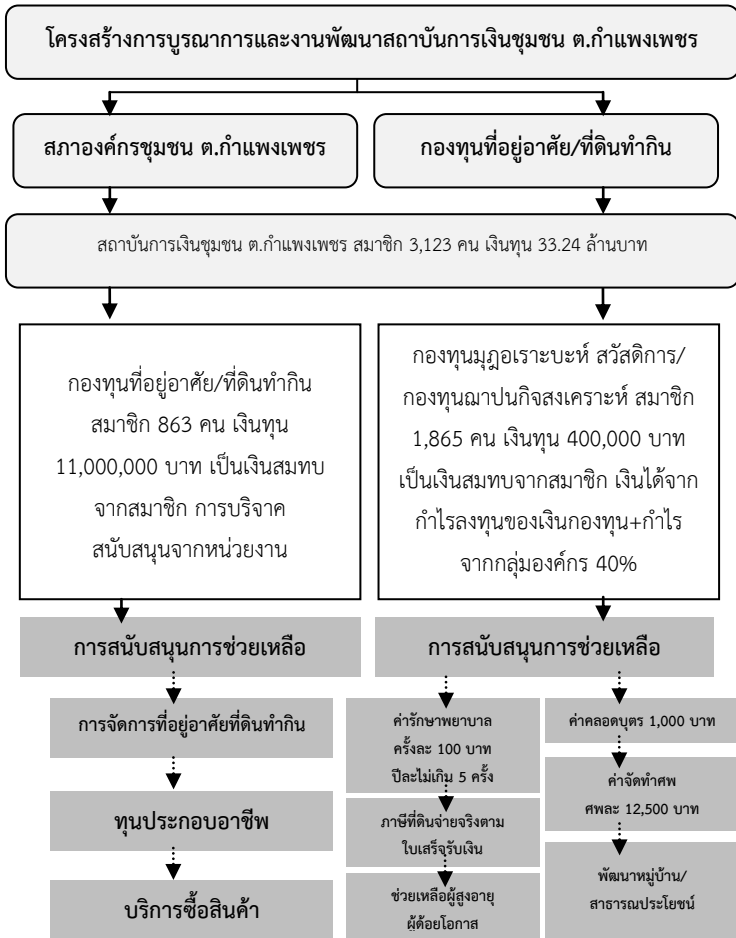
เงินหมุนเวียนจำนวน 1,140,000 บาท และมีสมาชิกจำนวน 164 คน กระทั่ง ในปัจจุบัน สถาบันฯ มีสมาชิก 3,123 ราย มีเงินหมุนเวียน 33.24 ล้านบาท เงินทุนหมุนเวียนของกลุ่มองค์กร 29 กลุ่มในตำบลรวม 76.19 ล้านบาท และมีสมาชิกของกลุ่มจำนวน 12,026 ราย

ปัจจุบัน ตำบลกำแพงเพชร มีกลุ่มองค์กรชุมชนที่หลากหลาย ทั้ง กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสตรี กลุ่มอาชีพ กลุ่ม อสม. กว่า 80 องค์กร ซึ่งเป็นต้นทุนทางสังคมที่สำคัญในการพัฒนาและแก้ปัญหา ของชุมชนในตำบลกำแพงเพชรมากกว่าทศวรรษ โดยมีกลุ่มองค์กรที่ร่วม จัดตั้งจัดตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชนจำนวน 70 องค์กร ซึ่งสถาบัน การเงินชุมชนตำบลกำแพงเพชร มีโครงสร้างและการบริหารจัดการ สถาบันฯ ประกอบด้วย คณะกรรมการ 2 ชุด คือ คณะกรรมการ ดำเนินการฯ ทำหน้าที่เชิงนโยบาย ซึ่งมาจากตัวแทนของ 11 หมู่บ้านๆ ละ 2 คน รวม 22 คน และคณะกรรมการบริหารอีก 15 คน โดยใช้ หลักธรรมทางศาสนา และภูมิปัญญาของชุมชน ในการบริหารและทำ ธุรกิจ ซึ่งสถาบันการเงิน ได้จัดระบบการฝากเงินไว้ 4 ประเภทคือการ ฝากหุ้น (มุซารออะฮ์) การฝากออมทรัพย์วะดีอะฮ์ (ฝากรักษาทรัพย์) การฝากประจำมูอวอะอะฮ์ (ฝากประจำลงทุน) และฝากออมทรัพย์ (สัจจะสะสมทรัพย์)

คู่มือ การส่งเสริมการพัฒนา “ระบบเศรษฐกิจฐานราก”

[60]

ทั้งนี้ สถาบันการเงินชุมชนตำบลกำแพงเพชร มีเป้าหมายของสถาบันการเงินฯ เพื่อให้ประชาชน เกิดความรัก ความสามัคคีกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยการบูรณาการ กรรมการและสมาชิกกลุ่ม/

องค์กรกับสถาบันการเงินชุมชนตำบลกำแพงเพชร และให้ประชาชนในตำบลลดภาระหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบ รวมทั้งเพื่อการแก้ไขปัญหาหนี้ซ้ำซ้อน โดยการบูรณาการด้านการเงินของกลุ่ม/องค์กรให้ลงหุ้น(ทุน) และเปิดเงินฝากกับสถาบันการเงินชุมชนตำบลฯ โดยสถาบันฯ สนับสนุนทุนในประกอบอาชีพและส่งเสริมการออม ตลอดจน เพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยและการจัดทำผังชุมชน รวมทั้งเพื่อการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนในการพัฒนาสวัสดิการที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับคนในตำบลกำแพงเพชร

นอกจากนั้น สถาบันการเงินชุมชนตำบลกำแพงเพชร ยังมีการกำหนดภารกิจสำคัญของสถาบันฯ ไว้ ดังนี้

1. การเปิดรับเงินฝาก ประกอบด้วย 1.1 การฝากหุ้น เปิดบัญชีครั้งแรก 500 บาท ถอนไม่ได้ 1.2 การฝากออมทรัพย์ระยะสั้น เปิดบัญชีครั้งแรก 100 บาท 1.3 การฝากประจำมูลค่าระยะยาว เปิดบัญชีครั้งแรก 1,000 บาท ถอนเงินฝากได้เมื่อฝากครบ 1 ปี 1.4 การฝากเงินออมทรัพย์สัจจะ เปิดบัญชีคนละไม่น้อยกว่า 50 บาท ไม่เกิน 1,000 บาท ฝาก 2 ปี ถอนได้ 40%

2. การขายสินค้ามูลค่าระยะยาว (ขายสินค้า+กำไรบนต้นทุน)

- 2.1 สมาชิกที่ซื้อสินค้าต้องสมัครเป็นสมาชิกโดยการลงหุ้น (ฝากหุ้น) และเปิดบัญชีเงินฝากสัจจะให้ครบ 6 เดือน

- 2.2 สมาชิกคนหนึ่งซื้อสินค้าได้ไม่เกิน 50,000 บาท บวกกำไรร้อยละ 15 ผ่อนชำระคืนไม่เกิน 2 ปี

3. การลงทุนมูลค่าระยะยาว (แบ่งผลกำไร) สมาชิกหรือกลุ่ม/องค์กรจะลงทุนรวมจะต้องเปิดบัญชีเงินฝากหุ้นและเงินฝากสัจจะสะสม 6 เดือน วงเงินการลงทุนขึ้นอยู่กับแผนงานของการลงทุนและ

การจัดทำระบบบัญชีกำไรสุทธิ (แผนประมาณการ) แต่วงเงินไม่เกิน 300,000 บาท โดยแบ่งผลกำไร 60 : 40 ผู้ทำการลงทุน 60% สถาบันการเงินเจ้าของเงิน 40% สถาบันการเงินชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบเงินลงทุน

4. การจัดสวัสดิการชุมชน จากเงินกำไรของกลุ่มและส่งเสริมกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล

5. สนับสนุนการพัฒนาและแก้ปัญหาของชุมชน ในด้านที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน การพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน

6. การประสานและเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรชุมชน โดยใช้บทบาทของสภาองค์กรชุมชน เพื่อการร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในด้านต่างๆ และการจัดทำแผนพัฒนาตำบล

7. สนับสนุนและประสานความร่วมมือกับองค์กรชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่หน่วยงานพัฒนา สถาบันการเงินภายนอก เพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหาของชุมชน

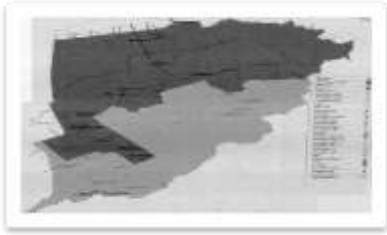
ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการสนับสนุน

ของสถาบันการเงินชุมชนตำบลกำแพงเพชร

1. เกิดการบูรณาการกลุ่มองค์กรการเงินในตำบลกำแพงเพชร จำนวน 29 กลุ่มองค์กร ซึ่งในเดือนกรกฎาคม 2558 มีเงินรวมของกลุ่มจำนวน 76.19 ล้านบาท และมีเงินออมในสถาบันการเงินของชุมชนจำนวน 33.24 ล้านบาท ของสมาชิก 3,132 ราย

2. การแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย/ที่ดินทำกิน โดยใช้กองทุนที่ดินที่อยู่อาศัยเป็นเครื่องมือ ทำให้ปัจจุบันมีสมาชิกกองทุน 863 คน มีเงินกองทุน รวม 11.47 ล้านบาท โดยเงินทุนมาจากการออมของ

สมาชิก การรับบริจาคและการสนับสนุน ทั้งนี้ สมาชิกกองทุน คือ ผู้ที่เดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัย/ที่ดินทำกิน ซึ่งสมาชิกต้องเปิดบัญชีเงินฝากประเภทออมทรัพย์สัจจะ และเปิดบัญชีเงินฝากหุ้นกับสถาบันการเงินฯ ในระหว่างปี 2550 - 2555 มีการแก้ปัญหาที่ดินและที่อยู่อาศัย โดยคณะทำงานที่ดินชุมชนตำบลกำแพงเพชรและตำบลลุง (พื้นที่ใกล้เคียง) ภายใต้งบประมาณ 12.9 ล้านบาท โดยเป็นทุนของชุมชนจำนวน 10.9 ล้านบาท และงบสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนจำนวน 2 ล้านบาท เพื่อจัดทำข้อมูล แผนที่ทำมือ แผนที่ GIS การจับพิกัด GPS และทำผังชุมชน เพื่อผู้เดือดร้อนในตำบลลุงจำนวน 343 ครัวเรือน จำนวนแปลงที่ดิน 369 แปลง เนื้อที่ 4,132 ไร่ และ ต.กำแพงเพชรจำนวน 588 ครัวเรือน จำนวนแปลงที่ดิน 652 แปลง ในเนื้อที่จำนวน 4,528 ไร่ ซึ่งมีทั้งที่ในเขตป่าสงวน ที่สาธารณประโยชน์ ด้วยการประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งที่ดินป่าไม้ อุทยาน ท้องถิ่น ท้องที่อำเภอ จังหวัด และการประชุมร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

มีการทำข้อเสนอต่อสภาองค์กรชุมชนตำบลกำแพงเพชร เพื่อเสนอแผนพัฒนาจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนต่อผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา ซึ่งส่งผลให้เกิดการแก้ปัญหาที่ดินทำกิน จำนวน 851 แปลง ใน

พื้นที่ 6,011ไร่ และที่อยู่อาศัย จำนวน 32 ราย และมิผู้รับประโยชน์กว่า 1,021 ราย ตามรายละเอียด ดังนี้

- ออกโฉนดที่ดินจำนวน 80 แปลงเนื้อที่ 326 ไร่ ในพื้นที่หมู่ 3 ตำบลกำแพงเพชร แก้ปัญหาผู้เดือดร้อนได้ 68 ราย
- ออก สปก. ในพื้นที่ป่าควนเขาวัง ตำบลลุงพื้นที่หมู่ 3 จำนวน 105 แปลง 1,095 ไร่ ในพื้นที่หมู่ 6 เนื้อที่ 2,245 ไร่ รวมผู้รับประโยชน์ 259 ราย
- ออก สปก. ในที่ดินป่าเทือกเขาแก้ว ป่าคลองต่อฝั่งซ้าย ในตำบลกำแพงเพชร จำนวน 580 แปลง จำนวน 4,000 ไร่ ผู้ได้รับประโยชน์ 575 ราย
- แก้ปัญหาที่ดินป่าเกาะแซะ หมู่ 6 ต.กำแพงเพชร จำนวน 72 แปลง 528 ไร่ ผู้ได้รับประโยชน์ 68 ราย
- ซื้อที่ดินคืนจากนายทุน จำนวน 14 แปลง รวมพื้นที่ 57 ไร่ วงเงิน 10,566,750 ล้านบาท ซึ่งเป็นพื้นที่ในตำบลลุง 6 แปลง ตำบลกำแพงเพชร 8 แปลง โดยให้ผู้เดือดร้อนที่เสียที่ดินสามารถเข้าทำกินในพื้นที่ดังกล่าวได้ และสามารถซื้อคืนจากกองทุนได้ภายในสามปี

- ซื่อที่ดินสร้างที่อยู่อาศัยให้สมาชิกกองทุนในตำบลกำแพงเพชร จำนวน 19 ราย พื้นที่ 5 ไร่ เป็นเงิน 950,000 บาท
- มีการสร้างบ้านให้กับครัวเรือนในพื้นที่ที่มีปัญหาที่ดินจำนวน 32 ครัวเรือน (ตำบลฉลุง 11 ครัวเรือน / ตำบลกำแพงเพชร 21 ครัวเรือน) วงเงิน 1.41 ล้านบาท

นอกจากนี้ ยังได้มีการแก้ปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ที่ได้รับงบประมาณจากโครงการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินโดยชุมชนเป็นแกนหลักในพื้นที่ห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นงบจากรัฐบาล (โครงการไทยเข้มแข็ง) ผ่านสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ระหว่างปี 2553-2556 วงเงิน 14,500,000 บาท โดยได้มีการซ่อมสร้างที่อยู่อาศัยคนยากจน จำนวน 332 ครัวเรือน

และการแก้ปัญหาที่ดิน 652 แปลง มีผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 591 ครัวเรือน ในวงเงิน 700,000 บาท ซึ่งในกรณีดังกล่าว มีการคืนทุนเข้ากองทุนของชุมชน ในหมู่บ้านต่างๆแล้ว จำนวน 299 ราย เป็นเงินรวม 677,000 บาท

3. มีการบริหารธุรกิจที่สำคัญของสถาบันการเงินฯ ได้แก่ การทำมูรอบาอะฮ์ (การจำหน่ายสินค้าบวกกำไรบนต้นทุน) การทำกองทุนรวมมูอูเราะอะบะห์จากการแบ่งปันผลกำไร การขายสินค้าผ่อนชำระระยะยาว การทำบริการ พ.ร.บ.รถยนต์ จักรยานยนต์ การต่อทะเบียนรถยนต์ รถจักรยานยนต์ และบริการเก็บค่าไฟฟ้า เป็นต้น

4. การส่งเสริมอาชีพและเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การสนับสนุนกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มน้ำยางสด เพื่อแปรรูปเป็นยางแผ่นรมควัน ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิก จำนวน 254 ราย และมีเงินทุน จำนวน 1.16 ล้านบาท

นอกจากนั้น ยังมีการสนับสนุนเงินหมุนเวียนกลุ่มเลี้ยงแพะสำหรับสมาชิก 35 ราย ซึ่งมีทั้งแพะนมและแพะเนื้อ สนับสนุนกลุ่มเลี้ยงอูง (ชันโรง) จำนวน 110 ไร่ สนับสนุนศูนย์สาธิตการตลาด สำหรับสมาชิก 876 ราย เงินทุน 440,000 บาท เพื่อรวบรวมสินค้าจำหน่ายแก่สมาชิกและบุคคลทั่วไป และสนับสนุนการกู้ยืมเพื่อการพัฒนาอาชีพ โดยที่ผ่านมาได้บริการสมาชิกไปแล้ว จำนวน 169 ครอบครัว

5. การส่งเสริมการออมและสวัสดิการชุมชน ในระดับหมู่บ้านมีกลุ่มออมทรัพย์และกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งมีระบบการออมเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว และที่สถาบันฯ มีบริการรับฝากที่ส่งเสริมการออมอีกชั้นหนึ่ง ในด้านการส่งเสริมสวัสดิการชุมชน มีเงินกองทุนมูอูเราะอะบะห์สวัสดิการและกองทุนฌาปนกิจจาก 40% จากเงินกำไรของกลุ่มต่างๆ

ที่เป็นสมาชิกสถาบันการเงินฯ ที่มีรายได้ในแต่ละปี สมทบเข้ากองทุนมูรอบาฮะฮ์ทุกปี และจัดเป็นเงินทุน 400,000 บาทเพื่อนำไปค้าขายในระบบอิสลาม (ขายสินค้าบวกกำไรบนต้นทุน) และนำกำไรมาจ่ายสวัสดิการแก่สมาชิก ทั้งนี้ กำไร 40 % ของสถาบันการเงินจะถูกจัดสรรมาเป็นเงินสวัสดิการแก่สมาชิก 20 % ค่าตอบแทนคณะกรรมการและพนักงาน 15 % สวัสดิการผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาส 2.5 % และสวัสดิการเพื่อการพัฒนาหมู่บ้านรวมส่งเสริมอาชีพและเศรษฐกิจพอเพียง 2.5 %

ด้านการออม สมาชิกต้องฝากเงินออมไว้ที่กองทุนทุกเดือนๆละไม่ต่ำกว่า 50 บาทและไม่เกิน 1,000 บาท โดยเงินออมของสมาชิกจะไม่นำไปจัดสวัสดิการ แต่หากสมาชิกไม่ออมหรือขาดการออมก็จะไม่ได้รับสวัสดิการ โดยปัจจุบันสวัสดิการจากกองทุนมูรอบาฮะฮ์มีเงินกองทุน จำนวน 760,549 บาท ซึ่งจะจ่ายเป็นค่ารักษาพยาบาลให้กับสมาชิก ครั้งละ 100 บาท ปีละไม่เกิน 5 ครั้ง จ่ายค่าคลอดบุตรคนละ 1,000 บาท ช่วยค่าทำศพๆละ 12,500 บาท ดูแลผู้สูงอายุ และคนพิการจำนวน 40 กว่าคนในตำบล จ่ายภาษีที่ดินตามที่จ่ายจริงตามใบเสร็จรับเงิน รวมทั้ง สนับสนุนการพัฒนาหมู่บ้าน การส่งเสริมอาชีพและเศรษฐกิจพอเพียง

ทั้งนี้ ในตำบลมีระบบกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เป็นการออมสัจจะวันละบาท อีกหนึ่งกองทุนต่างหากด้วย ปัจจุบันมีสมาชิก จำนวน 2,491 คน มีเงินกองทุนสะสมรวม 2,878,000 บาท โดยเป็นเงินออมของสมาชิก 1,273,000 บาท ซึ่งมาจากการสมทบของรัฐบาล 1,550,000 บาท มีการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก 8 ประเภท และที่

ผ่านมามีการจัดสวัสดิการที่เป็นเงินสะสมแล้ว 1,886,000 บาท ผู้ได้รับประโยชน์รวม 950 ราย

6. จัดตั้งกองทุนป้องกันและแก้ปัญหายาเสพติด

7. ทำให้เกิดการจัดทำผังชุมชนเพื่อการดูแลและจัดการ
ดิน น้ำ ป่า ของชุมชน

8. ทำให้เกิดทุนในการพัฒนาและช่วยเหลือในประโยชน์
สาธารณะอื่นๆ ของชุมชน

นอกจากนั้น สถาบันการเงินชุมชนตำบลกำแพงเพชร ยังมีการทำแผนพัฒนาร่วมกันกับสภาองค์กรชุมชน คือ แผนพัฒนาตำบลกำแพงเพชร (ปี 2556-2558) ซึ่งประกอบด้วยการพัฒนาทั้งหมด 8 ด้านที่สัมพันธ์กับภารกิจของสถาบันการเงินฯ คือ

1. ยุทธศาสตร์ด้านการบริหาร สาระหลักคือการประชุม การประสานงาน การพัฒนาคณะกรรมการและสมาชิก การจัดเวทีประชาคมหมู่บ้าน

2. ยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจ สาระหลักคือการสนับสนุนการออม และการสนับสนุนกลุ่มอาชีพ

3. ยุทธศาสตร์ด้านสังคม สาระหลักคือการส่งเสริมสวัสดิการชุมชน การก่อสร้างที่อยู่อาศัยคนยากจน การป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด

4. ยุทธศาสตร์ด้านสาธารณสุข สาระหลักคือการส่งเสริมเรื่องสุขภาพะชุมชน การกีฬา

5. ยุทธศาสตร์การศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม สาระหลักคือค่ายคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชน การส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน

6. ยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ผายชุมชน/ปลูกต้นไม้ การจัดทำผังชุมชนจัดระบบดินน้ำป่า

7. ยุทธศาสตร์ด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ คือ การจัดฝึกอบรมการใช้โปรแกรมจัดการ ฝึกอบรมการใช้โปรแกรม Mapwindow GIS, Quantum GIS, Adobe Captivate

8. ยุทธศาสตร์โครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งสถาบันการเงินได้สนับสนุนการซ่อมท่อน้ำประปา การซ่อมแซมถนนที่เป็นหลุม เป็นบ่อ เป็นต้น

โดยผลในการดำเนินงานตามแผนพัฒนาดังกล่าว ทำให้การทำงานพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนในตำบลกำแพงเพชรเป็นพื้นที่รูปธรรมของการพัฒนาจากทุนภายในโดยมีสถาบันการเงินฯ เป็นแกนกลาง ตามหลักศาสนาและภูมิปัญญาของท้องถิ่นสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งเกิดเป็นพื้นที่เรียนรู้และศึกษาดูงานของผู้นำชุมชนและหน่วยงานจากพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และพื้นที่อื่นๆ เป็นประจำทุกเดือน

ทั้งนี้ จากการที่ตำบลกำแพงเพชรเป็นชุมชนท้องถิ่นที่มีการวางรากฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนมาอย่างยาวนาน โดยสะท้อนผลสำเร็จได้จากการเติบโตและพัฒนาอย่างต่อเนื่องของสถาบันการเงินกำแพงเพชร ทำให้ในปี 2559 หลังรัฐบาลได้สนับสนุนนโยบายแนวทางและงบประมาณการดำเนินงานสานพลังประชารัฐ เพื่อ

ขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐในระดับพื้นที่ และการเชื่อมประสานกับสภาองค์กรชุมชนตำบลกำแพงเพชรในการบูรณาการแผนพัฒนาร่วมกัน โดยมีตัวแทนจากสถาบันการเงินกำแพงเพชรเข้าไปมีส่วนในการผลักดันแผนการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของตำบล จนเกิดเป็นแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเศรษฐกิจ เรื่อง การพัฒนากลุ่มอาชีพ การพัฒนาร้านค้าชุมชน จากการส่งเสริมการผลิตเกษตรอินทรีย์ โดยสถาบันการเงินฯ ได้ประสานหน่วยงาน เช่น กรมวิชาการเกษตร มาให้ความรู้แก่เกษตรกรที่เป็นสมาชิกของสถาบันการเงินฯ และคนในพื้นที่ที่มีความสนใจ มารวมกลุ่มเพื่อพัฒนาการเกษตรในระบบเกษตรอินทรีย์ ซึ่งสามารถจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ของตำบลเพื่อผลิต ผักและผลไม้อินทรีย์ (ผักและผลไม้พื้นบ้านตามฤดูกาล เช่น กลัวย มะม่วง สะตอ เป็นต้น) เพื่อบริโภคในครัวเรือนและจำหน่ายกันภายในตำบลได้ ซึ่งในการจำหน่ายผลผลิตมีการพัฒนาตลาดเกษตรอินทรีย์ขึ้นในพื้นที่ จากการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐ คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ที่เข้ามาสนับสนุนการพัฒนาตลาดภายใต้โครงการ “ตลาดประชารัฐ” ตามนโยบายประชารัฐ

นอกจากนั้น ภายใต้นโยบายประชารัฐ สถาบันการเงินกำแพงเพชรยังได้มีการพัฒนาต่อยอดการพัฒนาเศรษฐกิจของตำบล เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนอีกด้วย โดยสถาบันการเงินฯ มีบทบาทในการเป็นแกนและทุนหลักในการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้นในตำบล ซึ่งจากการร่วมกันวิเคราะห์ของคนในชุมชนต่อทุนศักยภาพที่ชุมชนในตำบลมี คือ การมีแหล่งน้ำลำคลอง ธรรมชาติและวิถีชีวิตท้องถิ่นที่มีคุณค่าและเหมาะต่อการมาท่องเที่ยวเรียนรู้ของคน

ต่างกัน ดังนั้น หลังมีการรวมกลุ่มและลงหุ้นของคนในตำบลที่สนใจ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของสถาบันการเงินฯ ทำให้มีสมาชิกประมาณ 100 คน และเกิดกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลกำแพงเพชร และแผนพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้น โดยปัจจุบันสถาบันการเงินฯ ได้สนับสนุนการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ร่วมกับสภาองค์กรชุมชนตำบลกำแพงเพชร ในการปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่ อาทิ พัฒนาทัศนียภาพและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาโฮมสเตย์และการสนับสนุนเรือเพื่อล่องท่องเที่ยวในลำคลอง เป็นต้น ทั้งนี้การประชาสัมพันธ์ยังอยู่ระหว่างการดำเนินการ เพื่อพัฒนาช่องทางการสื่อสารประชาสัมพันธ์กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน (ตำบล) เช่น การประชาสัมพันธ์ในสื่อออนไลน์ (Facebook) และการประสานการสนับสนุนหน่วยงาน อาทิ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เพื่อสนับสนุนการจัดทำสื่อวีดิทัศน์ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลกำแพงเพชร เป็นต้น

ดังนั้น กว่าสิบปีที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี 2549 ถึงปัจจุบัน การดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนตำบลกำแพงเพชรได้สร้างผลการเปลี่ยนแปลงต่อคนในตำบลกำแพงเพชร ที่ทำให้คุณภาพชีวิตคนในตำบลกำแพงเพชรดีขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรม ตั้งแต่การแก้ไขปัญหาเรื่องที่ดินและที่อยู่อาศัย การแก้ไขปัญหาเรื่องหนี้สิน การพัฒนากลุ่ม/องค์กรต่างๆ การพัฒนากลุ่มอาชีพ องค์กรการเงิน การจัดระบบสวัสดิการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต กระทั่ง มาสู่การพัฒนาต่อยอดไปยังการผลิตเกษตรอินทรีย์และการท่องเที่ยวโดยชุมชนเช่นในปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนการเติบโตจากทุนภายในของท้องถิ่นที่ยึดตามหลัก

ศาสนาและภูมิปัญญาที่เป็นฐานสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของตำบลขึ้นได้

ข้อมูลอ้างอิง

1. หนังสือ 15 ปี “พลังองค์กรชุมชน ขับเคลื่อน เศรษฐกิจฐานราก”
2. เอกสารประกอบการการประชุม “สมัชชาเครือข่ายองค์กรชุมชน สานพลังชุมชนท้องถิ่นและภาคีสู่การจัดการตนเอง” ครั้งที่ 1/2554 วันที่ 13-14 กันยายน 2554

ผู้ประสานงานพื้นที่	: นายอิสมาแอ สามารถ
โทรศัพท์	: 08-4854-6015
e-mail	: -

ระบบทุนเงินตรา เครื่องมือการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

“จากตำบลที่มีปัญหานี้สิน เปลี่ยนมาเป็นตำบลที่ชาวบ้าน มีเงินทุนหมุนเวียนของตนเองกว่า 300 ล้านบาท จากปัญหาการ แยกชิงน้ำ เปลี่ยนมาเป็นตำบลที่มีน้ำเพียงพอเพื่อการเกษตรให้กับ ทุกครัวเรือน จากพื้นที่ที่ประสบปัญหาในการทำเกษตร เปลี่ยนมา เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ไม้ดอกไม้ประดับแหล่งใหญ่ในภาคตะวันออก ทุกคนมีอาชีพ ทุกคนมีรายได้ จากที่ต่างคนต่างอยู่ เปลี่ยนมาร่วม แแรงร่วมใจ เกิดกลุ่มองค์กรต่างๆ มากมาย จนสามารถจัดสวัสดิการ ให้แก่กันและกันได้ จากกลุ่มออมทรัพย์ จนเกิดสถาบันการเงิน มี กองทุนสวัสดิการ เป็นเครื่องมือการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เชื่อมโยงบูรณาการโดยสภาองค์กรชุมชน จัดทำข้อมูลการจัดการน้ำ พัฒนาสู่ฝั่งตำบลฝั่งชีวิตชุมชน เกิดกองทุนจัดการน้ำ จนกลายเป็น พื้นที่รูปธรรม เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ให้กับพื้นที่ต่างๆ เพื่อมุ่งสู่ตำบล จัดการตนเองในทุกมิติ ได้อย่างยั่งยืน”

เรียบเรียงโดย เปรมปรีดิ์ นาราช

บ้านดงขี้เหล็กเดิมทีเป็นหมู่บ้านเล็กๆ ตั้งขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2440 คนที่มาตั้งบ้านดงขี้เหล็กคนแรกมาจากเวียงจันทร์ เดินทางมา และเห็นความอุดมสมบูรณ์ของสภาพพื้นที่ จึงได้ลงหลักปักฐานจับจอง พื้นที่ทำกิน ซึ่งในบริเวณที่อยู่มีต้นขี้เหล็กขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก จน

เป็นที่มาของการเรียกขานชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านดงขี้เหล็ก” ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างหมู่บ้านหนองทะเล และบ้านดงขวาง ต่อมาเมื่อเปลี่ยนจากหมู่บ้านมาเป็นตำบล จึงได้ชื่อว่าตำบลดงขี้เหล็ก อยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี มีพื้นที่รวมทั้งหมด 35,189 ไร่ มีหมู่บ้านในเขตการปกครองรวม 14 หมู่บ้าน จำนวน 2,280 หลังคาเรือน มีประชากรรวม 8,123 คน แบ่งเป็นชาย 3,869 คน หญิง 4,254 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรมทำสวน เช่น ทำสวนไม้ตง สวนผลไม้ เช่น กระท้อน มะไฟ มะนาว การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ค้าขาย นอกจากนี้แล้วยังโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียง ทำให้ชาวบ้านบางส่วนมีอาชีพรับจ้างในโรงงาน (ที่มาข้อมูล : ข้อมูล จปฐ.ปี 2558)

สร้างทุน สร้างเครื่องมือ

ให้เป็นฐานของการพัฒนาชุมชน

ย้อนหลังไปในอดีต คนดงขี้เหล็กต่างดำรงชีวิตและทำมาหากินด้วยการพึ่งพาตนเอง พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน รวมถึงพึ่งพาทรัพยากรจากธรรมชาติในพื้นที่อย่างสมดุล ต่อมา เมื่อการพัฒนา

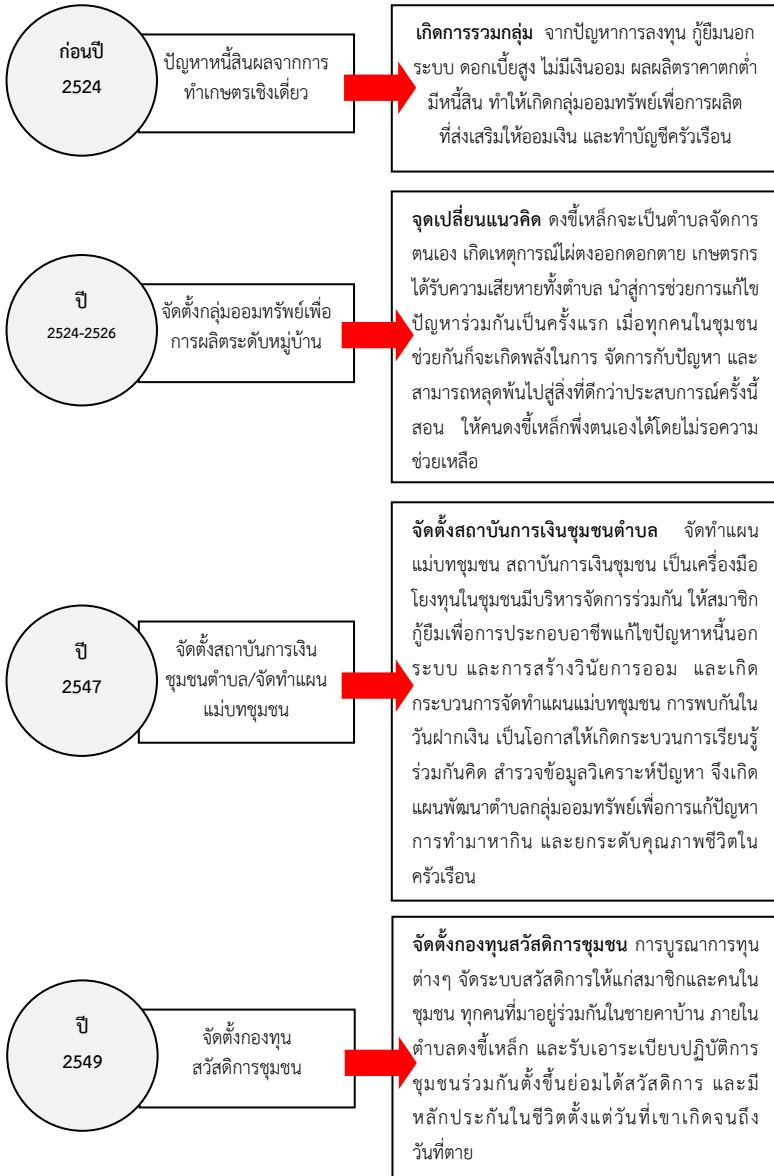
ต่างๆเริ่มเข้ามาในพื้นที่ และขยายตัว ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งที่เป็นโอกาสและผลกระทบ ที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือปัญหาเรื่องหนี้สินอันเนื่องมาจากการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ/พืชเชิงเดี่ยว อีกทั้งยังขาดโอกาสหรือไม่มีช่องทางในการเข้าสู่แหล่งเงินทุน

ซึ่งในความหมายคือ ไม่มีทุนชุมชนเพื่อกำหนดให้หมุนเวียน ในระบบการผลิต การดำรงชีวิต อันจะก่อให้เกิดวงจรการพัฒนาในระดับชุมชนท้องถิ่น ปัญหาดังกล่าวได้นำมาสู่การรวมตัวของคนดงชีเหล็กในปี 2524 เพื่อร่วมกันหาทางออกในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยการส่งเสริมการออม “จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์หรือองค์กรการเงินของชุมชน” คือ การเกิดทุนชุมชนที่เกิดจากออม เป็นกลไก/เครื่องมือในการขับเคลื่อน เพื่อให้เกิดวงจรธุรกิจเศรษฐกิจฐานรากที่อยู่ในระดับชุมชน นับเป็นการจุดประกายทางความคิดให้คนดงชีเหล็กต้องร่วมมือร่วมใจกัน ระดมทุนจากภายใน เพื่อต่อสู้กับปัญหาที่เกิดขึ้นกับคนในพื้นที่จนประสบผลสำเร็จ เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังเป็นฐานสำคัญที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาและพัฒนาดงชีเหล็กอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

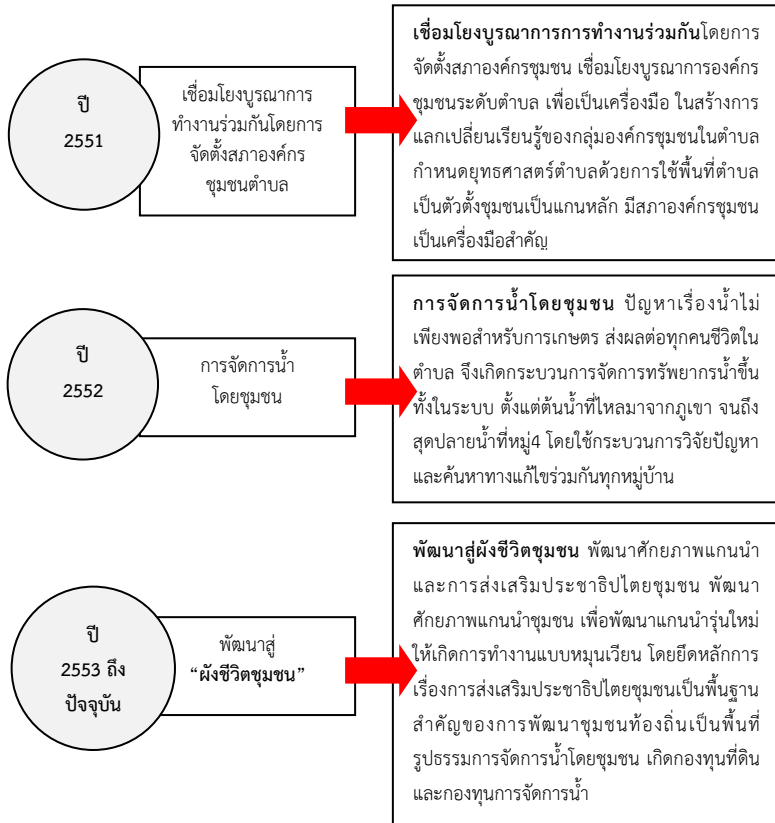
“ทุกคนที่เข้ามาอยู่ร่วมกันในชายคาบ้านภายในตำบลดงชีเหล็ก และรับเอาระเบียบปฏิบัติ ที่ชุมชนร่วมกันตั้งขึ้น ย่อมได้รับสวัสดิการ และมีหลักประกันในชีวิตตั้งแต่วันที่เขาก่อเกิด จนถึงวันตาย เท่ากับว่าเราได้มีโอกาส ทดแทนแผ่นดินเกิด ในฐานะที่เราเป็นผู้นำ จึงเป็นความภูมิใจ ที่ได้สร้างสิ่งที่ดี ให้กับลูกหลานหลาน และคนรุ่นหลังจะได้สืบทอด และสร้างสรรค์ พัฒนา ให้เจริญงอกงามต่อไป” จากปณิธานในการทำงานดังกล่าว ได้นำไปสู่การจุดประกายการกำหนดเส้นทางการบริหารจัดการด้วยทุนภายในของตนเอง

การเดินทางของการพัฒนาทุน พัฒนาชุมชน

คู่มือ การส่งเสริมการพัฒนา “ระบบเศรษฐกิจฐานราก”

[77]

ระบบเข้ม ชุมชนแข็ง ร่วมแรงพัฒนา

การก่อร่างสร้างตัวของกลุ่ม ที่ทำให้เกิดการพัฒนาทุนทั้งใน ระดับตำบลและระดับหมู่บ้านต่างๆ เป็นการรวมทุนภายในเพื่อ ช่วยเหลือคนในชุมชน “บูรณาการทุนระดับหมู่บ้าน” โดยยกระดับ จากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านขอนแก่น หมู่ 10 ตั้งเมื่อปี

พ.ศ. 2524 ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองปราจีนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุนในการประกอบอาชีพ และสร้างวินัยการออม การให้กู้ยืมแก่สมาชิกโดยคิดอัตราดอกเบี้ยต่ำ(ร้อยละ 1 บาทต่อเดือน) ดอกเบี้ยที่ได้กลับมาเป็นเงินปันผล คืนให้แก่สมาชิก ซึ่งแรกเริ่มมีสมาชิก 48 คน เป็นกรรมการ 9 คน ทุนตั้งต้น จำนวน 1,150 บาท

ต่อมา ปี 2549 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) มองเห็นศักยภาพของกลุ่มที่สามารถบริหารจัดการและพัฒนากลุ่มให้เติบโตและเข้มแข็ง จึงได้สนับสนุนกลุ่ม**ออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านขอนแก่น** เป็นสถาบันการเงินออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลงิ้วเหล็ก และพัฒนาระบบการจัดการ ใช้ระบบรับฝาก ถอน กู้ยืม ขำระดอกเบี้ยผ่านระบบคอมพิวเตอร์ ทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็วให้แก่สมาชิกและคณะกรรมการ ยิ่งสร้างความมั่นใจให้แก่สมาชิกเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังมีที่ทำการดำเนินงานอย่างมั่นคง

ในปี 2553 สถาบันการเงินออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลงิ้วเหล็กสามารถรวบรวมสมาชิกได้ทั้ง 14 หมู่บ้าน หรือคิดเป็นจำนวนสมาชิก 5,860 คน มีเงินทุนของชุมชนรวมกันกว่า 180 ล้านบาท มีการรวมกันทำกิจกรรมและเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายของกองทุนต่างๆที่มีในตำบล มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันอย่างต่อเนื่อง มีการออมเงินรวมกันเพื่อเป็นกองทุนกลางช่วยเหลือกลุ่มต่างๆ

เมื่อรวมกลุ่มได้ สมาชิกต้องช่วยกันปฏิบัติตามระเบียบและวิธีปฏิบัติที่ได้กำหนดร่วมกัน โดยเฉพาะ **การออมของสมาชิกกองทุน** คณะกรรมการต้องสร้างวินัยในการออมให้กับสมาชิก เมื่อเข้ามาเป็นสมาชิกจะต้องมาให้คำสัตย์ร่วมกันว่าจะออมสัจจะ ทุกเดือนๆ ละ

100 - 500 บาท แล้วแต่กำลังของแต่ละคน เพื่อให้คำสัตย์เป็นจริง สมาชิกแต่ละคนต้องมีกระปุกออมสินไว้ติดกับหิ้งพระ หรือหัวนอนเมื่อเข้านอนก็ต้องไหว้พระสวดมนต์แล้วก็หยอดกระปุกของตนเอง ทำให้ชินถึงเวลาออมก็เอาเงินส่วนนี้มาออมโดยไม่ต้องไปหาใหม่ ถือเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งที่ใช้ได้ผล สร้างให้คนรักฝึชชอบต่อการกิจของตนเองได้มากขึ้น

นอกจากจะฝึกให้สมาชิกออมให้เป็นแล้วยังต้องต่อยอดเรื่องการบริหารจัดการเงินออม ให้ความรู้กับสมาชิก โดยเฉพาะเรื่อง *เงินกู้คือการลงทุน* สมาชิกจะมียอดเงินกู้ที่สมดุลกับยอดเงินออมในช่วงเวลาหนึ่ง เมื่อปล่อยเงินกู้หรือเงินลงทุนให้กับสมาชิก ด้านหนึ่งสอนให้เกิดการจำหลักการสร้างวินัยการออม เป็นการพัฒนาคุณภาพคนด้วยการต่อยอดการบริหารจัดการ เพื่อสร้างกำลังการชำระคืนให้เกิดขึ้นให้ได้

อีกทั้ง สถาบันการเงินออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลตั้งนี้หลักยังได้มีแนวคิดการปล่อยเงินกู้ที่ว่า “ กู้ไม่ต้องทวง ” แนวคิดนี้เกิดจากการสำรวจข้อมูลแล้วพบว่า สาเหตุของการเป็นหนี้ ส่วนใหญ่ของคนในตำบลมาจากการเป็นหนี้ในระบบ ได้แก่ สถาบันการเงินทั่วไป ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ธนาคารพาณิชย์ หนี้จากการลงทุน และบางส่วนเป็นหนี้นอกระบบ จากประสบการณ์ที่ผ่านมาเรื่องนี้เสียหรือเอ็นพีแอล เพราะจุดอ่อนเรื่องการค้ำประกันเงินกู้ ใช้วิธีการแก้ไขเป็นรายไปหากเกิดปัญหา โดยการปรับโครงสร้างหนี้ การส่งคืนเงิน และปรับเปลี่ยนเงื่อนไขการกู้ จนสามารถมีสิทธิกู้และคืนโดยไม่ต้องทวงถาม ซึ่งวิธี “ กู้โดยไม่ต้องทวง ” นั้นคือการดำเนินการแบบระบบการค้ำประกันเงินกู้โดยสมาชิกด้วยกันเอง และการออม ผวนวกกับการทำงานที่เน้นการจัดการภายในอย่างมีส่วนร่วม

มีระบบตรวจสอบ กรรมการมาจากเลือกตั้งของสมาชิกทั้งหมดมีวาระคราวละ 1 ปี ระบบบัญชีโปร่งใส ตรวจสอบได้ตลอดเวลา ข้อมูลทุกอย่างเป็นที่เปิดเผย กรรมการคนใดไม่ทำหน้าที่ ทำหน้าที่ไม่ดี สมาชิกทั้งหมดจะต้องรับทราบข้อมูล ใครเป็นลูกหนี้เท่าไรจำนวนเท่าไร สมาชิกรายใดค้าประกัน หากไม่ส่งเงินกู้ มีระบบตรวจสอบติดตามเสริมด้วยแรงจูงใจจากการจัดสวัสดิการที่หลากหลายให้กับสมาชิก แต่หากเกิดความไม่ลงตัว หรือฝ่าฝืนกฎกติกา สวัสดิการเหล่านั้นที่พึงจะได้ก็จะหายไปทันที และย้ำทำว่า คงไม่มีใครอยากแลกสิทธิของตนเองกับความไร้วินัยของผู้อื่น

ปัจจุบัน (ปี 2558) มีจำนวนสมาชิกเฉพาะชาวบ้านจากหมู่บ้านขอนแก่น จำนวน 2,739 คน มีเงินสะสมกองทุนรวมจำนวน 102,070,000 บาท โดยที่มาของเงินมาทั้งจากการฝากเงินออมสะสมทรัพย์รายคน และกลุ่มต่างๆนำเงินมาฝาก เช่น กลุ่มประปาหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มกีฬาหมู่บ้าน เป็นต้น มีกำไรจากการบริหารงานปีละประมาณ 6,679,141 บาท (ข้อมูลจากเศรษฐกิจและทุนชุมชนตำบลดงขี้เหล็ก) โดยเงินนี้จะสะสมบางส่วนจะนำไปซื้อพันธบัตรรัฐบาล/สลากทวิสิน เพื่อเพิ่มรายได้ให้สถาบันการเงิน

ด้านการบริหารจัดการ จะมีการแบ่งทีมรับผิดชอบในแต่ละด้าน เน้นการบริหารจัดการแบบค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน นายบรรจง พรหมวิเศษ ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลดงขี้เหล็ก เล่าถึงแนวคิดระบบการบริหารสถาบันการเงินว่า “เราบริหารแบบรัฐบาล คือ มีเจ้ากระทรวงเหมือนกับรัฐบาล แต่ละกระทรวงเราเป็นฝ่ายๆ เช่น ฝ่ายตรวจสอบ ฝ่ายเงินกู้ ฝ่ายอำนวยการ

ใช้หลักการบริหารแบบ 4 ห คือ หิ้ว (ทำเล็กๆ ค่อยหิ้วไปแต่พอดี) หาบ (เมื่อมากขึ้น ก็ใส่หาบสองข้างจะได้ไม่หนัก) ห้อง (มากพอแล้วก็สร้างห้องหับใส่ไว้) และห้าง (เติบโตเต็มที่ก็มีห้างเก็บให้มันสูงขึ้น ใหญ่ขึ้น มีหลาย ๆ คนมาร่วม)”

ในส่วนของการบริหารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเงิน คณะกรรมการสถาบันการเงินออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลงิ้วเหล็ก จะยึดหลักการบริหารแบบธรรมาภิบาล “เราให้สังคมเป็นตัวตัดสินว่า ใครจะอยู่หรือใครจะไป ในรายที่มีปัญหามาก เขาก็ออกไปเอง บางรายถึงกับย้ายออกจากหมู่บ้าน เพราะทนต่อกระแสบอยคอตของสังคมไม่ได้ นี่โหดร้ายก็ต้องตัดนี่นั่น เรื่องเงินๆ ทองๆ เราผิดพลาด หรือยึดหยุ่นมากไม่ได้เป็นผลกระทบต่อสมาชิกคนอื่นด้วย อีกประการ คือ เราไม่ต้องการให้สมาชิกเป็นหนี้หลายกอง ให้มีหนี้ทางเดียว มีบางรายที่มาขอกู้เพื่อไปชำระหนี้กองทุนภายในหมู่บ้าน สถาบันฯ ก็ดำเนินการให้ ยกเว้นชำระหนี้ภายนอกเขาต้องรับผิดชอบเอง” นายบุญศรี จันทรชัย ประธานกรรมการอำนวยการ สถาบันการเงินออมทรัพย์เพื่อการผลิตฯ กล่าว

จนถึงวันนี้สถาบันการเงินฯ ได้สร้างให้เกิดการเติบโตของทุนจากการระดมภายในชุมชนเป็นหลัก หมุนเวียนภายในเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาหนี้สิน พัฒนาอาชีพสร้างรายได้ให้แก่คนในพื้นที่ นายบุญศรี จันทรชัย ให้ข้อคิดไว้ว่า “ใครจะรู้บ้างว่าเงินเพียงไม่กี่บาทจะสร้างอาชีพ สร้างรายได้ สร้างทุนหมุนเวียนจำนวนมหาศาลให้แก่ชาวบ้านได้ จากหนึ่งหมู่บ้านขยายจนเต็มพื้นที่ทั้งตำบล เสริมศักยภาพความเข้มแข็งให้คนในตำบลได้มีภูมิคุ้มกันทางด้านการเงิน

โดยไม่ต้องห่วงเกรงว่า เดือนหน้าค่าใช้จ่ายจะชักหน้าไม่ถึงหลัง อาชีพไม่มีเงินลงทุน”

เชื่อมโยงทุน จัดสวัสดิการชุมชน ให้คนในชุมชน

เมื่อฐานของเงินออมเพิ่มมากขึ้น จำนวนสมาชิกเพิ่มมากขึ้น คณะกรรมการดำเนินการสถาบันการเงินฯ จึงได้มีการปรึกษาหารือกัน และเห็นควรส่งเสริมการออมวันละบาทเพื่อสวัสดิการแก่ชีวิต หรือ “กองทุนสวัสดิการ” ให้คนได้ดูแลกันและกัน ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ให้รู้จักการช่วยเหลือคนอื่น โดยไม่มองเรื่องกำไร หรือ ขาดทุน แต่มองเรื่องการสร้างความมั่นคงในคุณภาพชีวิตที่ดีของตนเอง นอกจากกองทุนที่ได้จากการออมวันละบาทของสมาชิกแล้ว กองทุนยังได้รับงบประมาณสมทบจากองค์การบริหารส่วนตำบลลงขันเหล็ก จำนวน 200,000 บาท และจะสมทบเข้ากองทุนในทุกปี ๆ ละ 100,000 บาท ซึ่งนอกจากจะดูแลสมาชิกด้วยกันเองแล้ว กองทุนยังได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลคนในชุมชน เพื่อเป็นฐานในการจัดสวัสดิการให้ครอบคลุมทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย และปรับฐานการช่วยเหลือให้สอดคล้องกับสถานะความเป็นจริง อีกทั้งได้มีการจัดระบบการจ่ายเงินสวัสดิการให้กับสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของสมาชิกกองทุน

จัดการทุน หนุนเรื่องนี้ ตามด้วยเกษตรพอเพียง

จากปัญหาการขาดแคลนน้ำในการทำเกษตร อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพจากเดิมเมื่อปี 2524 คือการทำนาเป็นหลัก และมีคันทอน้ำไว้ใช้ ต่อมาปี 2535 มีการ

เปลี่ยนแปลงอาชีพหลักมาปลูกไผ่ตง และปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ทำให้พื้นที่มีความลาดชันและพื้นที่ไม่มีที่กักเก็บน้ำในช่วงฤดูแล้ง ต้องประสบกับปัญหาการแคลนน้ำเพื่อการเกษตรซึ่งอยู่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคมของทุกปี นอกจากนี้ ปริมาณการปลูกต้นไม้เพิ่มขึ้นทุกปีเฉลี่ย 10 % ต่อพื้นที่ ในขณะที่แหล่งน้ำมีเท่าเดิม น้ำจึงไม่เพียงพอต่อการเกษตร พอถึงช่วงฤดูฝนก็ยังไม่สามารถเก็บกักไว้ใช้ได้ เพราะมีแหล่งเก็บกักน้ำไม่เพียงพอ อีกทั้งยังต้องเผชิญกับปัญหาน้ำกร่อย น้ำเค็ม

จากสภาพปัญหาดังกล่าว คณะทำงานเพื่อการจัดการน้ำโดยชุมชน จึงใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยมีกระบวนการทำงานคือ การร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหาเรื่องน้ำ ค้นหาจุดที่เป็นปัญหาเรื่องน้ำ ออกแบบกระบวนการและนำเสนอแนวทางการแก้ไข นำไปสู่ข้อสรุปร่วมของปัญหาและการออกแบบการสำรวจเส้นทางน้ำ และนำไปดำเนินการแก้ไขปัญหานี้ในที่สุด

ผลจากการจัดการน้ำโดยชุมชน เกิดแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นในตำบลดงชีเหล็ก ได้แก่ บ่อน้ำตื้น 1,112 แห่ง บ่อโยธา 85 แห่ง ฝาย 18 แห่ง สระน้ำ 13 แห่ง และอ่างเก็บน้ำ 3 แห่ง ทำให้มีปริมาณน้ำไว้ใช้มากขึ้น เพิ่มขีดความสามารถในการรองรับน้ำในช่วงน้ำหลากสามารถเก็บสำรองไว้ใช้ มีชุมชนได้รับประโยชน์ 17 หมู่บ้าน 10,750 คน พื้นที่การเกษตร 14,875 ไร่ เกิดเครือข่ายการจัดการแปลงเกษตรแนวทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ โดยการปรับเปลี่ยนวิถีการเพาะปลูก สร้างแนวคิดกินอยู่อย่างพอเพียงให้กับชาวบ้าน จากเดิมปลูกไม้ประดับ พืชเชิงเดี่ยวเพื่อค้าขาย หันมาปลูกพืชกินได้เสริมใน

แปลงเกษตร ผลผลิตที่ได้นำมาบริโภคในครัวเรือน จากเกษตรกรแปลงตัวอย่างจำนวน 5 ราย สามารถลดรายจ่ายในครัวเรือนได้เฉลี่ยปีละ 16,800 บาท เนื่องจากการวางระบบกระจายน้ำแบบมินิสปริงเกอร์ใช้น้ำน้อยแต่ให้น้ำพืชได้ทั่วถึง ปลุกไม้มรดก พืชกินได้ ผักสวนครัว

การจัดการตนเองของตำบลดงขี้เหล็ก เป็นบทเรียนในการจัดการและบูรณาการทุนที่เป็นตัวเงิน ควบคู่กับทุนทางสังคมและธรรมชาติ เพื่อเอื้อต่อการดำรงชีวิต และการทำมาหากินของคนดงขี้เหล็ก ด้วยการเชื่อมโยงทุน เชื่อมโยงคน เชื่อมร้อยความร่วมมือ เน้นการพัฒนาแบบพอเพียงเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน รูปธรรมที่เกิดขึ้นล้วนเป็นความต้องการจากภายในของคนในชุมชน ที่ดำเนินการโดยใช้หลักเหตุและผล ภายใต้แนวคิดการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นหลักประกันความมั่นคงให้กับชีวิตคนตำบลดงขี้เหล็ก เพื่อต่อสู้กับกระแสการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

ข้อมูลอ้างอิง

1. เอกสารการพัฒนาขบวนการองค์กรชุมชนตำบลดงขี้เหล็ก โดย ขบวนการองค์กรชุมชนตำบลดงขี้เหล็ก จังหวัดปราจีนบุรี
2. เอกสารโครงการสนับสนุนการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยชนบท ตำบลดงขี้เหล็ก (พื้นที่รูปธรรม) โดย สภาองค์กรชุมชนตำบลดงขี้เหล็ก
3. หนังสือ 15 ปี “พลังองค์กรชุมชน ขับเคลื่อน เศรษฐกิจฐานราก” เรื่องเชื่อมโยงผังชีวิตชุมชนและการจัดการน้ำ คนดงขี้เหล็ก ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอมะเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

4. เอกสารประกอบการสัมมนา “ทุนชุมชนกับการขับเคลื่อนประเทศไทย” วันที่ 6-7 กรกฎาคม 2553

ผู้ประสานงานพื้นที่	: นายบรรจง พรหมวิเศษ สภาองค์กรชุมชนตำบลดงขี้เหล็ก
โทรศัพท์	: 08-1743-4400
e-mail	: -

สร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลเนินซ้อ อำเภอกาหลง จังหวัดระยอง

“สังคมเป็นสุข ชีวิตมีความมั่นคง พึ่งพาตนเองได้ บนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นเป้าหมายของคนตำบลเนินซ้อ อำเภอกาหลง จังหวัดระยอง ด้วยความเชื่อที่ว่าชุมชนจะพัฒนาได้อย่างไร ถ้าไม่เริ่มด้วยตนเอง จึงร่วมกันแก้ปัญหาคาการผลิุตสาหการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง เชื่อมโยงกลุ่มกิจกรรมต่างๆ สร้างห่วงโซ่เศรษฐกิจในตำบล โดยมีเงินทุนกองกลางในการพัฒนาหมู่บ้าน เป็นกองทุนของชุมชน บริหารชุมชนแบบพึ่งตนเอง จนสามารถยกระดับการทำงานจากเครือข่ายสู่การจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลเนินซ้อ มีศูนย์ประสานงานที่เรียกว่ามหาวิทยาลัยบ้านนอก ที่ทำงานแนวราบ สร้างสังคมพลเมืองด้วยความเสมอภาคในวิถีตนเอง เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้งานแบบบ้านๆ เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการเรียนรู้ เป็นสถาบันเรียนรู้ความเข้มแข็งของขบวนการชุมชน เป็นตลาดสีเขียวของคนรักสุขภาพ และเป็นโลกแห่งการเรียนรู้ที่ไร้ขีดจำกัดที่เขียนทฤษฎีจากแผ่นดินเกิด”

เรียบเรียงโดย จินตนาภรณ์ คล่องดี

ตำบลเนินซ้อ จังหวัดระยอง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอำเภอกาหลง ระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร โดยมีทางหลวงหมายเลข 3161 อำเภอกาหลง - สุนทรภู์ แหลมแม่พิมพ์ วังผากลาง

ตำบล ลักษณะพื้นที่เป็นที่เนินสลับด้วยที่ราบต่ำ ติดกับทะเลอ่าวไทย อากาศร้อนชื้น เกือบตลอดทั้งปี มีประชากร 4,504 คน 1,392 ครัวเรือน จาก 9 ชุมชน ส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนยางพารา สวนผลไม้ ทำนาและประมงชายฝั่ง

กว่า 200 ปี ของคนที่นี่ อพยพมาจากชายทะเลบ้านถนน กะเพรา ตำบลเนินฆ้อ เพื่อหาที่อยู่อาศัยอันอุดมสมบูรณ์ โดยพากันมุ่งหน้าสู่ทิศตะวันตก ข้ามคลองและทุ่งนาที่ร้อนระอุในฤดูแล้ง เป้าหมายคือป่าดงดิบข้างหน้า เมื่อถึงชายป่า ที่เรียกกันว่าป่าเรไร จึงปักหลักหักล้างถางพงสร้างบ้านเรือน และที่ทำกิน จำรุง เป็นภาษาถิ่น ที่เรียกเพี้ยนมาจากคำว่า “จำรุง” หมายถึง ปากทางน้ำไหลลงทุ่ง คลอง หนอง บึง

ด้วยสภาพพื้นที่มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม มีน้ำไหลตลอดทั้งปี ลักษณะเช่นนี้จึงเหมาะแก่การทำนา ทำสวนผลไม้ สวนยางพารา ที่ลุ่มต่ำในทุ่งนามีดินเหนียวสีดำ ทำนาได้ผลดี ที่ดอนบนเนินมีดินสีแดงมันปูเหมาะแก่การปลูกผลไม้และยางพารา ดังนั้นเมื่อเปลี่ยนป่าให้เป็นบ้าน เปลี่ยนบึงให้เป็นเรือกสวนไร่นา เปลี่ยนเนินเป็นสวนผลไม้และสวนยางพารา สังคมเกษตรกรรมเล็ก ๆ จึงผุดขึ้นที่นี่ กลายเป็นรายได้หลักของชาวบ้านตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน

วิกฤตมา ปัญญาเกิด

จากวิถีของคนจำรุง ซึ่งต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อเอาชีวิตรอด มีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา จนเมื่อปี 2517 ไฟฟ้าเข้าหมู่บ้าน มีการปรับตัวของคนในชุมชนอีกครั้ง เริ่มมีเครื่องใช้ไฟฟ้าเงินผ่อน มีเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวกเข้ามามากมาย การรุกคืบของทุนนิยมผ่านสื่อโทรทัศน์ วิทยุ ทำให้ผู้คนในชุมชนมีความตื่นตัว รับรู้ข่าวสารมากขึ้น มี

การใช้สารเคมี เทคโนโลยีในการผลิต ซื้อมอเตอร์หรือ “ควายเหล็ก” มาแทนควายจริงในท้องทุ่ง ควายตัวสุดท้ายถูกขายไปเมื่อปี 2519

ต่อมา จากนโยบายการส่งเสริมการพัฒนาในปี 2529 ทำให้เกิดการรวมตัว รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้าน ตามที่รัฐแนะนำ และตามวิถีของคนจำรุง โดยเรียกตัวเองว่า “เครือข่ายองค์กรชุมชนบ้านจำรุง” เพื่อที่จะเรียนรู้การจัดการตนเองด้วยวิถีแห่งชุมชนท้องถิ่น ใช้รูปแบบของขบวนองค์กรชุมชนเป็นแนวทาง ในช่วงเวลาเดียวนั้นชาวสวนทุเรียนกำลังประสบปัญหาหนอนเจาะเมล็ดทุเรียนสร้างความเสียหายอย่างรุนแรงให้เกษตรกร

ชาวสวนผลไม้ จึงได้รวมตัวปรึกษาหารือและหาทางออกร่วมกัน ได้ข้อสรุปว่า *น่าจะนำเนื้อทุเรียนดิบหั่นเป็นชิ้นบาง ๆ มาลงกระทะทอดให้เหลือง ชับน้ำมันออก ใส่เกลือเล็กน้อย ปรากฏว่ารสชาติ อร่อยไม่แพ้ทุเรียนสุก ที่สำคัญกลิ่นไม่รุนแรง* จึงเกิดการรวมตัวในรูปของชาวบ้านที่เรียกว่า **กลุ่มแปรรูปผลผลิต** มีการพูดคุยปรึกษาหารือ นำประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนกันเป็นประจำ ปัจจุบันกลุ่มผลิตทุเรียนทอดได้ขยายผล ถ่ายทอดชุดความรู้ประสบการณ์สู่การแปรรูปผลไม้และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ อีกด้วย ร้อยเรียงกันเป็น “เครือข่ายแปรรูปผลผลิต”

จากการแก้ปัญหาการผลิต

สู่การพัฒนาระบบเศรษฐกิจเพื่อการพึ่งพาตนเอง

จุดเปลี่ยนที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งของชาวจำรุง เกิดจากแนวคิดที่ *จะมีเงินทุนเพื่อใช้เป็นกองกลางในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยเป็นกองทุนของชุมชนเอง เพื่อการบริหารชุมชนแบบพึ่งตนเอง* จึงเกิด

การระดมทุนขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อปี 2529 ในลักษณะของการระดมหุ้น เพื่อจัดตั้งร้านค้าชุมชน โดยขอความร่วมมือจากชาวบ้านในการซื้อหุ้น อย่างน้อยครัวเรือนละ 50 บาท จากการระดมหุ้นครั้งแรก ได้เงินทั้งสิ้น 30,000 บาท มีสมาชิก 120 คน ร้านค้าชุมชนดำเนินการในลักษณะสหกรณ์ชุมชน เพื่อจำหน่ายสินค้าอุปโภค บริโภคต่างๆ และสินค้า การเกษตร ผลผลิต สินค้าแปรรูปที่ได้จากชุมชน

ขณะที่การพัฒนาด้านต่างๆ ของบ้านจำรุงยังคงดำเนินการ อย่างต่อเนื่อง ในปี 2535 ได้เกิดแนวคิดเรื่องการกระจายอำนาจสู่ ท้องถิ่น โดยมีตำบลเป็นพื้นที่เป้าหมาย ทำให้กลุ่มกิจกรรมต่างๆ ใน ตำบล เริ่มมีการเชื่อมโยงกันในระดับตำบล มีการจัดกิจกรรมร่วมกัน เป็นระยะ เมื่อกองทุนเพื่อสังคม (SIF) เข้ามาสนับสนุนการทำงาน ทำให้กลุ่มกิจกรรมในพื้นที่ได้เรียนรู้ บัญชีครัวเรือนสู่ข้อมูลชุมชนท้องถิ่น เกิดการผลักดันการทำงานเป็นกระบวนการมากขึ้นบนฐานข้อมูล จนกระทั่ง ปี 2543 ได้มีกระบวนการสำรวจข้อมูลครัวเรือนอย่าง จริงจัง มีการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ทำให้พบปัญหาสำคัญ คือ การใช้สารเคมีอย่างรุนแรง ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของชุมชน คือ เกษตรกรในชุมชนใช้สารเคมีกันมาก จนส่งผลกระทบต่อสุขภาพและ เกิดสารพิษตกค้างในผลผลิต ปัญหาดังกล่าวทำให้ชาวบ้านเป็นโรค ภูมิแพ้ มีสุขภาพแย่ลง ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น จึงเกิดการทบทวนตัวเอง และคิดแก้ไขปัญหา “..ชุมชนจะพัฒนาได้อย่างไร ถ้าไม่เริ่มด้วย ตนเอง..” นำไปสู่การรณรงค์ให้ชาวบ้านตระหนักถึงความสำคัญของการลดใช้สารเคมี จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรพื้นบ้าน ทำโครงการเกษตรชีวภาพ โครงการผักพื้นบ้านปลอดสารพิษ สนับสนุนให้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์และน้ำ

หมักชีวภาพ เพื่อชำระล้างสารเคมีตั้งแต่จุดเริ่มต้นของวงจรการผลิต และจนถึงการบริโภคในชุมชน

ปี 2545 เครือข่ายองค์กรชุมชนบ้านจำรุง ได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาขยายแนวทางการทำงานไปยังกลุ่มคนในพื้นที่ของตำบลเนินฆ้อและพื้นที่ใกล้เคียง (พื้นที่ภูมิโนแคว้น) มีเวทีเชื่อมประสานงานกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ทุกเดือน ด้วยการหนุนเสริมของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เรียกกันว่า “การพลิกพื้นที่วิถีชุมชนท้องถิ่น” ใช้พื้นที่ศูนย์ประสานงานของเครือข่ายองค์กรชุมชน เชื่อมโยงการทำงานร่วมกัน จนเป็นหลักการสำคัญในการทำงานของสมาชิกกลุ่ม/องค์กรในปัจจุบัน ด้วยเป้าหมายก็คือ “สังคมเป็นสุข ชีวิตมีความมั่นคง พึ่งพาตนเองได้ บนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ต่อมา ในปี 2547 ได้เรียนรู้เรื่องการฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น โดยกำหนดประเด็นในการพัฒนา 4 เรื่อง คือ คน ดิน น้ำ ป่า ซึ่งต้องใช้เวลาในการสร้างกระบวนการพอสมควร เนื่องจากต้องปรับเปลี่ยนตั้งแต่วิถีคิด การรวมกลุ่ม การสร้างห่วงโซ่ทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการพึ่งพาตนเองมากขึ้นเรื่อยๆ

ปี 2551 ได้ยกระดับการทำงานจากเครือข่ายสู่การจัดตั้ง “สภาองค์กรชุมชนตำบลเนินฆ้อ” มีศูนย์ประสานงานอยู่ที่ 70 หมู่ 7 ตำบลเนินฆ้อ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดระยอง ที่เรียกกันติดปากทั่วไปว่า “มหาวิทยาลัยบ้านนอก” มีกลุ่มกิจกรรมที่หลากหลายถึง 40 กลุ่ม ประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติการจริงของการทำงานของผู้คนในพื้นที่มากกว่า 30 ปี ได้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ในแบบบ้านๆ สามารถสัมผัสถึงวิถีพอเพียงของชุมชนท้องถิ่น มีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องมือหลักในการขับเคลื่อนงาน

คู่มือ การส่งเสริมการพัฒนา “ระบบเศรษฐกิจฐานราก”

[91]

ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยบ้านนอก เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดระยอง นำประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติการจริงของกลุ่มกิจกรรมต่างๆ มารวบรวมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักเดินทางที่สนใจงานแบบชาวบ้าน ทั้งรูปแบบการทำงาน แนวคิดแบบเดิมๆ ใช้การทำงานแนวราบ สร้างความเสมอภาคด้วยวิถีตนเอง นำพาชีวิตของกลุ่มคนตัวเล็กๆ ในสังคมพลเมือง ไปสู่ความมั่นคงด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องระหว่าง เครือข่ายองค์กรชุมชนบ้านจำรุง สภาองค์กรชุมชนตำบลเนินฆ้อ ที่ มหาวิทยาลัยบ้านนอก มีแกนนำ 40 กลุ่มกิจกรรมและภาคีพัฒนาอื่นๆ เข้าร่วมอย่างสม่ำเสมอ จึงเกิดชุดความรู้ของชุมชนท้องถิ่น ภูมิปัญญาที่หายไปถูกพลิกขึ้นมา สร้างความสุข ความมั่นคงแห่งชีวิต ให้กับคนในพื้นที่และนักเดินทาง

ก่อเกิดกระบวนการพัฒนา “จากวิสัยทัศน์จำรุง สู่สภาองค์กรชุมชนตำบลเนินฆ้อ”

หากพูดถึงคำว่า “ทุน” ตามความคิดของ “สภาองค์กรชุมชนตำบลเนินซ้อ” อาจมีคุณค่าและความหมายมากกว่า “ตัวเงิน” ซึ่งหมายรวมถึง คนที่รวมตัวกลุ่ม/องค์กรต่างๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ กิจกรรมการพัฒนาชุมชนของกลุ่ม/องค์กร ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ คุณภาพชีวิตที่ดีของคนในตำบล หรือเรียกว่า “ทุนทางสังคม” นั่นเอง ซึ่งหากไล่เรียงทุนทางสังคมต่างๆที่มีอยู่ในพื้นที่ จะพบว่ามีความหลากหลาย และมีคุณค่ามากมายมหาศาล ดังภาพ

โดยมีเป้าหมายที่ชัดเจน ที่จะพากันไปสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง เป็นสังคมแห่งพลเมือง กระบวนการเรียนรู้ที่ผ่านมามาตลอด 30 ปี และการยึดแนวทางการเคลื่อนงานบนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้หลอมรวมเอาแนวคิด ประสบการณ์การทำงานของกลุ่มคนตัวเล็ก ให้เข้มแข็งมั่นคง กลายเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชน เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้งานแบบบ้านบ้าน ที่คิดและทำงานแบบนอกกรอบกติกาสังคม

เดิมๆ เป็น สภาองค์กรชุมชนต้นแบบ เป็น สถาบันเรียนรู้ความ
เข้มแข็งของขบวนการองค์กรชุมชน เป็น แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้
เป็น ตลาดสีเขียวของคนรักสุขภาพ เป็น ศูนย์อาหารสุขภาพ
แห่งชาติ และเป็น มหาวิทยาลัยบ้านนอก โลกแห่งการเรียนรู้ที่ไร้
ขีดจำกัด ที่เขียนทฤษฎีจากแผ่นดิน

มหาวิทยาลัยบ้านนอก

กับการสร้างระบบเศรษฐกิจจากชุมชนฐานราก

จากความพยายามในการแก้ไขปัญหาพื้นฐานด้านการผลิตของ
บ้านจำรุง และสภาองค์กรชุมชนตำบลเนินฆ้อ นับตั้งแต่ปี 2529
ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ได้ส่งผลต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน
กล่าวคือ

- การเชื่อมโยงกลุ่มกิจกรรม ด้วยการสร้างห่วงโซ่เศรษฐกิจ
ของตนเอง เริ่มตั้งแต่การผลิต ผ่านกลุ่มเกษตรกรพื้นบ้าน
ร่วมกัน ลด ละ เลิก การใช้
สารเคมี ผลิตด้วยระบบ
เกษตรอินทรีย์ ขายผลผลิตที่
เป็นผักพื้นบ้านทั้งหมดให้กับ
กลุ่มอาหารท้องถิ่นไทย กลุ่ม
อาหารท้องถิ่นไทยจัดรายการ
อาหารสุขภาพ ผักพื้นบ้าน
ปลอดสารเคมีกับน้ำพริกกะปิ
ที่ซื้อมาจากกลุ่มแปรรูปกะปิ
น้ำปลา เชื่อมโยงการทำงาน

กับศูนย์เรียนรู้มหาวิทยาลัยบ้านนอก แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้อนรับนักเดินทางตลอดทั้งปี นอกจากนั้นยังเชื่อมโยงกับกลุ่มเครือข่ายแปรรูปผลผลิตสร้างกลไกการตลาด จัดพื้นที่ขายสินค้าจากกลุ่มให้กับนักเดินทางที่ตลาดสีเขียว โดยมีกลุ่มตลาดสีเขียวทำหน้าที่บริหารจัดการ ผ่านข้อตกลงร่วมกันในเวทีของสภาองค์กรชุมชนตำบลเนินซ้อ

- **การจัดการเศรษฐกิจและทุนภายในชุมชน** โดยมีกลุ่มธนาคารชุมชนเชื่อมโยงสมาชิกและกลุ่มกิจกรรมสร้างฐานการออมของตนเองอย่างต่อเนื่อง จัดตั้งกลุ่มกองทุนรวมเพื่อการลงทุน และจัดซื้อที่ดินเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของสภาองค์กรชุมชน ทำให้มีสถานที่และการยอมรับจากภาคีที่เกี่ยวข้อง รวมตัวกันจัดตั้งกองทุนสวัสดิการของตนเอง ดูแลกันเอง ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งตาย
- **การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน** หลังจากทีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนสนับสนุนเรื่องศูนย์การเรียนรู้ จึงได้ดำเนินการจัดการความรู้และสร้างวิทยากรกระบวนการ มีนักพัฒนาชุมชนจากทั่วประเทศ สนใจพากันมาเรียนรู้และบอกต่อกันไป มีผู้สนใจมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากขึ้น จึงต่อยอดพัฒนาเป็นทั้งแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ รู้จักกันทั่วไปว่า “มหาวิทยาลัยบ้านนอก แหล่งเรียนรู้นอกตำรา” เป็นโลกแห่งการเรียนรู้ที่ไร้ขีดจำกัด โดยเฉพาะชุดความรู้เรื่องการพัฒนาตนเอง โดยใช้ขบวนการของสภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกขับเคลื่อนการทำงาน มีกลุ่มโฮมสเตย์บ้านจำรุง (มาตรฐานโฮมสเตย์

ไทย) เป็นกลุ่มกิจกรรมหลักในการเชื่อมโยงเรื่องของการท่องเที่ยว

กุญแจสำคัญสู่ความสำเร็จ

หากพิจารณาถึงเหตุปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ ในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนของบ้านจำรุง และสภาองค์กรชุมชนตำบล เนินซ้อ พบว่ามีปัจจัยที่สำคัญดังนี้

- การใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นพื้นที่กลาง เพื่อเชื่อมโยงการทำงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทุกเดือน เป็นแนวทางหลักของการทำงาน
- การสร้างความเชื่อมั่นในแนวทางการรวมตัวเพื่อพาตนเอง โดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง กลุ่มองค์กรชุมชนเป็นแกนหลัก และการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมในทุกกลุ่มกิจกรรม
- การประสานงานที่ดี ทำที่ที่อ่อนน้อม แต่ยึดมั่นในแนวทางของภาคประชาชน โดยใช้สภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นเครื่องมือ

- การทำงานที่ใช้ความเป็นตัวของตัวเอง พัฒนาวิถีวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น ผ่านกลุ่มกิจกรรมจนกลายเป็นความเชื่อมั่นในวิถีชุมชนท้องถิ่นสู่การจัดการตนเอง

เดินทางร่วมสร้างสังคมและเศรษฐกิจพึ่งตนเอง

เกือบ 30 ปีของการพัฒนาตำบลเนินซ้อ จากจุดเริ่มต้นที่บ้านจำรุง ด้วยวิถีของคนจำรุงสู่การขยายเป็นเครือข่ายระดับตำบล เกิดแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตและกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่มีชื่อเสียงหรือที่รู้จักกันดีในนาม “มหาวิทยาลัยบ้านนอก” หนทางที่จะเดินต่อไปข้างหน้าจากสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ยังคงมีเรื่องราวอีกมากมายที่คนเนินซ้อต้องร่วมกันพัฒนา “ในวันข้างหน้าเราอยากเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นสังคมที่เรียนรู้ได้โดยไม่มีวันสิ้นสุด อยากเป็นแหล่งเรียนรู้ของทุกคนที่สนใจ เป็นแหล่งศึกษาดูงาน เป็นที่รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เท่าทันกัน และพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริงในทุกๆด้าน แต่คำถามที่เรามักได้รับจากผู้เข้ามาเยี่ยมชมเสมอว่า “เราจะรักษาสภาพแวดล้อมความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งนี้ได้ยาวนานเท่าไร” ซึ่งเราอาจจะยังไม่สามารถตอบได้อย่างชัดเจน หากผู้มีอำนาจในบ้านเมือง ไม่เชื่อมั่นในวิถีของชุมชน ไม่ยอมเปิดใจที่จะเรียนรู้ในความหลากหลายของวิถีวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมบนความเท่าเทียมของผู้คนยังไม่ปรากฏชัดเจน พวกเราคงทนกระแสโลกาภิวัตน์ได้ช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น แต่เราจะพยายามรักษามันไว้ให้ได้ ความเชื่อมั่นในวิถีของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น จะรักษาให้คงอยู่ตราบนานเท่านานสืบทอดเป็นมรดกให้รุ่นลูกหลายต่อไป นี่คือการหวังสู่การ

เปลี่ยนแปลงในอนาคตของนายชาติชาย เหลืองเจริญ ประธานสภา
องค์กรชุมชนตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

ข้อมูลอ้างอิง

1. เอกสารสภาองค์กรชุมชนตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง
2. ชาติชาย เหลืองเจริญ.ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลเนินฆ้อ.
สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2558.

ผู้ประสานงานพื้นที่	: นายชาติชาย เหลืองเจริญ
โทรศัพท์	: 08-7817-8030
e-mail	: -

เรียนรู้ปัญหา พัฒนาชุมชน

สู่การกำหนดอนาคตตนเองอย่างยั่งยืน

ตำบลบัวใหญ่ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน

“จากกลุ่มทอผ้าของหญิงชาวบ้านที่ตำบลบัวใหญ่ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ที่เป็นเวทีกลางในการแลกเปลี่ยนสาระทุกข์ของกันและกัน นำไปสู่การแก้ปัญหาที่ชาวบัวใหญ่เผชิญ ทั้งโครงสร้างพื้นฐานที่ไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเท่าที่ควรจะเป็น ความไม่มั่นคงในสิทธิที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย รวมถึงหนี้สินที่พอกพูน ตลอดจนสภาพแวดล้อมดิน น้ำ ป่า เสื่อมโทรมลงทุกวัน จนเกิดแผนแม่บทชุมชนตำบลสู่การนำร่องบ้านมั่นคงชนบท จนสร้างเครื่องมือรองรับสิทธิชุมชนในที่ดินทำกิน พลิกฟื้นผืนดินผลิตอาหารปลอดภัย เริ่ม 1 ไร่เกษตรอินทรีย์ ร่วมกับเอกชน 1 ตำบล 1 CSR ขยายความร่วมมือจากเครือข่ายตำบลสู่ระดับจังหวัด และเป็นกำลังสำคัญในการก่อตั้งบริษัทประชารัฐรักสามัคคีบ้าน จำกัด จากการเรียนรู้ปัญหา พัฒนาชุมชน สู่การกำหนดอนาคตตนเองอย่างยั่งยืน”

เรียบเรียงโดย ปรานอม ไอสาร

บัวใหญ่เป็นเพียงตำบลเล็กๆ ที่ตั้งอยู่บนภูเขาสูงของพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ที่กระทั่งชื่อตำบลยังแทบไม่ปรากฏในแผนที่ประเทศไทย กระนั้นก็ตาม ยังไม่มีหลักฐานใดบ่งชี้ว่าชนกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานคือชนกลุ่มใด สันนิษฐานว่าเป็นชนที่มีเผ่าพันธุ์เช่นเดียวกับคนพื้นเมืองล้านนา จะเห็นได้จากโบราณสถาน

และโบราณวัตถุที่ปรากฏกระจายอยู่ ณ จุดต่างๆ ของตำบล ภาษาพูด วัฒนธรรมประเพณี และการแต่งกาย ที่ยังคงมีทอผ้าและการนุ่งผ้าซิ่น ที่เรียกว่า “ซิ่นม่วนและซิ่นเซียงแสน” หากมองเห็นได้จากระยะไกล ก็เป็นประจักษ์พยานว่าตำบลเล็กๆ ที่มีประชากรเพียง 4,050 คน เคยเป็นแหล่งทรัพยากรหล่อเลี้ยงเมืองน่านในอดีตอยู่พอสมควร ตำบลบัวใหญ่ในปัจจุบัน มีพื้นที่ครอบคลุมการปกครองท้องที่ทั้งหมด 8 หมู่บ้าน ซึ่งประชากรกว่าร้อยละ 99 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ทำสวนและเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งเป็นแหล่งเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจสำคัญ คือ มะขามหวาน ลำไย ข้าวโพดและยางพารา “บัวใหญ่เป็นชุมชนชนบท ถนนหนทางเป็นลูกรัง ทุกคนต่างมีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ ต่างพึ่งพาอาศัยระหว่างกัน ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ เรียกได้ว่า มีทรัพยากรในดิน ลินในน้ำ มีการทำข้าวไร่ เพาะปลูกไว้เพื่อดำรงชีพ”

ถักร้อยเรื่องราวชีวิต ทอสายใยความสัมพันธ์

จากปัญหาที่ชาวบัวใหญ่กำลังเผชิญอยู่ ไม่ว่าจะเป็น โครงสร้างพื้นฐานไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเท่าที่ควรจะเป็น ความไม่มั่นคงแน่นอนในสิทธิในที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย และหนี้สินที่พอกพูนจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมซ้ำแล้วซ้ำอีก ตลอดจนปัญหาสภาพแวดล้อม ดิน น้ำ ป่า เสื่อมโทรมลงทุกวัน ปัญหาเหล่านี้เป็นเสมือนหนึ่งแรงพายุที่ถาโถมพัดเข้าถล่มบัวใหญ่ เหตุนี้เพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของคนในชุมชนและเพื่อให้ชุมชนผ่านพ้นวิกฤติเหล่านั้นไปได้ ชาวบัวใหญ่จึงลุกขึ้นมาสร้างพื้นที่การพูดคุยแลกเปลี่ยน หาวิถีทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ เหล่านั้น “กลุ่มทอผ้า” อันเป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวของหญิงชาวบ้านที่ต้องการแบ่งเบาภาระครอบครัว โดย

การประกอบกิจกรรมเป็นอาชีพเสริม เพื่อสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน กลายเป็นเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนสาระทุกข์แก่กันและกัน จนนำมาสู่ การหาทางออกร่วมกัน ผลานพลั่งเป็นหนึ่งใน เพื่อปลดปล่อยบับใหญ่สู่ ความอยู่รอดและสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน

จากกลุ่มทอผ้าเล็กๆ พัฒนาสู่การเชื่อมประสานคนในชุมชน และองค์กรภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคธุรกิจ เกิดการ เชื่อมโยงภาคีเครือข่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกองทุนเพื่อสังคม (Social Investment Fund : SIF) อันเป็นจุดเริ่มในการประสานความร่วมมือจาก ฝ่ายต่างๆ เพื่อร่วมหนุนเสริมการพัฒนาบับใหญ่ให้หลุดพ้นจากปัญหา ต่างๆ นอกจากนี้ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ได้ที่ทำ หน้าที่เป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงภาคีพัฒนาประสานพลังความ ร่วมมือสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน จนทำให้บับใหญ่สามารถเข้าใจและแก้ไข ปัญหาสู่การพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน นางพิชัมพร กองสอน ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลบับใหญ่ กล่าวถึงบทบาทของสถาบัน พัฒนาองค์กรชุมชน ที่ได้เข้าไปมีบทบาทสนับสนุนการเริ่มต้น กระบวนการพัฒนาต่างๆในตำบลบับใหญ่ว่า

“บับใหญ่ทุกวันนี้ แม้จะมีจุดเริ่มต้นจากคนในชุมชนที่พบ ปัญหาและลุกขึ้นมาจัดการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง แต่บับ ใหญ่ไม่ได้ต่อสู้กับปัญหาเพียงลำพัง ทว่ามีหน่วยงานที่เปรียบ เหมือนพี่เลี้ยง หรือ เพื่อนคู่คิด ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนบับใหญ่ มาโดยตลอด นั่นก็คือ พอช. โดยเริ่มต้นจากการจัดทำแผน แม่บทชุมชนพึ่งตนเอง กองทุนเพื่อสังคม (SIF) จนกระทั่ง ปี 2546 ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายแผนแม่บทชุมชน พึ่งตนเอง 4 ภาค โดยการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนา

องค์กรชุมชน หรือ พอช. ตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา พอช. ได้ให้การส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน บั้วใหญ่ เช่น สวัสดิการชุมชน องค์กรการเงิน เศรษฐกิจและทุนชุมชน สภาองค์กรชุมชน โครงการบ้านมั่นคง และโครงการที่ดินชนบท ซึ่งครั้งแรกที่ได้รู้จักกับ พอช. ไม่ได้มีความคาดหวังแต่อย่างใด แต่ปัจจุบันคาดหวังว่า พอช. จะเป็นองค์กรหลักของชาวบ้านและเป็นกลไกสำคัญการเชื่อมประสานงานหน่วยงานภาคี”

จาก“แผนชุมชน” สู่การนำร่อง “บ้านมั่นคงชนบท”

กระบวนการแผนชุมชนในพื้นที่ตำบลบั้วใหญ่ เริ่มต้นเมื่อประมาณปี 2540 แต่เนื่องจากแกนนำยังไม่เข้าใจชัดเจนจึงหยุดชะงักไป จนกระทั่งกองทุนเพื่อสังคม (SIF) มาสานต่อในปี 2541 – 2542 และจากการไปศึกษาดูงานในตำบลอื่นๆ ทำให้เครือข่ายองค์กรชุมชนและผู้นำชุมชนในตำบลบั้วใหญ่ กลับมาเริ่มจัดทำแผนชุมชนในปี 2542 และมีการเก็บข้อมูลอย่างจริงจังทุกมิติ จนกระทั่งในปี 2546 ได้มีการประกาศแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของคนบั้วใหญ่ พ.ศ. 2554 – 2557 นางจิตัมพร กองสอน เล่าถึงแผนชุมชนตำบลบั้วใหญ่ว่า “แผนพัฒนาชุมชนเป็นเครื่องมือและกลไกสำคัญที่ทำให้บั้วใหญ่ได้รู้จักตัวตนและปัญหาของบั้วใหญ่มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้กลไกคณะกรรมการแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิต อันเป็นคณะทำงานที่ตั้งขึ้นเพื่อระดมปัญหาและแนวทางการแก้ไขเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในตำบลบั้วใหญ่ ด้วยคนบั้วใหญ่ จากองค์ความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากกองทุนเพื่อสังคม (SIF) เช่น ทักษะการทำความเข้าใจเรื่องแผนชุมชน การเก็บข้อมูล

คู่มือ การส่งเสริมการพัฒนา “ระบบเศรษฐกิจฐานราก”

[102]

การวิเคราะห์ข้อมูล จนทำให้คนบัวใหญ่ที่มีทักษะสำคัญ
สำหรับการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้คนบัว
ใหญ่สามารถจัดการกับปัญหาและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้น
อย่างตรงจุด”

ข้อมูลจากแผนชุมชนดังกล่าว ทำให้พบว่า มีชาวบ้านจำนวนมากเดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัย จึงได้เริ่มกิจกรรมโดยการรับบริจาคเงินสมทบช่วยสร้างบ้านให้คนยากจนที่มีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย จากจุดเริ่มต้นดังกล่าวนี้เอง ได้นำไปสู่การขยายผลด้วยการเชื่อมโยงคนยากจนในพื้นที่ที่มีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย มีสมาชิกประมาณ 120 ครอบครัว จากนั้น จึงได้ร่วมโครงการ “บ้านมั่นคงชนบท” เมื่อปี 2549 และได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จำนวน 3.6 ล้านบาท เพื่อดำเนินการซ่อมแซมและก่อสร้างบ้านให้สมาชิกที่ยากจน

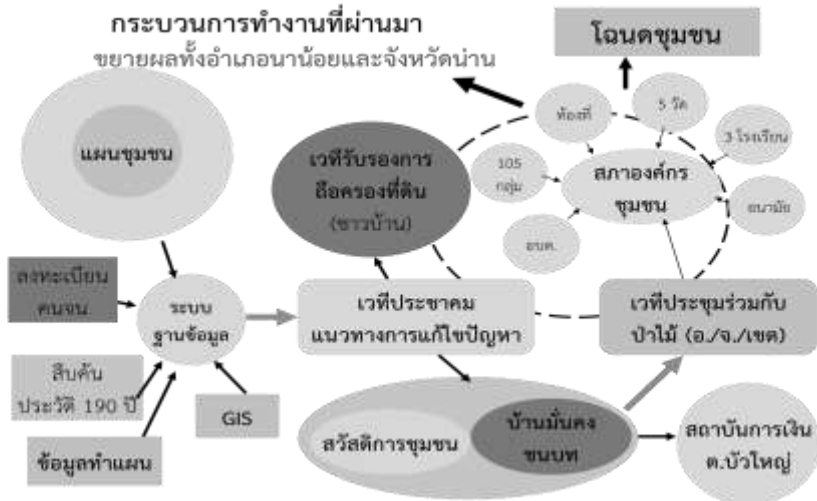
จำนวน 60 ราย ทั้งนี้ เพื่อให้งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนดังกล่าวสามารถขยายผลไปสู่การแก้ไขปัญหาของสมาชิกอื่นได้อย่างกว้างขวาง จึงได้มีการจัดสรรงบประมาณบางส่วนจากโครงการจำนวน 300,000 บาท จัดตั้งเป็น “กองทุนบ้านมั่นคงชนบทตำบลบัวใหญ่” เพื่อให้สมาชิกกู้ยืมไปพัฒนาที่อยู่อาศัย พัฒนาอาชีพ ปัจจุบัน (เดือนกันยายน 2558) เงินกองทุนเพิ่มเป็น 600,000 บาท รวมถึงมีการบูรณาการกับกองทุนสวัสดิการชุมชน มีเงินรวมกันกว่า 1.2 ล้านบาท

“แผนที่ชุมชนคนบัวใหญ่” เครื่องมือรับรอง “สิทธิชุมชน”

ถึงแม้ว่าบัวใหญ่ จะเป็นตำบลเล็กๆ ตั้งอยู่ห่างไกลจากความเจริญ บนพื้นที่สูง ถูกโอบล้อมด้วยภูเขา อุดมด้วยทรัพยากรธรรมชาติ นานัปการ ผู้คนต่างมีวิถีที่เรียบง่ายและสงบสุข แต่เมื่อวันหนึ่งผู้คนเหล่านั้นกลับเกิดความไม่มั่นคงในที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของตนเอง เนื่องจากรัฐบาลประกาศกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ เมื่อปีพ.ศ. 2507 การกำหนดพื้นที่ป่าสงวนดังกล่าว ทำให้เกิดการทับซ้อนที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของผู้คนที่ยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ ทั้งที่ผู้คนเหล่านั้นตั้งรกรากมานานหลายชั่วอายุคน จนพื้นที่ดังกล่าวมีสภาพกลายเป็นชุมชนมากกว่าความเป็นป่าไม้ ต่อมา คนบัวใหญ่ก็ต้องเผชิญกับปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลาย เพราะการเข้ามาของกระแสนิยมและการบริโภคของโลกที่แปรเปลี่ยน จนกลายเป็นคำถามที่สำคัญว่า “คนบัวใหญ่จะมีวิธีจัดการและแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้อย่างไร”

นางธิษัมพร กองสอน กล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในเขตพื้นที่ของตำบลบัวใหญ่ซึ่งไม่มีเอกสารแสดงสิทธิในที่ดิน เนื่องจากการประกาศเขตป่าสงวนตามกฎหมายว่าด้วย

ป่าสงวนแห่งชาติในพื้นที่ดังกล่าวว่า “การแก้ปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยในตำบลบัวใหญ่มุ่งเพื่อแก้ไขปัญหาชาวบ้านที่ไม่มีที่อยู่อาศัยมั่นคง ปัญหาเรื่องเอกสารสิทธิ์ สิทธิทำกินในป่าสงวนแห่งชาติ เป็นการป้องกันการขยายพื้นที่ทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติและเป็นการป้องกันการทะเลาะวิวาทระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง หรือชาวบ้านกับหน่วยงานของรัฐ” ส่วนวิธีการสำคัญที่ชาวบ้านใหญ่นำมาใช้แก้ปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยก็คือ การสำรวจข้อมูลและทำแผนที่ชุมชนด้วยมือของชาวบ้านเอง โดยใช้โปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System : GIS) เพื่อทำแผนที่แสดงแนวเขตที่ดินของแต่ละครัวเรือนในอัตราส่วน 1: 4000 โดยได้รับการสนับสนุนองค์ความรู้และเทคนิควิธีจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านใหญ่ทำฐานข้อมูลที่ดิน โดยใช้ระบบ GIS และการรับรองเขตที่ดินหรือสิทธิในที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยกันเองของประชาคมชาวบ้านใหญ่ จนกลายเป็นโฉนดที่ดินชุมชนที่ออกโดยมือของชาวบ้านใหญ่เอง ซึ่งได้รับการยอมรับจากหน่วยงานของรัฐในฐานะ “สิทธิชุมชน” นอกจากนั้น ยังอธิบายถึงเป้าหมายรวมเรื่องที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของคนบัวใหญ่ว่า “เป้าหมายเรื่องที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย คือ พื้นฟูการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยที่ดินทำกินจะต้องไม่ใช่สินค้า แต่ที่ดินต้องมีคุณค่ากับชุมชน และปกป้องที่ดินให้กับลูกหลานสืบต่อไป”

พลิกฟื้นผืนดิน ผลิตอาหารปลอดภัย

จากสภาพผืนดินที่เสื่อมโทรม เพราะถูกใช้งานหนักในการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ยางพารา แม้จะมีรายได้มากจากการขายพืชผลทางเกษตรดังกล่าว แต่ขณะเดียวกันก็มีค่าใช้จ่ายจำนวนมากต้องสูญสิ้นไปกับการลงทุนซื้อปัจจัยในการผลิตและการอุปโภคบริโภครายวัน เนื่องจากต้องพึ่งพิงพืชผักจากภายนอก เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่ถูกใช้ไปกับการเพาะปลูกเพื่อการจำหน่ายเป็นหลัก ทำให้ชาวบ้านกลับมาร่วมกันคิดว่าจะดำรงด้วยวิถีการผลิตเช่นนี้ต่อไปกระนั้นหรือ และแล้วคำตอบที่ได้ คือหากยังดำรงชีวิตโดยพึ่งพิงปัจจัยการผลิตจากภายนอก เช่น ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง เพื่อเร่งให้ได้ผลผลิตจำนวนมาก แต่สิ่งที่ได้ตอบแทนกลับมา คือสุขภาพที่ย่ำแย่และหนี้สินล้นพ้น ดังนั้น คนบัวใหญ่จึงหันกลับไปพึ่งพาระบบ

การผลิตโดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติมากขึ้น เช่น ปรับเปลี่ยนการปลูกพืชผสมผสาน ทำเกษตรอินทรีย์ปลอดสารพิษ เพื่อบริโภคในครัวเรือน และส่งจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางที่มีความต้องการสูง เนื่องจากตลาดมีความต้องการอาหารปลอดภัย นางทิฆัมพร กองสอน กล่าวว่า

“บัวใหญ่เกิดการเปลี่ยนทุกระดับ ณ วันนี้คนบัวใหญ่เกิดความมั่นใจและเชื่อมั่นว่าไม่มีใครมาจับ แต่ยังไม่มั่นคงเพราะกฎหมายยังบ่งชี้ว่าผิด ทุกวันนี้อาศัยความชอบธรรมคือ กฎแห่งธรรมชาติ นอกจากนั้นคนบัวใหญ่ยังเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิถีคิด เนื่องจากการจัดทำข้อมูลชุมชนทำให้พบเห็นปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกิน ที่ไม่ใช่เฉพาะการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพด ยางพารา อย่างเดียว ทุกคนพยายามปรับวิธีการผลิตของตนเอง ก้าวสู่การปลูกพืชผสมผสาน จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากภายในตำบลบัวใหญ่ ประมาณ 3 - 4 ครอบครัว เลิกการเพาะปลูกข้าวโพด หันมาปลูกผักสวนครัวปลอดสารพิษ แต่ยังไม่ถึงขั้นอินทรีย์ การเปลี่ยนอาชีพดังกล่าวทำให้ครอบครัวปลดหนี้สินตนเอง...ดังนั้นคำจำกัดความของเศรษฐกิจไม่ใช่แค่การค้าขาย แต่บัวใหญ่คิดมากกว่านั้น คือ การผลิตพืชทางเกษตรที่จะต้องสร้างรายได้รายวัน รายเดือน รายปี วันนี้คนบัวใหญ่มีรายได้รายวัน จากการเพาะปลูกผักสวนครัว ลดรายจ่าย ไม่ต้องกินผักที่สารพิษปนเปื้อน สำหรับพืชรายเดือน คือ กล้วย ที่แต่ละครัวเรือนปลูกเพิ่มมากขึ้น อนาคตวางแผนจะนำเข้าสู่ตลาด ซึ่งขณะนี้สินค้าที่ส่งออกสู่ตลาดที่สร้างรายได้ให้กับในชุมชน คือ

ตะไคร้ โดยมีคนในตำบลรับซื้อส่งให้กับบริษัทเอกชนขนาดใหญ่”

ในปี 2556 มูลนิธิสืมาซีสฟ์ ได้เข้ามาประสานงานกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เพื่อสนับสนุนให้เกิดรูปธรรมของกิจกรรมการพัฒนาอย่างยั่งยืน ร่วมกับบริษัทไทยเบฟเวอเรจ จำกัด (มหาชน) ภายใต้หลักคิด “1 ตำบลสืมาซีสฟ์ 1 บริษัท” ที่สอดคล้องกับสภาพข้อเท็จจริงในตำบล การทำ “1 ไร่เกษตรอินทรีย์” จึงเกิดขึ้นเพื่อต่อยอดจากงานพัฒนาเดิมให้เห็นเป็นรูปธรรม เป็นการเรียนรู้ร่วมระหว่างภาคธุรกิจกับชุมชนผ่านการปฏิบัติการ โดยใช้ความต้องการของคนบัวใหญ่เป็นตัวตั้ง เป็นมิติใหม่ของการพัฒนาที่ทุกภาคส่วนนำความรู้ประสบการณ์ และทรัพยากรที่มีอยู่มาร่วมกัน โดยมีเป้าหมายเดียวกัน นั่นคือ “ต้องการเห็นสังคมอยู่ได้ โดยไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ทั้งตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม” นำไปสู่ความร่วมมือในการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดมากขึ้น ทั้งภาคชุมชน ภาคเอกชน ภาคราชการ ทั้งนายอำเภอ เกษตรอำเภอ พัฒนาชุมชน ฯลฯ รวมถึงนายกองค์การบริหารส่วนตำบล

ต่อมา เมื่อรัฐบาลมีนโยบายในการสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานราก โดยการหนุนเสริมการจัดตั้ง “บริษัทประชารัฐรักสามัคคี จำกัด” เครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบัวใหญ่ จึงได้เข้าร่วมกับเครือข่ายคนน่านจัดการตนเอง หัวหน้าส่วนราชการในพื้นที่ และภาคเอกชน ประกอบด้วย รองอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน ประธานหอการค้าจังหวัดน่าน ผู้จัดการบริษัทประชารัฐสามัคคีประเทศไทย จำกัด บริษัทไทยเบฟเวอเรจ จำกัด(มหาชน) นักวิชาการพัฒนาชุมชน

และสมาชิกผู้ถือหุ้นหลายฝ่าย จดทะเบียนจัดตั้ง “บริษัท ประชารัฐรัก สามัคคีน่า จํากัด” มีเป้าหมายเพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของ ประชาชน เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนมีความสุขและรายได้ เพิ่มขึ้น มีผู้ถือหุ้นที่มาจากภาคส่วนต่างๆ รวมทั้งสิ้น 4,000 หุ้น แบ่งเป็นบริษัทไทยเบฟเวอเรจ จํากัด (มหาชน) 1,000 หุ้น ธนาคาร กรุงเทพ จํากัด (มหาชน) 390 หุ้น หุ้นจากภาคส่วนในจังหวัดน่าน 2,610 หุ้น จำนวน 6 ราย มีผู้เข้าซื้อซื้อหุ้นหลังจากจดทะเบียนแล้ว 21 ราย จำนวน 700 หุ้น หลังจากได้มีการจดทะเบียนบริษัทฯ แล้ว เบื้องต้นมีทุนจัดตั้งเป็นจำนวนเงิน 1,000,000 บาท และมีการแต่งตั้ง คณะกรรมการชุดแรก จำนวน 10 คน โดยมีนายสมบัติ ชินสุขเสริม เป็นประธานกรรมการ

จากตัวอย่างของชุมชนท้องถิ่นตำบลใหญ่เป็นลิ่งสะท้อนให้เห็นว่า หากคนในชุมชนสามารถร่วมมือกันรวมกลุ่มคิด แลกเปลี่ยน ประเด็นให้เห็นถึงปัญหาและหาแนวทางในการแก้ไขร่วมกัน มีแผน ชุมชนที่ครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม มีเพื่อนร่วมคิด มิตรร่วมทำ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน หรือภาคประชา สังคม ช่วยเหลือสนับสนุนองค์ความรู้หรือเทคนิควิธีที่ชุมชนต้องการ เพื่อให้ชุมชนสามารถออกแบบ แนวทางในการแก้ไขปัญหาหรือ เรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยมือของคนในชุมชนเอง ก็จะสามารถทำให้ชุมชนพึ่งตนเองและจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน ดังเช่น ความสำเร็จของชาวบัวใหญ่ ที่ได้พิสูจน์ให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมแล้วว่า “ชุมชนทำได้”

ข้อมูลอ้างอิง

1. สภาองค์กรชุมชนตำบลบัวใหญ่. (2558). แผนชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง ตำบลบัวใหญ่ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท วิสคอมเซ็นเตอร์ จำกัด
2. ทิฆัมพร กองสอน, ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลบัวใหญ่. สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2558.

ผู้ประสานงานพื้นที่	: นางทิฆัมพร กองสอน
โทรศัพท์	: 08-1884-1423
e-mail	: -

จากความขัดแย้งเรื่องที่ดินสู่การพัฒนาพื้นที่ร่วม
เพื่อสร้างเศรษฐกิจของชุมชน
ตำบลปลาบ่า อำเภอกูเรือ จังหวัดเลย

“กรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกิน เป็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐ ในหลายพื้นที่ของประเทศ ไม่ต่างจากที่ตำบลปลาบ่า อำเภอกูเรือ จังหวัดเลย แต่ที่นี่ได้ใช้สภาองค์กรชุมชนตำบลปลาบ่า เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา ร่วมกันคิด คลี่คลายความขัดแย้งที่เกิดขึ้นให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้ โดยไม่ทำลายธรรมชาติ และมีการคืนพื้นที่ป่าให้กับรัฐกว่า 3,000 ไร่ เป็นการพัฒนาที่ชาวบ้านร่วมกับหน่วยงานรัฐ พลิกวิกฤติ สร้างโอกาสด้วยการท่องเที่ยวที่ใช้ภูมิเวศน์ทำให้เกิดมูลค่า สู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจของคนในพื้นที่ควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สืบสานภูมิปัญญาของคนปลาบ่า ให้คนภายนอกและลูกหลานได้เรียนรู้และยังประโยชน์อย่างยั่งยืน”

เรียบเรียงโดย จันทนา เบญจทรัพย์

ตำบลปลาบ่า อยู่ห่างจากอำเภอกูเรือ จังหวัดเลยประมาณ 8 กิโลเมตร ประวัติความเป็นมาของตำบลปลาบ่า ตามคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนได้กล่าวไว้ว่า “ปลาบ่า มีความหมาย 2 ลักษณะ คือ 1) “ปลา” หมายถึง สัตว์ที่หายใจด้วยเหงือก “บ่า” หมายถึง ล้นไป รวมความหมายแล้วได้ความว่า มีปลามากมายแล้วล้นทะลัก บ่งบอกถึงความ

อุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ หรือ 2) อีกความหมายหรือคำบอกเล่าหนึ่งกล่าวว่า มีผู้หญิงคนหนึ่งมาตั้งหมู่บ้านเป็นคนแรกชื่อ “ข้าบ่า” โดยทำนาอยู่บริเวณที่ตั้งบ้านปลาบ่าปัจจุบัน บางคนจะเรียกว่า นาข้าบ่า ทั้งหมดนี้ เป็นการบอกเล่าถึงความเป็นมาของการตั้งชื่อหมู่บ้าน จนนำมาสู่การจัดตั้งเป็นตำบลในราชวรัชกาลที่ 5 กำนันคนแรก ชื่อขุนประสาท เป็นชาวบ้านปลาบ่าจึงเอาชื่อปลาบ่ามาตั้งเป็นชื่อตำบล

ตำบลปลาบ่า แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 หมู่บ้าน มีประชากรจำนวน 1,742 คน 355 หลังคาเรือน มีเนื้อที่ประมาณ 33,980 ไร่ ที่ตั้งและภูมิประเทศ ทิศเหนือ ติดกับตำบลหนองบัวและร้องจิก อำเภอด่านซ้าย ทิศใต้ ติดกับตำบลวังยาว อำเภอภูเรือ ทิศตะวันออก ติดกับตำบลท่าศาลา อำเภอภูเรือ และทิศตะวันตก ติดกับตำบลร่องจิก อำเภอภูเรือ

ก่อเกิดการรวมตัวจากปัญหาที่ดินทำกิน

จากการที่ลักษณะของพื้นที่ตำบลปลาบ่าเป็นภูเขาสูงและลาดชัน อีกทั้งยังเป็นพื้นที่สีแดง ซึ่งมีการต่อสู้ทางด้านความคิด และอุดมการณ์ทางการเมืองในช่วงตั้งแต่ ปี พ.ศ.2500 จนถึงปี พ.ศ. 2523 การทำมาหากินและการดำรงชีพของประชาชนในพื้นที่ ส่วนใหญ่ยังคงต้องอาศัยการทำไร่ และปลูกพืชที่เหมาะสมกับพื้นที่ ในช่วงแรกของการเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่ ประชาชนส่วนใหญ่จึงปลูกข้าวโพดเป็นพืชหลัก ส่วนการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมีน้อยมาก

แต่หลังจากมีการนำยางพาราซึ่งถือว่าเป็นพืชเศรษฐกิจ มาปลูกในพื้นที่ภาคอีสาน ทำให้การขยายพื้นที่การปลูกยางพาราเป็นไปอย่างกว้างขวาง รวมถึงพี่น้องประชาชนในตำบลปลาบ่าด้วย แต่ด้วยเหตุจากความแร้นแค้นผสมผสานกับการไม่มีกรรมสิทธิ์ทำกินในพื้นที่ ทำให้เกิด

การกระทบกระทั่งระหว่างชาวบ้านในพื้นที่กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งก็คือ กรมป่าไม้และกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช

สถานการณ์ปัญหาและผลกระทบดังกล่าว เกิดขึ้นก่อนที่จะมีการ จัดตั้งสภาองค์กรชุมชน นายเชิด สิงห์คำป้อง ประธานสภาองค์กรชุมชน ตำบลปลาบ่า ได้เล่าว่า “ช่วงแรกๆ ที่พี่น้องได้เข้ามาทำกินยังไม่มีปัญหา อะไร ต่อมา ทางกรมป่าไม้และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ได้ออกกฎหมายเข้มงวดขึ้น ทำให้มีการไล่รื้อ จับกุม พี่น้องชาวตำบลปลา บ่าที่มีพื้นที่ทำกินในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ภูหลวง” โดยนายเชิด ได้ อธิบายเพิ่มเติมอีกว่า “ในช่วงที่มีการไล่รื้อ จับชาวบ้าน ตนเองและ ชาวบ้านในตำบลได้รวมตัวกันป้องกันไม่ให้เจ้าหน้าที่จับกุมชาวบ้าน ออก จากพื้นที่ เพื่อต่อรอง รวมทั้งไม่ให้ยึดเครื่องมือการเกษตร เพราะเห็นว่าการกระทำของเจ้าหน้าที่เอาเปรียบประชาชน คนยากจน โดยที่ไม่มีการ ประนีประนอม ซึ่งเป็นมาตรการที่แข็งกร้าวเกินไป แม้กระทั่งการหาของ ป่า ซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิม ของชาวบ้านก็ทำได้ลำบาก เพราะสภาพพื้นที่ เป็นแบบนี้จะให้ชาวบ้านไปหาอยู่หากินอย่างอื่นก็คงเป็นไปได้ แม้แต่ อาชีพพรานป่า มันเป็นการสอนรุ่นต่อรุ่น ถือว่าเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งก็ หายไป ยกตัวอย่างเวลาชาวบ้านโดนจับ คนที่โดนจับหรือญาติพี่น้องจะ ผังใจเจ้าหน้าที่มาก เวลามีบุญหรืองานรื่นเริงตามหมู่บ้าน แต่ก่อน เจ้าหน้าที่มักจะไปเที่ยวงานตามหมู่บ้าน คนที่เคยโดนจับหรือญาติ ถ้า เห็นก็จะเข้าทำร้ายทันที ซึ่งทำให้เจ้าหน้าที่บางส่วนไม่กล้าเข้าพื้นที่ สร้าง ให้เกิดความเป็นศัตรูต่อกัน ระหว่างชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ ไม่สามารถ แก้ปัญหาได้”

“สภาองค์กรชุมชนตำบลปลาบ่า”

เครื่องมือแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งเรื่องที่ดินทำกิน

ต่อมาในปี พ.ศ.2551 หลังจากมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน ตำบลปลาบ่าได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการรวมกลุ่มรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหของชุมชนตนเอง จึงได้มีการเชื่อมโยงกลุ่ม/องค์กรชุมชนต่างๆในพื้นที่จำนวน 22 องค์กร จัดตั้งสภาองค์กรชุมชนเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2551 สภาองค์กรชุมชนตำบลปลาบ่า จึงได้เข้ามามีบทบาทสำคัญและเป็นเครื่องมือที่เป็นทางการในการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นดังกล่าว ด้วยการเปิดเวทีกลางให้พี่น้องชาวบ้านตำบลปลาบ่า ได้นำเสนอปัญหาและผลกระทบต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหที่ทำกินที่ยังมีความขัดแย้งกับรัฐอยู่ และร่วมกันคิดว่าทำอย่างไรจึงจะคลี่คลายความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้

กระบวนการแก้ไขปัญหา เริ่มต้นจากการทำความเข้าใจให้คนในชุมชนเห็นว่าป่านั้นมีความสำคัญกับชุมชน ทำอย่างไรจึงจะทำให้คนกับป่าอยู่ร่วมกันได้ โดยร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ (เจ้าหน้าที่ป่าไม้) ในการสร้างความเข้าใจ เกี่ยวกับป่า ชุมชน ชีวิตท้องถิ่น ว่าชุมชนอยู่ได้รัฐอยู่ได้ นั่นก็คือการให้ชุมชนไม่แผ้วถางบุกรุกป่าจากที่มีอยู่ และให้มีการให้พื้นที่กับชาวบ้านอย่างพอดี ส่วนที่มีพื้นที่ทำกินมากก็ให้แบ่งคืนให้ทางอุทยานเพื่อทำการปลูกป่าคืนให้กับธรรมชาติ โดยใช้มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เป็นแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน ใช้แผนที่ 1 : 4,000 จับพิกัด GPS หาเขตแดนที่แน่นอนของแต่ละคนและห้ามไม่ให้มีการบุกรุกต่อ “เรานำปัญหามาพูดคุยหารือร่วมกับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งทำความเข้าใจกับชาวบ้าน ถึงความจำเป็นที่จะต้องร่วมกันแก้ปัญหาและสร้างความตระหนักในการรักษาผืนป่าด้วยกัน ซึ่งชาวบ้านที่อาศัยอยู่บนที่ดินของรัฐกว่า 90 ครอบครัว ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยเราได้สร้างหลักคิดร่วมกันว่าวิถีชีวิตของเราอยู่ในอ้อมกอดของธรรมชาติ ชีวิตอยู่ไม่ได้ถ้าธรรมชาติถูกทำลาย” นายเชิดกล่าว

จากการทำงานร่วมกันโดยใช้สภาองค์กรชุมชนตำบล เป็นกลไกในการเชื่อมโยงชาวบ้านและหน่วยงานต่างๆ ทั้งเจ้าหน้าที่อุทยาน อบต. พัฒนาการ ฯลฯ ทำให้เกิดแนวทางความร่วมมือในด้านต่างๆ เพิ่มขึ้น เนื่องจากมีการสร้างกติการ่วมกันระหว่างชุมชนกับรัฐ มีการขอคืนพื้นที่จากชาวบ้านเพื่อนำไปปลูกป่าจาก 200 ไร่ เพิ่มขึ้นเป็น 2,000 ไร่ โดยไม่มีความขัดแย้งหรือจับกุมชาวบ้าน นายเชิดอธิบายว่า “ทางการไม่ต้องเข้ามาจัดการให้เรา ทุกอย่างเราจะเริ่มจากการทำความเข้าใจกับชาวบ้าน ให้ชาวบ้านเข้มแข็ง มีความพร้อม เราจึงลงมือทำ ถ้าไม่พร้อมก็อย่าทำ เพราะงานจะสำเร็จหรือไม่ อยู่ที่ความพร้อมของชาวบ้าน อย่าง

การคืนผืนป่า เราทำมานานแล้ว ไม่ต้องให้ทางการเอาคำสั่งมาบังคับเรา แรกๆ เราคืนไป 200 ไร่ และช่วยกันปลูกป่า จากนั้น เราก็คุยกับชาวบ้าน เพื่อคืนอีก 2,000 ไร่ แล้วปลูกป่า” คาดว่าในอนาคต จะมีการคืนพื้นที่เพิ่มอีก 3,000 ไร่ นอกจากการขอคืนพื้นที่จากชาวบ้านดังกล่าว สภาองค์กรชุมชนตำบลปลาบ่า ยังมีบทบาทในการเจรจากับภาคเอกชนในการยินยอมให้รื้อถอนรีสอร์ทซึ่งอยู่ในที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ์จำนวน 3 แห่ง โดยชาวบ้านช่วยในการรื้อถอนและภาคเอกชนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ความสำเร็จดังกล่าว เป็นการจัดการปัญหาความขัดแย้งเรื่องที่ดินโดยไม่จำเป็นต้องใช้กฎหมายบังคับและปราศจากการใช้ความรุนแรง

เปลี่ยน“ความขัดแย้ง” เป็น “การพัฒนาพร้อม” อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

หลังจากที่ได้มีการคืนผืนป่า และทำแนวกันเขตที่ดินเรียบร้อยแล้ว สภาองค์กรชุมชนตำบลปลาบ่า จึงได้เชิญชนกลุ่มองค์กรสมาชิก พูดคุยถึงแนวทางพัฒนาพื้นที่ จนเกิดโครงการต่างๆ ตามมาอีกมากมาย เช่น การจัดทำฝายชะลอน้ำ การทำแนวป้องกันไฟป่าโดยมีทีมเผ่าระวัง ป่าร่วมกับเจ้าหน้าที่อุทยาน และที่ชาวบ้านรู้สึกภูมิใจก็คือ การส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกผักปลอดสารเป็นอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ และยังเป็นแนวป้องกันไฟได้อีกด้วย โดยนายเชิดเล่าให้ฟังว่า“เราแบ่งพื้นที่ให้ชาวบ้านคนละสองงานตลอดแนวคลอง ปลูกผักปลอดสารพิษส่งขาย ซึ่งแปลงผักนี้นอกจากจะเป็นอาชีพเสริม ยังเป็นแนวป้องกันไฟป่าได้ด้วย โดยผลผลิตจากผักปลอดสาร เราก็นำไปจำหน่ายที่ตลาดสีเขียวของชุมชน แต่ละปีมีรายได้ต่อคนประมาณสามหมื่นบาท” นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงาน

ต่างๆ เข้ามาประสานเพื่อทำงานร่วมกันมากขึ้น เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน่อย่างยั่งยืน มูลนิธิปิดทองหลังพระที่เข้ามาส่งเสริมเรื่องการเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น เนื่องจากการท่องเที่ยวและปลูกผักอินทรีย์เป็นโอกาสสอดคล้องกับข้อเท็จจริงของชุมชน อีกทั้งยังมีการเชื่อมกับทางเอกชนในการอนุรักษ์ป่าร่วมกับชุมชน เช่น กรณี ปตท. ได้เข้ามาร่วมมือกับชุมชน สร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่า ให้คนกับป่าอยู่ด้วยกันได้ เป็นต้น

ทั้งนี้ หากพิจารณาถึงศักยภาพของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน จะพบว่ามีหลากหลายครอบคลุมทั้งมิติทางด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม กล่าวคือ ในเรื่องการจัดการป่าไม้ จะมีการปลูกป่าทดแทนเป็นประจำทุกวันสำคัญ มีการกันพื้นที่บางส่วนออกมาเป็นป่าสาธารณะโดยชุมชนช่วยกันดูแล ในช่วงที่อากาศแห้งจะมีการทำแนวกันไฟเพื่อป้องกันไฟป่า การจัดการน้ำ จะมีการควบคุมและดูแลรักษาโดยการจัดทำฝายแม้ว เพื่อชะลอน้ำให้ไหลช้าลง และให้ขังอยู่ในพื้นที่บริเวณรอบๆ ไม่ปล่อยให้แห้งเหือดหาย นอกจากนี้ ยังเป็นการฟื้นฟูพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมให้เกิดความชุ่มชื้นอีกด้วย

ด้านการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความยั่งยืน จะมีกระบวนการในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม โดยการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านบุคคลในครอบครัวและชุมชน เช่น การพูดภาษาถิ่น

(ไท-เลย) การกินอาหารพื้นบ้าน นอกจากนั้นยังมีการอนุรักษ์
ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น งานบุญข้าวจี่ งาน
เลี้ยงปี (เลี้ยงบรรพบุรุษ) การเลี้ยงปีนั้นจะมีการแสดงคล้ายรำผีฟ้า ซึ่ง
ผู้สูงอายุในหมู่บ้านจะออกมาฟ้อนรำ และมีการกระเทียมทำเสียงดัง
ประเพณีของชุมชนปลาบ่า จะมีการจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ทำให้
วัฒนธรรมชุมชนปลาบ่ามีความต่อเนื่องถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น

สำหรับการพัฒนาพื้นที่ตำบลปลาบ่าเพื่อให้เป็นไปอย่างมีทิศทาง
และต่อเนื่อง สภาองค์กรชุมชนตำบลปลาบ่า ได้จัดทำแผนพัฒนา
ตำบลเพื่อนำไปสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืน 7 ยุทธศาสตร์
ประกอบด้วย 1) การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน 2) การพัฒนาด้าน
เศรษฐกิจ 3) การพัฒนาด้านสังคมและคุณภาพชีวิต 4) การพัฒนาด้าน
ศิลปวัฒนธรรมประเพณี 5) การพัฒนาด้านการบริหารจัดการฟื้นฟู
อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 6) การพัฒนาด้านการ
บริหารจัดการที่ดี และ 7) การพัฒนาด้านการจัดการสวัสดิการชุมชน

พลิกวิฤตเศรษฐกิจ สร้างโอกาสด้วยการท่องเที่ยวชุมชน

จากการที่พื้นที่โดยส่วนใหญ่ของตำบลปลาบ่าเป็นภูเขาสูงชันสามารถปลูกพืชเศรษฐกิจได้ไม่กี่ชนิด เช่น ข้าวโพด ยางพารา ฯลฯ ชีวิตความเป็นอยู่ในแต่ละวันจึงขึ้นอยู่กับราคาสินค้าทางการเกษตรเป็นหลัก หากปีไหนราคาดี ก็ไม่มีปัญหาไม่ต้องไปทำงานต่างถิ่น แต่หากปีไหนราคาตกต่ำก็ต้องไปหาเลี้ยงชีพในต่างถิ่น หรือไปขายลอตเตอรี่ สภาองค์กรชุมชนตำบลปลาบ่าได้มองเห็นถึงปัญหาดังกล่าว และเกิดความคิดว่าทำอย่างไรจึงจะนำทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่มาใช้อย่างเต็มที่ได้

ด้วยเหตุดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการนำพื้นที่ภูมิประเทศมาทำให้เกิดมูลค่า โดยใช้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้ามาเป็นช่องทางหนึ่งในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของพื้นที่นำไปสู่การจัดตั้ง “ชมรมการท่องเที่ยวตำบลปลาบ่า” เพื่อส่งเสริมบทบาทของสมาชิกในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยคนในตำบลปลาบ่า ส่งเสริมให้คนในตำบลปลาบ่า

มีความสามัคคี มีจิตสาธารณะ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของตำบลปลาบ่า เพื่อชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง รวมทั้งลูกหลานเยาวชนก็ไม่ต้องไม่ทำงานต่างถิ่น เป็นการปลูกฝังให้คนในชุมชนเกิดความสำนึกรักท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น ทั้งนี้ การท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลปลาบ่า ได้ร่วมมือกับภาครัฐและท้องถิ่นในการจัดระบบการท่องเที่ยวในพื้นที่โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลปลาบ่า จะไม่ใช่เป็นการท่องเที่ยวเชิงความบันเทิงทางอารมณ์อย่างเดียวแต่จะแฝงไปด้วยประวัติศาสตร์การต่อสู้ของชุมชนคนท้องถิ่น เพื่อให้มาซึ่งสิทธิอันชอบธรรมในการดำรงอยู่ของความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกันในสังคม นอกจากนี้ ตำบลปลาบ่ายังส่งเสริมเรื่องเกษตรปลอดสารพิษ เพื่อให้คนทั่วไปได้เห็นการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงของคนในชุมชน เหลือกก็ขาย บางส่วนก็เก็บไว้กินในครอบครัว ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตำบลปลาบ่า ได้รับความร่วมมือจากสำนักงานเกษตรที่สูงอำเภอภูเรือ ในการช่วยเหลือทางด้านวิชาการและพันธุ์พืชแก่สภาองค์กรชุมชนตำบลปลาบ่า

ปัจจุบัน ตำบลปลาบ่ามีทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมสำหรับนำมาส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่น่าสนใจหลายแห่ง ทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่น น้ำตกปลาบ่า น้ำตกสองคอน ศูนย์บริการด้านพืชและปัจจัยการผลิตเลย (เกษตรที่สูง) ฯลฯ ส่วนทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของตำบลปลาบ่า คือ วัฒนธรรมการกินอาหารพื้นบ้าน โดยจัดเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย พร้อมทั้งบริการที่พักในรูปแบบเต็นท์พักแรม หรือบ้านพักโฮมสเตย์ เช่น ประเภท 2 วัน 1 คืน อัตราค่าบริการ 1,500 บาท/คน หรือประเภท 3 วัน 2 คน อัตราค่าบริการ 3,000 บาท/คน เป็นต้น

ทั้งหมดนี้ คือทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนวัฒนธรรมภูมิปัญญา และทุนธรรมชาติของคนตำบลปลาบ่าที่มีคุณค่ามากมายมหาศาล และอาจไม่สามารถตีมูลค่าเป็นตัวเงินได้ ซึ่งสภาองค์กรชุมชนตำบลปลาบ่าได้นำมาใช้ในการจัดการความขัดแย้ง จนนำมาสู่ความร่วมมือระหว่างทุกภาคส่วนในการพัฒนาพื้นที่ตำบลปลาบ่า ให้กลับฟื้นคืนความอุดมสมบูรณ์แก่ธรรมชาติ เพื่อเอื้อต่อการดำรงชีวิต สร้างระบบเศรษฐกิจของคนในพื้นที่ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ สืบสานภูมิปัญญาของคนปลาบ่า เพื่อให้คนภายนอกรวมถึงลูกหลานได้เรียนรู้และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อมูลอ้างอิง

1. สภาองค์กรชุมชนตำบลปลาบ่า. เอกสารรายงานผลการดำเนินงาน
2. ข่าวชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ฉบับที่ 145 เดือนธันวาคม 2557 – มกราคม 2558

ผู้ประสานงานพื้นที่	: นายเชิด สิงห์คำป๋อง
โทรศัพท์	: 09-5701-3139
e-mail	: -

ยกระดับจากองค์การการเงินสู่การพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน ตำบลป่าคอก อำเภอดง จังหวัดภูเก็ต

“จากกลุ่มออมทรัพย์อัลบาบานะห์ ร่วมกับกลุ่มปลดปล่อยหนี้สิน ยกกระดับสถาบันการเงินจนมีเงินทุนหมุนเวียนกว่า 32 ล้านบาท ขยับสู่การแก้ปัญหาสู่การจัดซื้อที่ดินเพื่อเป็นสวัสดิการให้กับผู้ไร้ที่อยู่อาศัยรวมกว่า 40 ไร่ จนขยายฐานสู่การพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร ทำให้คุณภาพชีวิตและการพัฒนาในตำบลมีผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม นั้นเพราะชุมชนมีการจัดระบบการจัดการทุนชุมชนที่ครอบคลุมทุนทางสังคม คน ทรัพยากร วิถีวัฒนธรรม และภูมิปัญญา”

ตำบลป่าคอก ตั้งอยู่ฝั่งตะวันออกของเกาะภูเก็ต มีเนื้อที่ประมาณ 38 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 23,650 ไร่ สภาพภูมิประเทศของตำบลป่าคอก เป็นที่ราบลุ่ม มีภูเขาเตลาค

ประชากรในพื้นที่ตำบลป่าคอกมีจำนวนทั้งสิ้น 14,734 คน แยกเป็น ชาย 7,257 คน หญิง 7,477 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 387.74 คน/ตารางกิโลเมตร มีจำนวน 6,957 ครัวเรือน (ข้อมูล ณ เดือนกุมภาพันธ์ 2557) มีจำนวน 9 หมู่บ้าน มีหลักฐานทางโบราณคดี แสดงให้เห็นถึงเป็นที่ตั้งชุมชนมานานในนาม กลางบางโรง สืบเนื่องมา ตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ และเป็นพื้นที่ทำศึกสู้รบกับพม่าตามบันทึก ประวัติศาสตร์ศึกเมืองกลาง มีวิถีชีวิตผสมผสานอยู่ร่วมกันระหว่างวิถี พุทธและมุสลิม อาชีพสำคัญคือประมงชายฝั่ง เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และการ เพาะปลูกสวนเกษตร โดยมีพืชเศรษฐกิจคือ ยางพารา

ด้านการปกครองท้องถิ่น เทศบาลตำบลป่าคอก เดิมเป็น องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคอก ได้รับการยกฐานะเป็นนิติบุคคลและ เป็นหน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติ เทศบาล พ.ศ. 2496 ซึ่งได้ประกาศจัดตั้งขึ้น เมื่อวันที่ 30 ส.ค. 2555 เทศบาลตำบลป่าคอก ตั้งอยู่เลขที่ 98/3 หมู่ที่ 2 ตำบลป่าคอก อำเภอ กลาง จังหวัดภูเก็ต ห่างจากอำเภอมะนัง 14 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 38 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 23,650 ไร่

เริ่มต้นแก้ไขปัญหาและพัฒนาตำบลป่าคอก

จากฐานองค์กรการเงิน

กระบวนการพัฒนาในตำบลป่าคอก เริ่มต้นจากการรวมตัว ของคนในตำบลป่าคอกจัดตั้ง “กลุ่มออมทรัพย์อัลอาบานะห์” มี สมาชิกเพียง 33 คน เงินออม 20,000 บาท กลุ่มมีความเติบโตและ

ได้รับความไว้วางใจจากคนในชุมชนมากขึ้น ต่อมา จึงได้มีการรวมกลุ่มออมทรัพย์กับกลุ่มปลดปล่อยหนี้สินเข้าด้วยกัน ปัจจุบันมีสมาชิก 720 คนมีเงินออมและหมุนเวียนกว่า 32 ล้านบาท ได้ช่วยเหลือสมาชิกในการปลดปล่อยหนี้สิน ไถ่ถอนที่ดินคืนจากนายทุนกลับมาเป็นของชาวบ้าน โดยให้ชาวบ้านจ่ายเงินคืนให้กับกลุ่มออมทรัพย์ตามกำลังที่สามารถผ่อนได้ อีกบทบาทหนึ่งของกลุ่มออมทรัพย์คือการส่งเสริมให้มีสหกรณ์ในชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์ ที่ต้องทำนิติกรรมบางอย่าง เช่น การจัดซื้อที่ดินเพื่อแบ่งขายให้ชาวบ้าน ที่ยากไร้ที่ดินที่อยู่อาศัย และนิติกรรมด้านอื่นๆ

นอกจากการดำเนินกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ และการแก้ไข ปัญหาหนี้สินของคนในตำบลดังกล่าวแล้ว กลุ่มออมทรัพย์ ยังได้ขยายการดำเนินงานเรื่องการจัดซื้อที่ดิน เพื่อเป็นสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัยและบริการอื่นๆให้กับชุมชน ด้วยการจัดซื้อที่ดินเพื่อประโยชน์ และแก้ปัญหาที่ดินที่อยู่อาศัยให้กับผู้ไร้ที่อยู่อาศัยในชุมชน และการทำธุรกิจที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ปัจจุบัน กลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์ฯ มี ทรัพย์สินเป็นที่ดินจำนวน 4 แปลง รวมกว่า 40 ไร่ ได้แก่แปลงที่ 1 เป็นของกลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 2 ไร่ ซึ่งมีทั้งสวนมะพร้าว และการขุดบ่อสาธารณะเพื่อขายน้ำให้กับชาวบ้าน แปลงที่ 2 เป็นของสหกรณ์ พื้นที่กว่า 3 ไร่ มีการจัดสรรแบ่งแปลงขายให้กับชาวบ้านที่เดือดร้อนจำนวน 30 ครอบครัว แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่นำไปขายต่อให้คนอื่นตอนนี้เหลืออยู่เพียง 6 ราย ทำให้สหกรณ์และกลุ่มออมทรัพย์ได้รับบทเรียนจากการที่ชาวบ้านได้สิทธิในที่ดินแล้วนำไปขายต่อ แปลงที่ 3 จำนวน 27 ไร่ นำมาจัดสรรแบ่งขายจำนวน 200 กว่าแปลง ซึ่งสหกรณ์ได้มีการลงทุนซื้อที่ดินและพัฒนาสาธารณูปโภคด้วยการทำถนน คูระบายน้ำ

วงเงินการลงทุน 25 ล้านบาท มีการเปิดขายให้กับบุคคลทั่วไปยกเว้นชาวต่างชาติ แปลงหนึ่งมีขนาด 50 ตารางวา ขายแปลงละ 700,000 บาท ปัจจุบันมีการขายและได้ทุนคืนมาแล้ว 80 % ถ้าขายได้ทั้งหมดสหกรณ์จะได้รับเงินจำนวน 42 ล้านบาท แปลงที่ 4 กลุ่มออมทรัพย์เป็นเจ้าของพื้นที่ จำนวน 8 ไร่ จัดซื้อมาเพื่อทำธุรกิจ นอกเหนือจากการมีสหกรณ์ของชุมชนเพื่อจัดทำนิติกรรมสัญญาต่างๆเพื่อประโยชน์ของชุมชนแล้ว ยังได้มีการจัดตั้งสถาบันการเงินของชุมชนเพื่อทำหน้าที่ในการลงทุนและตรวจสอบ อันเนื่องมาจากการใช้เงินของกลุ่มออมทรัพย์ในการทำธุรกิจที่ก่อให้เกิดรายได้

ขยายจากฐานองค์กรการเงิน

สู่การพัฒนา ระบบเศรษฐกิจชุมชน

หลังจากที่ตำบลป่าคลอก ประสบความสำเร็จในเรื่องกลุ่มออมทรัพย์ การแก้ไขปัญหาหนี้สินและที่ดินทำกิน จนนำไปสู่การจัดตั้งเป็นสถาบันการเงินชุมชนแล้ว จึงเกิดแนวคิดในการส่งเสริมการพัฒนา ระบบเศรษฐกิจ

ชุมชน ด้วยการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการพัฒนาที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมขึ้น ซึ่งการทำงานเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชนได้เริ่มมาตั้งแต่ปี 2537 และทำอย่างจริงจังในปี 2540 ต่อเนื่องจนถึงปี 2542 โดยใช้ทุนในชุมชนและการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เช่น

สำนักงานกองทุนเพื่อสังคมหรือ SIF ให้เงินมา 800,000 บาท นำมาปรับปรุงทัศนียภาพชุมชน ทำศูนย์เรียนรู้กระชัง เกษตรให้งบประมาณ 1 ล้านบาท นำมาปรับปรุงห้องน้ำ พัฒนาหมู่บ้านต้นแบบ ทำศูนย์เรียนรู้กระชังต่อเนื่องจากสำนักงานกองทุนเพื่อสังคมและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อรองรับการฟื้นฟูป่าชายเลนของชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยมีสถาบันการศึกษาคือ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต และการศึกษานอกโรงเรียนได้เข้ามาสนับสนุนการทำวิจัยชุมชน หัวข้อการวิจัยครอบคลุมเรื่องป่าชายเลนโดยที่บ้านบางโรงมีป่าชายเลน 2,800 ไร่ ทั้งตำบลป่าลอกมีป่าชายเลน 3,800 ไร่ **หญ้าทะเล** ซึ่งที่บ้านบางโรงและหมู่ 2 หมู่ 3 มีหญ้าทะเลในพื้นที่กว่า 1,000 ไร่ **ปะการัง ป่าดิบชื้น น้ำตกบางแป และประวัติศาสตร์ชุมชน** เป้าหมายของงานวิจัยและการอนุรักษ์คือการแก้ปัญหาเรื่องปากท้องของประชาชนที่ใช้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นเครื่องมือ แนวทางการอนุรักษ์ของชุมชนไม่ได้แยกออกจากหลักการของศาสนา ตัวอย่างของการพัฒนาที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน และเป็นรูปธรรมของการจัดการตนเองด้านเศรษฐกิจชุมชนที่สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน รวมถึงมีส่วนเสริมสร้างสวัสดิการชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ที่สำคัญได้แก่

- **การส่งเสริมครัวชุมชน** มีร้านอาหารที่ดำเนินการโดยคนในชุมชน ใช้ทรัพยากรในชุมชน เน้นอาหารสด อร่อย ราคาถูก รายได้จากครัวชุมชนจัดเข้ากองทุนสวัสดิการชุมชนบ้านบางโรงปีละ 100,000 บาท

- **ส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน** แต่ละปีมีนักท่องเที่ยวจากลูกค้าภายในประเทศและชาวต่างชาติปีละ 48,000 คน มีกิจกรรมการพายเรือดูระบบน้ำ การเดินป่าดิบชื้น การเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชน ที่พักโฮมสเตย์ แคมป์พักแรมบนเกาะ ฯลฯ ผู้นำชุมชนเล่าว่าเสน่ห์ของเราคือการทำงานโดยชาวบ้าน วิถีวัฒนธรรมของชุมชนที่ดั้งเดิมและอาหารทะเลสดๆ ราคาถูกกว่าที่อื่นๆ ในภูเก็ต
- **การจัดการท่าเทียบเรือโดยชุมชน** ในอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จ.ภูเก็ต ได้เสนองบประมาณเพื่อสร้างท่าเรือขนาดใหญ่ แต่ชุมชนเห็นว่าควรทำเป็นท่าเรือขนาดเล็ก ที่ชุมชนสามารถบริหารจัดการได้ โดยเริ่มตั้งแต่ปี 2544 ชุมชนได้เช่าท่าเทียบเรือจาก อบต. มาบริหารจัดการเอง ค่าเช่าในปัจจุบันอยู่ที่ปีละ 25,000 บาท เรือที่เทียบท่ากำหนดเป็นเรือขนาดเล็กผู้โดยสารไม่เกิน 30 คน ไม่ให้เรืออวนลากเทียบท่าการกำหนดให้เรือขนาดเล็กเทียบท่าได้ออกเป็นข้อบัญญัติของ อบต. ปัจจุบันชุมชนมีรายได้จากท่าเทียบเรือเดือนละ 80,000- 130,000 บาท รายได้แต่ละปีได้จัดสรรเข้ากองทุนสวัสดิการของชุมชนปีละ 100,000 บาท

- **การจัดการน้ำโดยชุมชน** ดำเนินการในพื้นที่ซึ่งขาดแคลนน้ำสำหรับสมาชิกประมาณ 100 ครอบครัว ก่อให้เกิดรายได้เดือนละ 10,000 บาท
- **ตลาดชุมชน** มีทั้งตลาดเช้า และตลาดนัดในวันอังคารและวันเสาร์ โดยมีรายได้จากตลาดนัดปีละ 300,000 บาท
- **การฟื้นฟูป่าชายเลน/ทรัพยากรชายฝั่ง** ดำเนินการปลูกป่าชายเลน และอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ตั้งแต่ปี 2539 ในช่วงที่รัฐปิดสัมปทานป่า การท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์เป็นเครื่องมือหนึ่งของการฟื้นฟูทรัพยากร ซึ่งมีการดูแลทรัพยากรในสามพื้นที่เป้าหมาย คือพื้นที่แปลงอนุรักษ์ประมาณ 800 ไร่ พื้นที่ฟื้นฟูเพื่อการปลูกป่า 316 ไร่ และพื้นที่ใช้สอยจำนวน 200 ไร่ ในด้านการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำ มีการปล่อยปลาและกุ้งปีละไม่ต่ำกว่าหนึ่งล้านตัว
- **การสนับสนุนการศึกษาของชุมชน** ชุมชนได้สนับสนุนครูสอนศาสนา และจัดการศูนย์เด็กเล็กในชุมชน การบริหารศูนย์เด็กเล็กเป็นการบริหารจัดการที่ก่อให้เกิดรายได้ ที่รับบริจาคทั่วไป และการสนับสนุนจากผู้ปกครองมีรายได้จากการบริหารปีละกว่า 300,000 บาท
- **สนับสนุนสถาบันศาสนาของชุมชน** การทำธุรกรรมของชุมชนทุกอย่างที่ก่อให้เกิดรายได้ ส่วนหนึ่งของรายได้ ได้นำมาสร้างมัสยิดจำนวน 20 ล้านบาท ซึ่งอยู่ในระหว่างดำเนินการก่อสร้าง รวมทั้งสนับสนุนค่าจ้างครูสอนศาสนา

**เศรษฐกิจชุมชนฐานรากที่เข้มแข็ง
ปัจจัยพื้นฐานสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต
และการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น**

สิ่งที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมของสถาบันการเงินชุมชน และกิจกรรมด้านการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนในตำบลป่าคลอก ได้ส่งผลต่อการพัฒนาทั้งคุณภาพชีวิตของคนในตำบล ตลอดจนการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในหลายๆด้าน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของตำบลป่าคลอกในการจัดการชุมชนท้องถิ่นของตนเอง ได้อย่างเป็นรูปธรรม กล่าวคือ

- ขยายครอบครัวคุณธรรมวิถีพอเพียง ให้ครอบคลุมโดยใช้หลักการออม
- ด้านการพัฒนาทุนชุมชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์อัลอามานะห์ บ้านบางโรง เป็นศูนย์กลางในการรับฝากเงินจากกลุ่มออมทรัพย์ต่างๆในตำบล ขยายสู่การเชื่อมโยงองค์กรการเงินทั้งจังหวัด ร่วมทุนในการจัดสรรที่ดินและที่อยู่อาศัยให้กับสมาชิกองค์กรการเงินของจังหวัดภูเก็ต มีการพัฒนาผู้ด้อยโอกาส โดยมีคณะทำงานองค์กรการเงินจังหวัดภูเก็ต มาจาก 3 กลุ่มหลัก คือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนหมู่บ้าน และกองทุนสวัสดิการชุมชน

- กลุ่มออมทรัพย์บางโรง ลงทุนก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ประจำตำบลในปี 2549 จ้างครูพี่เลี้ยง 1 คน ดูแลเด็ก 20 คน ปัจจุบันมีครู 14 คน ดูแลเด็ก 230 คน ขณะนี้ได้จดทะเบียนมูลนิธิแล้ว และกำลังจัดตั้งโรงเรียนของชุมชนเพื่อรองรับเด็กจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
- เกิดการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชน ที่ครอบคลุมทั้งด้านการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ทุนการศึกษาเด็กด้อยโอกาส ซ่อมแซมบ้านให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้พิการ พัฒนาผู้ด้อยโอกาสจากผู้รับเป็นผู้ให้ โดยการบูรณาการความร่วมมือระหว่างเครือข่ายองค์กรการเงิน กองทุนซากาต และกองทุนสวัสดิการชุมชน
- สามารถเข้าทำเรือบางโรง-เกาะยาว จาก อบต. มาให้ชุมชนบริหารเอง เป็น “มารีน่าของชุมชน” สร้างรายได้หลังหักค่าใช้จ่ายเข้าชุมชนปีละไม่น้อยกว่า 700,000 บาท รายได้ส่วนนี้นำไปจัดกองทุนเพื่อการศึกษา จัดซื้อที่ดิน มาจัดสรรในราคาถูกให้ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ หรือผู้ที่บุกรุกในป่าชายเลน จัดสรรได้แล้ว 320 ครอบครั้ว
- ธุรกิจชุมชน “แพอาหารบางโรง” ได้ใช้ทุนจากกลุ่มออมทรัพย์บ้านบางโรงมาลงทุน และเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ด้วยการรับซื้อสัตว์น้ำทะเลที่ชาวบ้านในพื้นที่จับได้ เกิดการจ้างแรงงานคนในชุมชน เช่น บริการพายเรือแคนูชมธรรมชาติป่าชายเลน เป็นต้น
- เกิดแผนการพัฒนาชุมชนและเสนอต่อ อบต.ป่าคลอก ซึ่งต่อมายกระดับเป็นเทศบาลตำบลป่าคลอก นับตั้งแต่ปี

2548 ถึง 2557 ได้รับการสนับสนุนโครงการ 12 โครงการ
งบประมาณเฉลี่ยปีละ 3 ล้านบาท รวมทั้งการสมทบกองทุน
สวัสดิการชุมชน

- มี การ พัฒนา ระบบ เว็บไซต์ ของ ชุม ชน
www.paklokcommunity.org เพื่อสร้างการสื่อสารของ
ชุมชนเอง

ผู้ประสานงานพื้นที่	: นางวารุณี ธารารัตนากุล
โทรศัพท์	: 09-4584-3332
e-mail	: -

หนองแคนจัดการตนเอง

ฐานรากของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืน
ตำบลหนองแคน อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด

“คิด ถก แลก เปลี่ยน ชี้แจง กำหนด” เป็นการรวมปัญญาเพื่อ
แก้ปัญหาชุมชนของคนตำบลหนองแคน อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัด
ร้อยเอ็ด เพื่อไปสู่เป้าหมายการพึ่งตนเอง ที่สามารถจัดการตนเองได้ใน
ทุกมิติ ทั้งการจัดระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจชุมชนสวัสดิการชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น
สุขภาพชุมชน รวมถึงระบบการบริหารจัดการท้องถิ่น ที่เกิดจากการมี
ส่วนร่วมอย่างเข้มข้นของชุมชน บนฐานความเชื่อที่ว่า ความพยายาม
อยู่ที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่นั่น เพราะนี่เป็นบ้านของเรา

เรียบเรียงโดย เปรมปรีดี นาราช
และ เสาวลักษณ์ ปรปักษ์พ่าย

รากเหง้าของคนตำบลหนองแคน อพยพมาจากเมืองศรีภูมิ
(เมืองสุวรรณภูมิ) เมืองหัวช้าง (จตุรพักตรพิมาน) และเมืองวาปีปทุม
เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2384 ครั้งนั้นเรียก “บ้านดู่” เนื่องจากจากบริเวณที่
ก่อตั้งหมู่บ้านมีต้นประดู่ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก จนเมื่อประมาณ พ.ศ.
2455 มีกลุ่มพรานล่าสัตว์จากบ้านตาแย ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอกุฉินารายณ์
จังหวัดมหาสารคาม ได้มาเห็นลักษณะภูมิประเทศของบริเวณดังกล่าวมี
ต้นไม้หนาแน่น มีสัตว์ป่าหลายชนิดอุดมสมบูรณ์ และยังมีต้นตะเคียน

(ภาคอีสานเรียกว่า ตันแคน) ขนาดใหญ่ขึ้นอยู่ข้างหนองน้ำ กลุ่มพรานจึงเลือกที่จะตั้งหมู่บ้านอยู่ในบริเวณนี้ แล้วจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านหนองแคน” และได้ชักชวนพี่น้อง เพื่อนฝูงมาตั้งบ้านเรือนอยู่ด้วยจำนวน 6 ครัวเรือน

ตำบลหนองแคน อำเภอบุษราคัม จังหวัดร้อยเอ็ด ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของตัวเมืองร้อยเอ็ด ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 56 กิโลเมตร และห่างจากตัวอำเภอประมาณ 10 กิโลเมตร พื้นที่การปกครองมี 14 หมู่บ้าน พื้นที่ทั้งสิ้น 26,327 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตร 25,174 ไร่ หรือ 42.12 ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่เหมาะสมสำหรับเพาะปลูกข้าวหอมมะลิ เนื่องจากอยู่บริเวณชายขอบของทุ่งกุลาร้องไห้ แต่ปัจจุบันต้องประสบปัญหาเรื่องดินเสื่อมสภาพจากการใช้สารเคมีที่เพิ่มขึ้น สภาพดินกลายเป็นดินดอนปนทราย ขาดความอุดมสมบูรณ์ ไม่มีแร่ธาตุ แต่ยังมีลำนน้ำเสียไหลผ่าน นอกจากนั้นยังขาดความมั่นคงทางที่ดิน เพราะเกษตรกรบางส่วนมีการจำนองที่ดิน เพื่อนำเงินมาลงทุนประกอบอาชีพ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ในส่วนของอาชีพเสริมหลังฤดูเก็บเกี่ยวยังไม่มีการเสริมที่แน่นอน ส่งผลให้มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัว และเกิดปัญหาหนี้สิน จึงต้องอพยพแรงงานไปหางานทำต่างถิ่น โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานครเป็นจำนวนมาก

สังคมเปลี่ยน หนองแคนเปลี่ยน

วิถีการดำรงชีวิตของชาวตำบลหนองแคนในอดีต จะมีลักษณะเช่นเดียวกับวิถีชุมชนอีสานแบบดั้งเดิม คือทำนาเป็นอาชีพหลักอย่างเดียวเมื่อว่างเว้นจากหน้าทำนาก็ว่างงาน มีบุญประเพณีตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ จนกระทั่งทิศทางการพัฒนาประเทศได้ปรับเปลี่ยนไป มุ่งเน้นการขยายความเติบโตทางเศรษฐกิจมากขึ้น กระตุ้นให้ประชาชนเกิดการจับจ่ายใช้สอย กระตุ้นเงินพัฒนาเศรษฐกิจในรูปแบบต่างๆ ลงสู่ระดับฐานราก จนทำให้ระบบสังคม วิถีวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ชุมชนหมู่บ้านเข้าสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมกระแสหลัก ระบบการผลิตของชุมชนจากรูปแบบ “หาอยู่หากิน” คือ การเก็บหาผลิตจากแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือการ “เฝ้าอยู่เฝ้ากิน” คือ การทำมาหากิน ด้วยการเพาะปลูกในเชิงเกษตรกรรม เปลี่ยนไปเป็น “ซื้ออยู่ซื้อกิน” เนื่องจากการมีมูลค่าปัจจัยพื้นฐานเป็นตัวเงิน วิถีชีวิตการผลิตในภาคเกษตรกรรมพึ่งตนเอง ถูกเปลี่ยนแปลงเป็นระบบเกษตรเพื่อการค้า เกิดการพึ่งพิงระบบการผลิตจากภายนอกมากกว่าการพึ่งตนเอง ซึ่งนำมาสู่ปัญหาของตำบลที่หลากหลายรูปแบบ เช่น การแย่งชิง บุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ที่เป็นฐานทรัพยากรสำคัญทางเศรษฐกิจอย่างไม่

ลดละ เพื่อปากท้องของตนเอง ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง เป็นต้น เหล่านี้ล้วนส่งผลให้ชุมชนอ่อนแอขาดความสามัคคี วัฒนธรรมที่เคยช่วยเหลือเกื้อกูลกันลดน้อยลงเรื่อยๆ ผู้คนต่างดิ้นรนหาสิ่งทดแทนโดยไม่รู้ตัว การอพยพทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิดไปขายแรงงาน เพื่อหาเงินมาใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ใช้จ่ายในภาระหนี้สิน ประกอบกับความเจริญทางด้านวัตถุ ระบบการสื่อสารที่เดินทางไปอย่างรวดเร็ว ที่เป็นทั้งสิ่งช่วยวนให้คนในตำบลอยากเข้าถึง เป็นเจ้าของ โดยมีได้ประเมินความสามารถในการรับผิดชอบของตนเอง

ทบทวนตนเอง รวมปัญญา เพื่อแก้ปัญหาชุมชน

จากปัญหาที่เกิดขึ้น หากปล่อยให้เลยผ่านไป ย่อมจะไม่เป็นผลดีต่อคนในตำบล ชาวบ้านจึงได้รวมตัวกันเป็น “คณะทำงานขับเคลื่อนตำบลจัดการตนเองตำบลหนองแคน” จึงได้เกิดแนวคิดในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ด้วยการจัดการตนเองในทุกมิติ เป็นการสร้างกระบวนการให้คนในชุมชนลุกขึ้นมาสำรวจตัวเอง ร่วมกันวิเคราะห์และวางแผนกำหนดทิศทางการพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ มีภาคีเครือข่าย เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล สมาคมเกษตรอินทรีย์ทุ่งกุลาร้องไห้ ศูนย์เรียนรู้เฉลิมพระเกียรติตำบลหนองแคน รพ.สต.บ้านคูแฝยใหญ่ องค์กรพัฒนาเอกชน และกลุ่มองค์กรชุมชนต่างๆ เป็นต้น เข้าร่วมคิดร่วมทำด้วยกัน จนกระทั่งเมื่อ พ.ศ. 2554 ได้จัดแจ้งจัดตั้งเป็น “สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองแคน” ตาม พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชน โดยมีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือ พอช. เป็นพี่เลี้ยงในการส่งเสริมการจัดตั้ง

สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองแคน และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแคน จึงร่วมกันเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรในชุมชน กระตุ้นคนในตำบลให้รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และสร้างระบบการจัดการชุมชนท้องถิ่นตามศักยภาพของตนเอง โดยใช้กลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาตำบลหนองแคน ที่มีองค์ประกอบจากหลายฝ่าย ได้แก่ ท้องถิ่น ท้องที่ โรงเรียน องค์กรชุมชน ภาวคีความร่วมมือจากภายนอก จากระดับตำบล สู่ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด โดยมุ่งเป้าหมายการพัฒนาเริ่มตั้งแต่ระดับบุคคลหรือครอบครัว ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด ดังภาพ

รูปภาพ : กระบวนการพัฒนาตำบลจัดการตนเองตำบลหนองแคน

สภาองค์กรชุมชน เชื่อมคนเชื่อมปัญญา เพื่อการจัดการตนเอง

เป้าหมายการพึ่งตนเองของคนตำบลหนองแคน คือ ตำบลหนองแคนจัดการตนเองในทุกมิติ ดังนั้นกระบวนการดำเนินงานจึงมีสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองแคนเป็นแกนกลาง หรือเป็นพื้นที่กลาง ในการรวมคณะทำงานด้านต่างๆ และสมาชิกของกลุ่มองค์กรต่างๆ ในตำบล เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนา และวางแผนในกระบวนการทำงานของตำบลร่วมกัน “คิด ถก แลกง ชี้แจง กำหนด” เพื่อที่จะเปลี่ยนให้คนตำบลหนองแคนพึ่งตนเอง จัดการตนเองให้ได้ โดยมีประเด็นในการขับเคลื่อนหลักใน 8 เรื่อง 24 ฐานการเรียนรู้ ดังนี้

1) ระบบการบริหารจัดการท้องถิ่น ว่าด้วยเรื่องการบริหารจัดการเพื่อสนับสนุนให้เกิดกระบวนการพัฒนาในตำบล รวมถึงการเชื่อมโยงจากภายในตำบลสู่ภายนอกตำบล จำนวน 3 ฐานเรียนรู้ คือ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแคน สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองแคน และกลุ่ม อปพร.ตำบลหนองแคน

2) ระบบเกษตรยั่งยืน ว่าด้วยเรื่องการจัดการเกษตรที่ยั่งยืน จำนวน 4 ฐานเรียนรู้ ได้แก่ สมาคมเกษตรอินทรีย์ทุ่งกุลาร้องไห้ กลุ่มปศุสัตว์อินทรีย์ตำบลหนองแคน ตลาดสีเขียว และศูนย์เรียนรู้เฉลิมพระเกียรติตำบลหนองแคน

3) ระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ว่าด้วยระบบการผลิต และการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพครบวงจร จำนวน 6 ฐานเรียนรู้ ได้แก่ กลุ่มแม่บ้านหมู่ 4 กลุ่มสตรีตำบลหนองแคน หมู่ 12 กลุ่มเพาะเห็ดบ้านคูโป่ กลุ่มแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร กองทุนหมู่บ้านสวนปอ และสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองแคน

4) ระบบสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ว่าด้วยการอนุรักษ์ดูแล การบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน จำนวน 1 ฐานเรียนรู้ คือ เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าดอหนองโจน

5) การเรียนรู้เด็กและเยาวชน ว่าด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็กและเยาวชนในตำบล จำนวน 3 ฐานเรียนรู้ ได้แก่ สภาเด็กและเยาวชน โรงเรียนบ้านสวนปอ และโรงเรียนบ้านคูฝายใหญ่

6) ระบบสุขภาพชุมชน ว่าด้วยการดูแลสุขภาพ สุขภาวะของ คนในตำบล จำนวน 2 ฐานเรียนรู้ ได้แก่ กองทุนหลักประกันสุขภาพ ตำบล และ รพ.สต.บ้านคูฝายใหญ่

7) ภูมิปัญญาวัฒนธรรมชาวบ้าน ว่าด้วย การอนุรักษ์ สืบ ทอดและถ่ายทอดภูมิปัญญา วิถีวัฒนธรรมชาวบ้าน จำนวน 2 ฐานเรียนรู้ ได้แก่ กลุ่มหนังตะลุง (หนังประโมทัย) และวัดป่าอุทยาน

8) ระบบสวัสดิการชุมชน ว่าด้วยการจัดระบบสวัสดิการเพื่อ การดูแลคนในตำบล จำนวน 3 ฐานเรียนรู้ ได้แก่ กองทุนสวัสดิการชุมชน ฅาปนกิจตำบลหนองแคน และธนาคารข้าวบ้านหนองบัวบาน

จากการทำงานทั้ง 8 เรื่อง นอกจากจะทำให้คนในตำบลหันหน้าเข้าหากันแล้ว ยังทำให้เกิดความร่วมมือของทุกภาคส่วน มีคณะกรรมการที่เข้มแข็ง สามัคคี ร่วมคิด ร่วมทำ และมีการเชื่อมโยงเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง มีองค์กรภายนอกเข้ามาหนุนเสริมในรูปแบบต่างๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็น พอช. สสส. ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนแห่งเอเชียแปซิฟิก (รีคอฟ) มูลนิธิเพื่อเด็กและเยาวชนชนบท (มยช.) เป็นต้น

อีกทั้งประสบการณ์จากการทำงาน การรวมกลุ่ม เพื่อพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องนั้น ยังได้มีการสรุปบทเรียนจากระบบการทำงานนำมาปรับใช้ในงานตลอดเวลา อย่างมีหลักคิด และมีขั้นตอน โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็งในทุกๆ ด้านของตำบล เพื่อนำมาซึ่งแนวทางแก้ไขปัญหา และมีวางแผนยุทธศาสตร์การทำงานที่ชัดเจน ทั้งด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีผ่านกิจกรรมของกลุ่มอาชีพ เพื่อสร้างรายได้ลดรายจ่าย ส่งเสริมการออมเพื่ออนาคตและการลงทุน ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ ป่าชุมชน การจัดการขยะ การพัฒนาศักยภาพผู้นำกลไกให้มีมิติการทำงานใหม่ๆ ด้านการบริหารจัดการที่ดีของกลุ่มต่างๆ การเมืองภาคพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย การจัดการความรู้จากการทำงาน เพื่อถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังและบุคคลที่สนใจมาศึกษาเรียนรู้ผ่านฐานการเรียนรู้ทั้ง 8 เรื่อง การสร้างผู้นำรุ่นใหม่โดยดึงเด็กและเยาวชนเข้ามาร่วมกระบวนการในทุกกิจกรรม การพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนให้ดูแลทั่วถึง การบูรณาการกองทุนผ่านสถาบันการเงินชุมชน

การเกษตรแบบยั่งยืน การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น/แหล่งเรียนรู้ชุมชน สามารถดูได้จากช่วงเวลาแห่งการเดินทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตำบลหนองแคน ดังภาพ

ภาพแสดง ช่วงเวลาแห่งการเดินทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

ความพยายามอยู่ที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่นั่น

จากการทำงานพัฒนาของตำบลหนองแคน ทำให้คนในตำบลที่มีความพยายามรวมกลุ่มกันตามความถนัด และความต้องการของคนในชุมชนสามารถสร้างระบบต่างๆ ให้เกิดขึ้นในตำบลได้ ผลสำเร็จที่เห็นได้ชัดเจนได้แก่ 1) **การจัดการระบบเกษตรกรรมยั่งยืน** ได้พัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพที่ทำด้านการเกษตรในระดับชุมชนทั้งการปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์

เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อสร้างระบบการผลิตอินทรีย์ขึ้น มีการแลกเปลี่ยนผลผลิต แลกเปลี่ยนวิธีการทำงาน ส่งเสริมการปลูกพืชผัก ข้าว เลี้ยงไก่ สุกร แบบอินทรีย์ ยกระดับผลผลิตเป็นสินค้ากลุ่มสร้างตลาดนัดสีเขียวเพื่อเป็นช่องทางเลือกให้กับประชาชนที่ต้องการบริโภคสินค้าอินทรีย์ ทำให้เกิดการจัดการปัญหาสุขภาพโดยการลดการใช้ปุ๋ยเคมี มีระบบการผลิตที่ปลอดภัย มีการปรับปรุงดิน ลดต้นทุนการผลิตและลดภาระหนี้สิน ด้วยระบบการออม และการร่วมทุนเพื่อการขยายพันธุ์ทั้งพืชและสัตว์ จากที่เคยขายผลผลิตได้ตามราคาท้องตลาดทั่วไป เครือข่ายสามารถขายไข่ไก่อินทรีย์ได้ฟองละ 8-12 บาท ขายผักอินทรีย์ได้กำละ 30-40 บาท ข้าวหอมมะลิกล้อง ข้าวหอมมะลิไรซ์เบอร์รี่ ข้าวหอมนิล ข้าวห้าวธาตุ กิโลกรัมละ 80-100 บาท เป็นรายได้ที่สมาชิกเครือข่ายภาคภูมิใจ ไม่ต้องต่อรองราคากับผู้บริโภค หรือพ่อค้าแม่ค้าที่มาซื้อ นอกจากนี้ยังสามารถจัดการระบบการเรียนรู้ในตำบล พร้อมทั้งจะถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้สนใจเข้ามาเรียนรู้ได้ และยังสามารถเชื่อมโยงเครือข่ายทางการตลาดกับสถานประกอบการกับภายนอกได้

2) การจัดการระบบทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากกลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าชุมชนดอนหนองโจน ได้สร้างเครือข่ายป่าชุมชนขึ้น โดยความร่วมมือกับศูนย์วนศาสตร์ชุมชนแห่งชาติเอเชียแปซิฟิก (รีคอฟ) จัดโครงการต้นกล้าในป่าใหญ่ ชักชวนเด็กและเยาวชนในโรงเรียนรอบป่าให้เข้ามาศึกษาเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์ ฟื้นฟูป่า โดยสร้างป่าดอนหนองโจนในพื้นที่ 70 ไร่ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษากระบวนการจัดการป่าอย่างเป็นระบบ เช่น การอนุรักษ์ป่า การลาดตะเวนเฝ้าระวัง การปลูกป่าเพิ่มเติม สร้างเส้นทางศึกษาธรรมชาติผ่านฐานเรียนรู้ 10 ฐาน เป็นต้น ผลจากการอนุรักษ์ป่าชุมชน ทำให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ มีพันธุ์พืช และสัตว์เพิ่มขึ้นในป่า ที่สำคัญ คือ มีเห็ดธรรมชาติเกิดขึ้น เป็นแหล่งอาหารของชุมชนได้ และนอกจากนั้นเด็กและเยาวชนยังสามารถสร้างรายได้จากป่า ด้วยการนำเมล็ดพันธุ์ไม้จากป่า มาเพาะกล้าจำหน่ายต้นละ 5-10 บาท ให้กับผู้สนใจที่จะปลูกป่าตามหัวไร่ปลายนาอีกด้วย

3) การจัดการระบบเศรษฐกิจชุมชน มีการพัฒนางานโดยจัดกิจกรรมการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มและชุมชน มีการสร้างกฎ สร้างระบบการออมของกลุ่ม และผลิตสินค้าที่มีคุณภาพครบวงจร ตั้งแต่ระบบการผลิต การบริโภค/แบ่งปัน การแปรรูป และการจำหน่าย เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวฮาง กลุ่มพัฒนาบทบาทสตรีตำบลหนองแคน องค์กรกลุ่มผลิตภัณฑ์จากไม้ กลุ่มเห็ดชุมชนชีวิต กลุ่มผลิตหมอนฟักทอง (หมอนสุนทรใจ) กลุ่มทอผ้าลายแคนบ้านสำราญ และโฮมสเตย์ เป็นต้น ที่สร้างรายได้ ลดรายจ่ายให้กับสมาชิกได้อย่างชัดเจน ยกตัวอย่างเช่น ผ้าลายแคน สามารถจำหน่ายได้ฝืนละ 180-250 บาท ทำให้สมาชิกมีรายได้เดือนละไม่ต่ำกว่า 5,000-10,000 บาท

นอกจากนั้นยังมี **กองทุนหมู่บ้าน หรือ สถาบันการเงินชุมชน ตำบลหนองแคน** เป็นกองทุนที่เกิดขึ้นตามนโยบายรัฐบาล ให้มีกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กองทุนเงินล้าน) รูปแบบการเกิดกองทุนโดยการประชาคม มีการเลือกคณะกรรมการดำเนินงาน และรับสมัครสมาชิก และได้รับสนับสนุนเงิน 1,000,000 บาท เพื่อดำเนินการในการสร้างโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุนของสมาชิก ในรูปแบบการถือหุ้น

การฝากเงินรายเดือน และการกู้ยืมเพื่อการลงทุนในการประกอบอาชีพ เพื่อช่วยเหลือสมาชิกไม่ให้ไปกู้เงินนอกระบบ สร้างภาระหนี้สินที่หนักเกินความจำเป็นของตนเอง

4) การจัดการระบบสวัสดิการชุมชน เป็นการดูแลคนในตำบล โดยเฉพาะผู้ที่เข้าไม่ถึงสวัสดิการของรัฐให้ได้รับสวัสดิการขั้นพื้นฐาน และช่วยเหลือกันยามเดือดร้อน ในเรื่องการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ทุนการศึกษา เช่น กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ตำบลหนองแคน กองทุนสวัสดิการชุมชน ตำบลหนองแคน ธนาคารข้าวบ้านหนองบัวบาน ที่สร้างระบบสวัสดิการให้ผู้ยากไร้กู้ยืมข้าวไปปลูก ไปรับประทานได้ โดยให้สมัครสมาชิกคนละ 1 หุ่นๆ ละ 50 กิโลกรัม

5) การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นหนึ่งตระกูล (หนึ่งประมัตถ์) เป็นกลุ่มแสดงหนังตะลุงที่ได้รับการยอมรับจากประชาชน และหน่วยงานต่างๆ ได้ฝึกฝนประสบการณ์ในการจัดลำดับการแสดง การสร้างการเรียนรู้แก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่ที่สนใจ รวมทั้งทำให้แกนนำและสมาชิกมีรายได้จากการแสดงหนังตะลุง จากการได้จ้างงานแต่ละครั้งๆ ละ 7,000 -20,000 บาท เกิดสภาวัฒนธรรมตำบล เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการอนุรักษ์การแสดงหนังตะลุง

6) การพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน โดยความร่วมมือกับ รพ.สต. บ้านคู่-ผายใหญ่ มีการตรวจรักษาโรคขั้นปฐมภูมิ ก่อนที่จะส่งต่อไปยังโรงพยาบาลในอำเภอ และจังหวัด มีการจัดทำโครงการอบรมความรู้แก่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำตำบล (อสม.) เพื่อการปฏิบัติงานตามภารกิจ เช่น การตรวจคัดกรองโรคเบาหวาน ความดันโลหิต การคัดกรองมะเร็งปากมดลูกในหญิงวัยเจริญพันธุ์ การส่งเสริมการออกกำลังกายของคนในตำบล สามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญที่มีการดำเนินการส่งเสริมสุขภาพได้ **และ 7) ระบบการบริหารจัดการท้องถิ่น** โดยสภาองค์กรชุมชนตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแคน สร้างแบรนด์ผลิตภัณฑ์ชุมชน และจดลิขสิทธิ์ภายใต้ชื่อ “กุลา” เพื่อเป็นการตอกย้ำว่าสินค้าทุกชิ้นที่ออกจากหนองแคน คือ สินค้าชุมชนที่ชุมชนผลิตขึ้นมาเอง ภายใต้มาตรฐานอินทรีย์ และได้เชื่อมโยงการทำงานร่วมกับ ปลัดจังหวัด และปลัดอำเภอ เพื่อยกระดับศักยภาพหมู่บ้านเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางพระราชรัฐ ต่อยอดงานกลุ่มทอผ้าลายแคนที่ชุมชนได้ดำเนินการอยู่แล้วให้ขึ้นสู่ระดับจังหวัด นอกจากนั้น ยังได้เปิด “ศูนย์ขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากตำบลหนองแคน” เพื่อให้เป็นศูนย์การแลกเปลี่ยนสินค้า องค์ความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจของตำบล และอำเภอปทุมรัตน์ รวมถึงยังได้เชื่อมโยงการทำงานกับ สมาพันธ์เอสเอ็มอีแห่งประเทศไทย เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่การเป็นเอสเอ็มอีของชุมชน โดยมีนายสว่าง สุขแสง แกนนำคนสำคัญของตำบลหนองแคน เป็นประธานสมาพันธ์เอสเอ็มอีจังหวัดร้อยเอ็ด

ปัจจัยนำสู่ความสำเร็จ

ความพยายามในการขับเคลื่อนงานพัฒนาของคนในตำบลหนองแคน ตลอดระยะเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมา ทำให้มองเห็นถึงทั้งความพยายาม ความมุ่งมั่น ความเอาใจใส่ในการทำงานอย่างเต็มที่ จนทำให้ความสำเร็จนั้นเกิดขึ้นได้ นั้นหมายความว่าตำบลหนองแคนได้ผ่านทั้งปัญหาอุปสรรค รวมไปถึงปัจจัยอีกหลายอย่างที่เขาหนุนเสริมให้ตำบลหนองแคนเดินไปได้ ได้แก่ การมีแผนพัฒนาและการแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับปัญหา และความต้องการ โดยเฉพาะการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจระดับครัวเรือน ที่มีปัญหาด้านศักยภาพในการผลิตในช่วงฤดูแล้ง เพราะเล็งเห็นว่าชุมชนตำบล หรือจังหวัด และประเทศจะเติบโตทางเศรษฐกิจได้ จะต้องเริ่มต้นจากระดับครัวเรือนก่อน

การพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างมูลค่าของผลผลิต โดยเฉพาะการสร้างช่องทางการขายสินค้า การตลาด เพื่อการแสวงหากลุ่มผู้บริโภคใหม่ๆ โดยเฉพาะกลุ่มลูกค้าที่มีความสามารถในการซื้อ และมีความสนใจและใส่ใจด้านสุขภาพ ผ่านช่องทางต่างๆ เช่น การสร้างเว็บไซต์ เฟซบุ๊ก ไลน์ ภายใต้แบรนด์กุลา เป็นต้น การสร้างการรวมกลุ่ม เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ เป็นการเสริมสร้างศักยภาพผู้นำให้เกิดแนวทางการคิด การทำงานแบบใหม่ๆ ในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจในครอบครัว ทั้งในกลุ่มแม่บ้าน เยาวชน คนวัยแรงงาน และผู้สูงอายุ ทำให้ผู้นำชุมชนเข้าใจในกระบวนการพัฒนามากขึ้น

การมีส่วนร่วมอย่างเข้มข้นขององค์กรชุมชนในตำบล โดยเฉพาะการหนุนเสริมกันของกลุ่มคณะทำงานต่างๆ ในตำบล ที่สำคัญคือ กลุ่มสถาบันการเงินที่มีงบประมาณในการดำเนินการที่เกิดจากการออมของ

สมาชิกในตำบล การมีภาคีเครือข่ายหนุนเสริม ทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานภาคีต่างๆ ที่หลากหลาย ในการสนับสนุนงบประมาณ ถ่ายทอดความรู้ บุคลากรในการเป็นพี่เลี้ยง และสื่อสารกับภาคีภายนอก รวมทั้งการสร้างระบบการสื่อสาร ทั้งการสื่อสารจากภายในและการสื่อสารสู่สังคมภายนอก โดยเฉพาะการใช้ระบบโซเชียลมีเดีย(SocialMedia) เช่น ยูทูบ(YouTube) ในการนำเสนอกระบวนการทำงานของตำบลหนองแคนอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยสำคัญเหล่านี้ นับว่าการสื่อสารในโลกยุคใหม่สามารถอำนวยความสะดวก เผยแพร่แนวคิด และสร้างกระแสการยอมรับต่อกระบวนการทำงานของตำบลหนองแคนได้อย่างแพร่หลาย

ถึงวันนี้ตำบลหนองแคน จะมีความพยายามในการสร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้นในตำบล ด้วยเป้าหมาย “หนองแคนจัดการตนเองในทุกมิติ” แต่คนในพื้นที่ก็ยังคงต้องร่วมมือกันพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ชุมชนอยู่ได้ และสามารถพึ่งตนเองได้ให้ครบทุกด้าน ทั้งด้านการบริหารจัดการท้องถิ่น ที่ต้องหนุนเสริมพัฒนาสภาองค์กรชุมชนตำบลให้เข้มแข็ง เป็นพื้นที่กลางให้ทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัยได้เข้าถึง การพัฒนาธรรมนูญท้องถิ่นที่มาจากการมีส่วนร่วมของประชาชน และภาคีทุกภาคส่วน ด้านการจัดสวัสดิการสังคมโดยชุมชนที่ครอบคลุมและยั่งยืน ด้านการพัฒนาการผลิตเกษตรกรรมยั่งยืนที่จะไม่หวนคืนสู่ระบบเดิม ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่จะเป็นทุนชุมชนที่สำคัญ ด้านส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนให้เป็นผู้นำที่ดีในอนาคต ด้านการดูแลสุขภาพชุมชนโดยชุมชนให้สุขภาพทั้งร่างกาย และจิตใจ แข็งแรง

ที่สำคัญ คือ ด้านการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนที่ต้องส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือนในทุกเรื่อง นำไปสู่ฐานข้อมูลของคนในระดับชุมชน พัฒนาเป็นฐานข้อมูลด้านเศรษฐกิจในระดับชุมชน ตำบล อำเภอ และจังหวัด ส่งเสริมและสนับสนุน 1 ชุมชน 1 วิสาหกิจชุมชน ให้บริษัทเอกชนมีข้อตกลงร่วมซื้อร่วมขายผลผลิตชุมชนอย่างเป็นระบบ พัฒนาลิขัณคากลุ่มอาชีพสู่ตลาดสากล ส่งเสริมและพัฒนาตลาดชุมชนสู่การจัดการตนเอง และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรมชุมชน รวมไปถึงการบูรณาการกองทุนในตำบล ที่ไม่จำเป็นต้องรวมเงิน หากแต่สามารถมองภาพการเงินทั้งระบบของตำบล นำไปสู่การจัดการทุนชุมชนอย่างเป็นระบบได้ รวมทั้งการพัฒนา อนุรักษ์ และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้อยู่กับชุมชนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

1. จันทนา เบญจทรัพย์. 15 ปี 15 รูปธรรมพลังองค์กรชุมชนขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). 2558 : พิมพ์ครั้งที่ 2
2. ภคมน สีคำทา. ชุดความรู้พื้นที่รูปธรรมเศรษฐกิจและทุนชุมชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง. 2558
3. สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองแคน. จากเศรษฐกิจฐานรากสู่ความมั่นคงคนตำบลหนองแคน. เอกสารประกอบการเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบ. 2559
4. สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองแคนอำเภอบุพมหารัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด. เอกสารรายงาน. มปป

ผู้ประสานงานพื้นที่	: นายสว่าง สุขแสง
โทรศัพท์	: 08-4027-3039
e-mail	: -

“เมืองชุมแพ” ต้นแบบการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก
สร้างบ้านมั่นคง ชุมชนเข้มแข็ง
ร่วมแรงทำนารวม บ้านมั่นคงเมืองชุมแพ
อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

“เมืองชุมแพเป็นต้นแบบที่ดีที่ชุมชนอื่นๆ สามารถนำไปใช้
เป็นแบบอย่างในการพัฒนาชุมชน ถือเป็นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐาน
รากที่ชุมชนเป็นผู้ริเริ่ม โดยมีหน่วยงานรัฐและเอกชนให้การสนับสนุน
ซึ่งกระทรวงการพัฒนาสังคมฯ และ พอช. รวมทั้งหน่วยงานต่างๆ ที่
เกี่ยวข้องจะนำไปขยายผลให้เกิดพื้นที่แบบนี้ทั่วประเทศ เพื่อให้
ประชาชนได้กินอิ่ม นอนอุ่น ทุนมี หนี้ลด” พล.ต.อ.อดุลย์ แสงสิง
แก้ว รมว.กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

เรียบเรียงโดย สุวัฒน์ กิขุนทด

“เมืองชุมแพ” จังหวัดขอนแก่น ในอดีตเคยมี “กุด” หรือบึง
น้ำที่มีปลาอยู่ชุกชุม บรรดาพรานปลาจึงต่อแพเพื่อทอดแหจับปลา จน
กลายเป็น “กุดชุม(นม)แพ” ที่คับคั่ง ต่อมาได้ขยายกลายเป็นเมืองชุม
แพ ประกอบกับที่ตั้งของเมืองเป็นปากประตูเชื่อมภาคอีสานกับ
ภาคเหนือตอนล่าง (ขอนแก่น-เพชรบูรณ์-พิษณุโลก) เมืองชุมแพจึงเป็น
ชุมทางการค้าที่สำคัญ มีผู้คนมากมายหลายจังหวัดอพยพเข้ามาทำมา
หากิน

คนที่มืตตางค้กัจะเช่าหรือซื้อที่ดินปลูกสร้างบ้านเรือน แต่ส่วนใหญ่มักจะเป็นชาวนา ชาวไร่ที่ยากไร้ จึงต้องบุกเบิกที่ดินรกร้างปลูกสร้างบ้านเรือนขึ้นมาให้พอคุ้มหัวนอน หารายได้ด้วยการใช้แรงงานรับจ้างแบกหาม เป็นกรรมกร ถีบสามล้อ หรือค้าขายเล็กๆ น้อยๆ อยู่ในตลาด บ้างก็หาบไขปิ้ง ปลาหมึกย่าง เร่ขายตามท่ารถ บขส.

ก้าวแรก “บ้านมั่นคง” เมืองชุมแพ

การหล้งไหลเข้ามาของผู้ยากไร้จากทั่วสารทิศทำให้เกิดหมู่บ้านเล็กๆ กระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในเมืองชุมแพ ไม่ต่ำกว่า 20 แห่ง ส่วนใหญ่บ้านเรือนเหล่านี้ปลูกสร้างอยู่บนที่ดินรกร้างของราชพัสดุที่เทศบาลดูแลอยู่ นานวันเข้าจึงกลายเป็นชุมชนแออัด มีสภาพเสื่อมโทรม และเนื่องจากปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่บนที่ดินบุกรุก ไม่มีเลขที่บ้าน จึงไม่สามารถขอใช้น้ำประปาและไฟฟ้าจากรัฐได้โดยตรง ต้องซื้อต่อฟ่งเข้ามา

ในราคาแพง ขณะที่บ้านเรือนก็ไม่มี ความมั่นคง เพราะเทศบาลมักจะส่งเจ้าหน้าที่มาปิดประกาศขับไล่อยู่บ่อยๆ

ป้าสนอง รวยสูงเนิน หญิงแกร่งแห่งเมืองชุมแพ อายุ 60 ปี เล่าว่า เดิมครอบครัวมีรกรากและที่นาอยู่ที่ชัยภูมิ แต่ทนความแห้งแล้ง และยากจนไม่ไหว ในปี 2519 จึงพากันมาหากินที่ชุมแพเพราะเป็นเมืองใหญ่ ตอนแรกก็บุกรุกที่ดินหลวงปลูกบ้านหลังเล็กๆ ต่อมาเทศบาลได้มาขับไล่ จึงไปอาศัยห้องเช่าที่คับแคบและอุดูเพราะไม่มีหน้าต่างเป็น ที่ซุกหัวนอน ค่าเช่าเดือนละ 600 บาท แล้วเอาทุนรอนที่มีติดตัวอยู่ไม่ มากมาซื้อผักซื้อปลาจากชาวบ้านเอาไปขายในตลาดสด ทำอย่างนี้อยู่หลายปี จนมีครอบครัวมีลูกเต้า จึงต้องขยับขยายจากห้องเช่าเล็กๆ มาเป็นบ้านเช่าที่ใหญ่กว่าเดิม แต่ก็ยังเช่าคนอื่นอยู่เพราะไม่มีเงินเก็บพอจะหาซื้อบ้าน จะกู้ธนาคารคนจนอย่างแกใครเขาจะมองเห็นหัว ครึ่งสุดท้ายที่เช่าบ้าน ราคาค่าเช่าก็ขยับขึ้นไปถึงเดือนละ 3,000 บาทแล้ว

“พอช่วงปี 2546 ตอนนั้นรัฐบาลเปิดให้มีการลงทะเบียนคนจน บ้าและเพื่อนบ้านคนอื่นๆ ในชุมแพก็ไปลงทะเบียน บอกเล่าปัญหา ความเดือดร้อน ความต้องการ ส่วนใหญ่ก็เป็นเรื่องบ้านนี่แหละ เพราะต้องเช่าเขาอยู่ บางครอบครัวไม่มีค่าเช่าก็ต้องบุกรุกที่ดินหลวงปลูกบ้านหลังเล็กๆ อยู่ ไม่มีน้ำประปา ไม่มีไฟฟ้า ต้องต่อพ่วงมาใช้แพงกว่าคนอื่น จึงอยากจะมีบ้านเป็นของตัวเองสักหลัง เพื่อจะได้มีที่ซุกหัวนอน ลูกหลานจะได้มีที่เรียนเป็นหลักเป็นแหล่ง ไม่ต้องย้ายโรงเรียนตามบ้าน เพราะถูกไล่ที่อีก” ป้าสนองย้อนอดีต

จากปัญหาความเดือดร้อนของคนยากคนจนแบบป้าสนองที่มีอยู่ทั่วประเทศ รัฐบาลในเวลานั้นจึงมีนโยบายแก้ไขปัญหาระเบิดที่อยู่อาศัย ให้แก่ประชาชน โดยมอบหมายให้ “สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

(องค์การมหาชน)” หรือ “พอช.” ซึ่งขณะนั้นกำลังดำเนินโครงการ “บ้านมั่นคง” ให้จัดทำโครงการนี้ทั่วประเทศ

หลักการสำคัญของบ้านมั่นคงก็คือ ให้ชาวบ้านที่เดือดร้อนมารวมกลุ่มกันแก้ไขปัญหา เช่น มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อเป็นตัวแทนของชาวบ้าน สืบหาข้อมูลและปัญหาความเดือดร้อน จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเป็นทุนในการสร้างบ้าน โดยชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการจะต้องฝากเงินเข้ากลุ่มออมทรัพย์ทุกเดือน และร่วมกันสำรวจที่ดินแปลงใหม่ที่เหมาะสมเพื่อขอเช่าหรือซื้อ หรือเช่า-ซื้อที่ดินแปลงเดิมเพื่อปลูกสร้างบ้านใหม่ ฯลฯ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะให้การสนับสนุน เช่น อบต. เทศบาล ราชพัสดุ ฯลฯ

ส่วน พอช.ในฐานะที่เป็นหน่วยงานหลักจะส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาให้คำแนะนำและสนับสนุนชาวบ้าน เช่น สนับสนุนเรื่องการรวมกลุ่ม จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ส่งสถานปณิกชุมชนมาร่วมออกแบบบ้านกับชาวบ้าน และหลังจากที่ชาวบ้านจัดหาที่ดินเพื่อสร้างบ้านและสร้างชุมชนใหม่ได้แล้ว พอช.ก็จะพิจารณาอนุมัติสินเชื่อตามที่ชาวบ้านเสนอโครงการมาเป็นสินเชื่อระยะยาว 15 ปี ดอกเบี้ยร้อยละ 4 บาท นอกจากนี้ พอช.ก็จะสนับสนุนงบประมาณการก่อสร้างสาธารณูปโภคด้วย

ก้าวต่อไป “กองทุนพัฒนาที่อยู่อาศัยเมืองชุมแพ”

ขึ้นปี 2547 หลังจากลงทะเบียนคนจน และรัฐบาลได้ตอบสนองการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยโดยให้ พอช.จัดทำโครงการบ้านมั่นคงทั่วประเทศแล้ว ป้าสนองได้เป็นแกนนำรวบรวมชาวบ้าน 30 ครอบครัว จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาออมเงินกันเป็นรายวันๆ ละอย่างน้อย 40 บาท หรือครอบครัวละ 1,200 บาทต่อเดือน เพื่อเป็นทุนในการสร้าง

บ้านและเข้าสู่กระบวนการบ้านมั่นคง มีการประชุมร่วมกันเพื่อออกแบบบ้านและผังชุมชนตามที่ชาวบ้านต้องการ มีสถาบันกจาก พอช.และช่างจากเทศบาลเมืองชุมแพมาให้คำแนะนำ หลังจากนั้นชาวบ้านจึงไปเจรจากับเทศบาลเมืองชุมแพเพื่อขอเช่าที่ดิน ซึ่งทางเทศบาลก็ให้การสนับสนุนชาวบ้านด้วยดี โดยการแบ่งพื้นที่โรงฆ่าสัตว์ของเทศบาลซึ่งเป็นที่ดินราชพัสดุให้ชาวบ้านเช่าจำนวน 3 ไร่เศษ ระยะเวลา 30 ปี ในอัตราตารางวาละ 50 สตางค์ต่อเดือน

พอถึงปี 2548 หลังจากที่ชาวบ้านสะสมเงินออมได้จำนวน 10 % ของวงเงินที่จะก่อสร้างบ้านแล้ว จึงเสนอโครงการขอใช้สินเชื่อจาก พอช. ราคาค่าก่อสร้างรวมวัสดุประมาณหลังละ 150,000 บาท ผ่อนชำระคืน 15 ปี ดอกเบี้ยร้อยละ 4 บาทต่อปี หลังจากนั้นจึงเริ่มก่อสร้างบ้านเฟสแรก 30 หลัง เป็นบ้าน 2 ชั้น ขนาด 20 ตารางวา ในปีถัดมาบ้านหลังใหม่ในฝันของป้าสนองและเพื่อนบ้านก็เป็นความจริง และเพื่อความเป็นสิริมงคล ชาวบ้านจึงร่วมกันตั้งชื่อหมู่บ้านแห่งนี้ว่า **“บ้านมั่นคงร่มเย็น”**

ไม่เพียงแต่บ้านมั่นคงร่มเย็นของป้าสนองและเพื่อนๆ เท่านั้น ในเวลาเดียวกันคนยากคนจนในเมืองชุมแพซึ่งส่วนใหญ่มีความเดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัยหรืออยู่ในที่ดินบุกรุก ไม่รู้ว่าจะโดนขับไล่ในวันไหน ได้ร่วมกันจัดทำโครงการบ้านมั่นคงเมืองชุมแพขึ้นมา โดยมีป้าสนองเป็นกำลังสำคัญคอยให้คำแนะนำและเป็นพี่ปรึกษา ซึ่งจากการร่วมกันสำรวจข้อมูลของชาวบ้านในเวลานั้น พบว่ามีผู้เดือดร้อนในเขตเทศบาลเมืองชุมแพ จำนวน 1,076 ครัวเรือน รวม 18 ชุมชน หลังจากนั้นชุมชนที่มีความพร้อมจึงเริ่มทยอยสร้างบ้านมั่นคงขึ้นมา โดยได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากทางเทศบาล เช่น สนับสนุนด้านสาธารณูปโภค

บุคลากร งบประมาณ ส่วน พอช.สนับสนุนด้านสินเชื่อและกระบวนการ
จัดทำบ้านมั่นคง

หลังจากเริ่มจัดทำโครงการบ้านมั่นคงไปแล้ว ชาวบ้านจึงมี
ประสบการณ์ในการทำงานร่วมกันและเห็นความสำคัญของการจัดตั้ง
กองทุนช่วยเหลือกัน ในปี 2550 ป่าสนองและชาวชุมชนในเขต
เทศบาลเมืองชุมแพรวม 13 ชุมชนได้ร่วมกันก่อตั้ง “กองทุนพัฒนาที่อยู่
อาศัยเมืองชุมแพ” โดยให้ชาวบ้านเข้าร่วมเป็นสมาชิกและสมทบเงินเข้า
กองทุนทุกเดือน แล้วนำเงินกองทุนให้สมาชิกกู้ยืมหมุนเวียนเพื่อ
ประกอบอาชีพ ปลูกหนัสนอกกระบะ ซ่อมแซมบ้าน และเพื่อการศึกษา
 ฯลฯ วงเงินไม่เกิน 5 เท่าของหุ้นสะสมที่สมาชิกมีอยู่ อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 6 บาทต่อปี

ส่วนผลกำไรก็จะกลับคืนมาช่วยเหลือสมาชิก ปัจจุบันกองทุนฯ
มีเงินทุนหมุนเวียนประมาณ 12 ล้านบาทเศษ โดยเทศบาลเมืองชุมแพ
ได้สนับสนุนเงินเข้ากองทุนจำนวน 2 ล้านบาท และมูลนิธิศูนย์ศึกษาและ
พัฒนาที่อยู่อาศัยแห่งเอเชียสมทบ 1 ล้านบาท

นอกจากนี้ชาวบ้านในหมู่บ้านต่างๆ ยังมีการจัดตั้งกองทุนต่างๆ
ขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือดูแลกัน ไม่หวังการพึ่งพาจากหน่วยงานภายนอก
เพียงอย่างเดียว เช่น มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อช่วยเหลือ
ดูแลสมาชิกและครอบครัว ตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย, มีกองทุนปลูก
เปลี่ยนหนัสนอกกระบะ ให้สมาชิกกู้ยืมไปปลูกหนัสนี้, มีกลุ่มออมทรัพย์
ให้สมาชิกกู้ยืมไปหมุนเวียนประกอบอาชีพ หรือเป็นค่าใช้จ่ายด้าน
การศึกษาของบุตรหลาน, มีกลุ่มออมทรัพย์เด็ก เพื่อฝึกการประหยัดอด
ออม ฯลฯ

จนถึงวันนี้เวลาผ่านไป 10 ปีเศษ ในเขตเทศบาลเมืองชุมแพ มีชุมชนเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง จำนวน 13 ชุมชน สร้างบ้านเสร็จไปแล้วจำนวน 1,052 หลัง จากเดิมที่ชาวบ้านเคยบุกรุกและโดนขับไล่ไล่ส่ง แต่วันนี้พวกเขามีบ้านที่มั่นคง มีเลขที่บ้าน สามารถติดตั้งไฟฟ้าและน้ำประปาได้โดยตรง จากที่เคยเช่าบ้านเดือนละ 2,000-3,000 บาท ก็เหลือภาระที่ต้องผ่อนบ้านแค่เดือนละ 1,500-2,000 บาท ทำให้มีรายจ่ายลดลง และอีกไม่นานชาวบ้านส่วนใหญ่ก็จะปลดหนี้เงินกู้ที่ยืมมาสร้างบ้านให้หมดไป

“อีก 2-3 ปีข้าก็จะผ่อนบ้านหมดแล้ว ข้าดีใจที่คนยากคนจนมีบ้านเป็นของตัวเอง ไม่ต้องบุกรุกหรือเช่าคนอื่นอยู่ตลอดชีวิต แต่การทำเรื่องที่อยู่อาศัยก็ไม่ใช่ว่าเรื่องง่ายนัก เพราะการทำงานเรื่องบ้านมั่นคงเป็นงานละเอียด ต้องทำงานกับคนจน ต้องสร้างความเข้าใจเรื่องการออมเงิน ทำให้พี่น้องเห็นว่าการออมเงินของเขาจะไม่สูญเปล่า เพราะเงินทุกบาททุกสตางค์ของคนจนมีความหมาย การทำงานและการบริหารจัดการของคณะกรรมการต้องชัดเจน โปร่งใส ทำให้ชาวบ้านเชื่อถือ ที่สำคัญชาวบ้านจะต้องสร้างทุนของตัวเอง ไม่หวังทุนจากภายนอกเพียงอย่างเดียว” ป้าสนองในฐานะประธานเครือข่ายบ้านมั่นคงเมืองชุมแพบอก

ก้าวสู่ความมั่นคงด้านอาหาร ร่วมกัน “ทำนารวม” และ โรงงานน้ำดื่ม

ปี 2553 ชาวชุมชนบ้านมั่นคงเทศบาลเมืองชุมแพได้เล็งเห็นความมั่นคงด้านอาหารจึงนำไปสู่การซื้อที่ดินเพื่อทำนารวมแบบเกษตร

อินทรีย์ เนื้อที่ 38 ไร่ เป็นที่ดินของ
ธนาคารออมสิน อยู่ไม่ไกลจากบ้าน
มันคงร่มเย็นมากนัก โดย พอช.ได้
สนับสนุนสินเชื่อจำนวน 2.6 ล้านบาท
มีสมาชิกจากเครือข่ายบ้าน
มันคงเมืองชุมแพร่วมลงหุ้นรวม
150 หุ้นๆ ละ 150 บาทเพื่อเป็นทุน
ในการทำนา โดยมีการบริหาร
จัดการในรูปแบบคณะกรรมการนา
มีผู้จัดการนาคอยดูแลและวาง
แผนการผลิต และให้สมาชิกช่วยกัน
ลงแรงทำนา ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ไม่ใช่
สารเคมีปราบแมลง

ศรีอาน ประดา หนุ่มใหญ่วัย 47 ปี ตำแหน่ง “ผู้จัดการนา”
ดูโก้หรู แต่ไม่มีเงินเดือน ทำงานนี้ด้วยใจรักและเพื่อประโยชน์ของ
ส่วนรวม บอกว่า ตำแหน่งผู้จัดการนาจะต้องวางแผนในการทำนา เช่น
ต้องรู้เรื่องฝนฟ้าว่าปีไหนน้ำจะมากจะน้อย จะได้วางแผนได้ถูกต้อง
และต้องประชุมร่วมกับคณะกรรมการนาจำนวน 15 คน ว่าจะหว่าน
จะดำช่วงไหน จะได้ขอแรงจากชาวบ้านและสมาชิก หากเป็นช่วงแล้งก็
จะให้สมาชิกปลูกมันแก้วเพราะเป็นพืชทนแล้ง

นอกจากนี้ยังแบ่งพื้นที่เป็นแปลงผักและชุดบ่อเลี้ยงปลา ปลุกพืชผักต่างๆ เช่น พริก ผักชี ผักกาด หอม บวบ ฟักทอง ข้าวโพดกล้วย ฯลฯ โดยไม่ใช้สารเคมี ใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยสดที่มีอยู่ในท้องไร่ท้องนา และเลี้ยงปลาในบ่อ มีปลานิล ตะเพียน ปลาดุก รวมแล้วหลายหมื่นตัว และมีแผนจะชุดบ่อน้ำอีกเพื่อเก็บน้ำเอาไว้ทำนาในหน้าแล้ง เป็นแหล่งอาหารของชาวบ้าน ไม่ต้องกลัวอดอยากอีกต่อไป

“ผักที่ปลูกและปลาในบ่อ สมาชิกคนไหนที่มาช่วยงานจะเก็บหรือจับเอาไปกินก็ได้ เราไม่หวง แต่ให้เอาไปกินแต่พอเพียง เป็นการลดรายจ่ายในครอบครัว และต่อไปเราจะทำโรงสีขนาดเล็กเพื่อสีข้าวเอง ทำให้ได้ปลายข้าวและรำ เอาไปเลี้ยงหมู ไก่ ปลาได้อีก ไม่ต้องซื้ออาหารเม็ด เป็นการเลี้ยงแบบอินทรีย์” ผู้จัดการนาอธิบาย

ปัจจุบันนารวมแห่งนี้สามารถปลูกข้าวเจ้าและข้าวเหนียวได้ปีละประมาณ 30 ไร่ ขายเป็นรายได้เข้ากองทุนปีละกว่า 200,000 บาท อีกทั้งที่นายังมีราคาสูงกว่าเดิมหลายเท่า จากราคาที่ซื้อมา 2.6 ล้านบาท แต่วันนี้มีราคาประเมินประมาณ 38 ล้านบาท และที่สำคัญก็คือ ที่นาแปลงนี้ชาวบ้านร่วมกันผ่อนชำระเงินกู้คืน พอช.หมดแล้ว

ในปี 2558 ชาวชุมชนได้ร่วมกันจัดตั้งโรงงานผลิตน้ำดื่ม “บ้านมั่นคงเมืองชุมแพ” โดยการระดมหุ้นได้เงินประมาณ 800,000 บาท มีกำลังการผลิตประมาณวันละ 200 โหล (ผลิตทั้งชนิดขวดและถัง) เริ่มจำหน่ายตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2559 ที่ผ่านมา ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นส่วนราชการ เทศบาล สำนักงานเอกชน เครือข่ายชาวบ้าน และสมาชิกในชุมชน สามารถทำรายได้เข้าชุมชนประมาณเดือนละ 100,000 บาทเศษ มีมูลค่าการลงทุนทั้งหมดประมาณ 1.4 ล้านบาท ซึ่งอีกไม่นานโรงงานน้ำดื่มแห่งนี้ก็จะถึงจุดคุ้มทุน นอกจากนี้ยังสร้างงาน

ให้ชาวบ้านที่มาทำงานผลิตน้ำดื่มได้อย่างน้อยวันละ 3 คน คนละ 200-300 บาทต่อวัน

ปัจจุบันเมื่อรวมเงินกองทุนต่างๆ ที่ชาวบ้านเครือข่ายบ้านมั่นคงเมืองชุมแพมีอยู่ เช่น กองทุนพัฒนาที่อยู่อาศัยฯ กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนปลดปล่อยหนี้สินนอกระบบ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์เด็ก กองทุนนารวม โรงงานผลิตน้ำดื่ม ฯลฯ รวมทั้งบ้านมั่นคง 13 ชุมชน จำนวน 1,052 หลัง ซึ่งมีมูลค่าเพิ่มขึ้นจากเดิมหลังละ 200,000 - 250,000 บาท เพิ่มเป็นหลังละ 400,000 - 500,000 บาท รวมแล้วเครือข่ายบ้านมั่นคงเมืองชุมแพมีทุนและสินทรัพย์ต่างๆ รวมกันทั้งหมดประมาณ 550 ล้านบาทเศษ ชุมเมืองชุมแพเป็นต้นแบบการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

จากการรวมพลัง รวมแรงกาย และรวมทุนของชาวชุมชนบ้าน
มั่นคงเทศบาลเมืองชุมแพ เมื่อเร็วๆ นี้ พล.ต.อ.อดุลย์ แสงสิงแก้ว
รมว.กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และคณะ ได้
เดินทางมาที่เทศบาลเมืองชุมแพ จังหวัดขอนแก่น เพื่อติดตามความ
คืบหน้าการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐของรัฐบาล โดย
พล.ต.อ.อดุลย์กล่าวว่า ได้มาเห็นบ้านมั่นคงที่ชุมแพแล้วนี่กว่าเป็นบ้าน
จัดสรร เพราะดูสวยงาม เป็นระเบียบ นอกจากนี้ก็ยังมีการทำงานรวม
ปลูกข้าว ปลูกผัก เลี้ยงปลา เอาไว้เป็นอาหาร มีโรงงานน้ำดื่มเอาไว
ขายเป็นรายได้และเป็นน้ำดื่มของชุมชน ทำให้ชุมชนมีความมั่นคงทั้ง
เรื่องที่อยู่อาศัยและอาหารการกิน

“เมืองชุมแพเป็นต้นแบบที่ดีที่ชุมชนอื่นๆ สามารถนำไปใช้เป็นแบบอย่างในการพัฒนาชุมชน ถือเป็นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากที่ชุมชนเป็นผู้ริเริ่ม โดยมีหน่วยงานรัฐและเอกชนให้การสนับสนุน ซึ่งกระทรวงการพัฒนาสังคมฯ และ พอช. รวมทั้งหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจะนำไปขยายผลให้เกิดพื้นที่แบบนี้ทั่วประเทศ เพื่อให้ประชาชนได้กินอิ่ม นอนอุ่น ทุนมี หนี้ลด” รมว.พม.กล่าว

พลากร วงศ์ทองแก้ว ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กล่าวว่า การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชาวเทศบาลเมืองชุมแพเป็นตัวอย่างของการพัฒนาชุมชนแบบบูรณาการและครอบคลุมทุกมิติ เพราะไม่ใช่ว่าเมื่อมีที่อยู่อาศัยแล้วปัญหาต่างๆ จะหมดไป ชุมชนยังวางแผนการจัดตั้งกองทุนต่างๆ ขึ้นมา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน มีกองทุนเพื่อจัดสวัสดิการช่วยเหลือกัน และส่งเสริมการออมทรัพย์เพื่อเป็นสถาบันการเงินของชุมชน รวมทั้งยังมองเห็นความมั่นคงด้านอาหาร ด้วยการทำนารวม ปลูกผักอินทรีย์ เลี้ยงปลา ผลิตน้ำดื่ม ฯลฯ

“พอช.สนับสนุนให้ขบวนองค์กรชุมชนทั่วประเทศจัดทำแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นขึ้นมาให้ครอบคลุมทุกมิติ ทั้งด้านการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ต้องมีแผนพัฒนาระดับตำบลและจังหวัด เพื่อให้คนในชุมชนได้เห็นเป้าหมายการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน โดยใช้แผนเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนงานพัฒนาเพื่อนำชุมชนท้องถิ่นไปสู่ความมั่นคง เข้มแข็ง และคนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น” ผอ.พอช. กล่าวทิ้งท้าย

สร้างทุนในชุมชน พัฒนาเศรษฐกิจฐานราก
ตามแบบฉบับคนบึงพะไล
ตำบลบึงพะไล อำเภอกำแพงแสนนาง จังหวัดนครราชสีมา

“หากลองพิจารณาปัจจัยที่ทำให้ตำบลบึงพะไลมีความ
เข้มแข็ง นอกจากจะมีต้นทุนทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อแล้ว ผู้นำ
ทางการ ผู้นำธรรมชาติก็เป็นปัจจัยสำคัญ ที่ก่อให้เกิดการระดมทุนจาก
สมาชิกในชุมชน ด้วยความสามัคคี และพร้อมมีส่วนร่วมในกิจกรรม
ต่างๆ ของชุมชน จนเกิดกองทุนต่างๆ จากการที่ชุมชนมีส่วนร่วมใน
การบริหารจัดการ วางแผน ลงมือปฏิบัติ กำกับ ติดตาม ประเมินผลใน
การพัฒนาชุมชนของตนเอง และมีการนำความรู้มาประยุกต์ใช้จาก
การเรียนรู้ทั้งจากภายในและภายนอก โดยมีเครือข่าย หน่วยงานที่ให้
การสนับสนุนทั้งด้านวิชาการ และทุน จนสามารถก่อให้เกิดการพัฒนา
ที่กำลังขยายต่อเนื่องไปทั้งตำบล”

เรียบเรียงโดย รุ่งโรจน์ เพชรบุรณิน

“ถึงแม้จะมีหนี้ แต่เราก็มีสถาบันจัดการเงินชุมชนที่มารองรับหนี้
ทำให้ครอบครัวดีขึ้น มีอันอยู่อันกิน มีรายได้ดีขึ้น” นายบำรุง มณฑา
ทิพย์

“ฉันภูมิใจที่ชุมชนฉันเข้มแข็ง สามารถเป็นแบบอย่างให้ชุมชน
อื่นได้” นางลำตวน นวมโคกสูง

“รู้สึกภูมิใจที่บ้านหัวบึงทำได้ ก็มีโครงการหลายๆ อย่าง มีโรงสีข้าวชุมชน มีเลี้ยงหมู เลี้ยงควาย เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ มีลานตากข้าว ภูมิใจที่พวกเราทำได้” **นายคมขำ ทับสุชา**

“ผู้นำเขาเข้มแข็ง ถ้าเราไม่มีอาชีพเสริม ผู้นำก็ไปจ้างครูมาช่วยสอนทำขนม และทำอะไรหลายอย่าง ช่วยเหลือกลุ่มให้ดีขึ้น เราก็มีรายได้เพิ่มขึ้น เลี้ยงครอบครัวได้” **นางคำบาง หยวกกลาง**

“ตั้งแต่มุมนานะมาก็เป็นเวลา 14-15 ปี ถึงวันนี้คิดว่าทะเลาะดีใจมาก ภูมิใจ นึกสนุก ปลื้มในใจมากๆ เวลาที่มีเพื่อนต่างจังหวัดมาดูงาน มาชมมาเชย” **นางทองสาย ปีตาทะสา**

นี่คือเสียงสะท้อนและคำบอกเล่าความรู้สึกสั้นๆ ของคนตำบลบึงพะไล ส่วนหนึ่ง ที่ยืนยันถึงความสำเร็จ และความภาคภูมิใจ ที่พวกเขาได้พัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และทุนชุมชนให้เข้มแข็งด้วยตนเอง

ตำบลบึงพะไล อำเภอแก้งสนามนาง จังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วย 15 หมู่บ้าน 2,409 ครัวเรือน ประชากร 10,709 คน คนที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตร ปลูกมัน ทำนา เลี้ยงสัตว์ และมีวิถีวัฒนธรรมไม่ต่างจากเกษตรกรในภาคอีสานโดยทั่วไป

แต่ที่นี่...มีความโดดเด่นในการรวมกลุ่มของชาวบ้าน โดยเฉพาะที่บ้านหัวบึง ที่ร่วมกันพัฒนาชุมชนท้องถิ่นตนเองให้เกิดความเข้มแข็งในหลายด้าน ทั้งเรื่องการรวมกลุ่มออมทรัพย์ การดำเนินวิสาหกิจ

ชุมชนผลิตน้ำดื่มบรรจุขวด ศูนย์สาธิตการตลาด การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ เศรษฐกิจพอเพียง การช่วยกันดูแลรักษาป่า การเรียนรู้อดีตจากของเก่า การฝึกอาชีพเสริมในการทำขนมกล้วย-เผือก-มัน สานหมวก และทอเสื่อ จากวัสดุในท้องถิ่น มีธนาคารข้าว โรงสีข้าวชุมชน มีข้าวให้กู้ยืมบริโภค เพื่อคนในตำบล อีกทั้งยังมีการรวมกลุ่มเลี้ยงหมู เลี้ยงโค-กระบือ เลี้ยงไก่ เนื้อโคราช ไก่ดำสมุนไพร และการทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพอีกด้วย

ฐานรากเศรษฐกิจที่บ้านหัวบึง

ถ้าจะลองยกตัวอย่างกิจกรรมสำคัญๆ ในการพัฒนาเศรษฐกิจ และทุนชุมชน ก็คงต้องพูดถึงเรื่องโรงสีข้าวชุมชน ที่เป็นของชุมชน เพื่อ คนในชุมชน เกิดขึ้นมาตั้งแต่ปี 2535 แต่เดิมตั้งอยู่ในหมู่บ้านเป็นโรงสี เล็กๆ พัฒนาจนขยายขยายมาตั้งที่ศูนย์เรียนรู้เมื่อปี 2557 มีเครื่องสีข้าวที่มีคุณภาพมากขึ้น เป็นโรงสีขนาดกลาง ชาวบ้านทุกคนได้ใช้ประโยชน์ สามารถกู้ยืมข้าวไปบริโภคได้ และมีกองทุนโรงสีชุมชน ซึ่งสมาชิกจะ ได้รับการปันผลกำไรทุกสิ้นปี

หรือการเลี้ยงไก่เนื้อพันธุ์โคราช ชาวบ้านบอกว่า ไก่พันธุ์นี้มี โปรตีนสูง ไขมันต่ำ เนื้อเหนียวนุ่มติดสปริง รสชาติอร่อย พัฒนาสายพันธุ์ โดย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี นอกจากขายเนื้อได้แล้ว มูลไก่ก็ยัง ขายได้ เพราะมีความต้องการที่จะนำไปทำเป็นปุ๋ยให้คุณภาพดี ซึ่งการ เลี้ยงไก่ของที่นี่ได้รับการสนับสนุนจาก ธ.ก.ส. จะเลี้ยงเป็นรุ่นๆ ละ 500 ตัว ใช้เวลา 75 วัน ก็ขายเอาเงินทุนไปคืน ธ.ก.ส. กำไรที่เหลือก็ปันผลคืน สมาชิก กำไรที่สองคือได้ปุ๋ยมูลไก่ไว้จำหน่าย

อีกทั้งกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ที่เกิดการจากลงหุ้นกันในกลุ่มชนเพื่อลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในการทำเกษตร แก้ไขปัญหาสภาพดินที่เป็นกรดเป็นด่าง อีกทั้งช่วยเพิ่มแร่ธาตุอาหารให้กับดินและพืชพรรณ และที่สำคัญช่วยลดการใช้ปุ๋ยเคมีอีกด้วย

ถ้าเป็นเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก็ต้องพูดเรื่องป่าชุมชน และธนาคารต้นไม้ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านห้วยบึง พื้นที่ 4 ไร่ มีการปลูกป่าเพิ่มทุกปี มีการออกกฎระเบียบข้อห้ามร่วมกัน ห้ามตัดไม้ ห้ามเอาสัตว์เลี้ยงเข้าไป ห้ามบุคคลอื่นเข้าไปใช้ประโยชน์นอกเหนือจากสมาชิกชุมชน จนเกิดความภาคภูมิใจที่ป่ากำลังเติบโตฟื้นคืนให้ความร่มรื่น

และที่เป็นหัวใจนั้นก็ คือ เรื่อง “ การออม ” ชาวบ้านมองว่ามั่นคงคือการออมเพื่อไว้ใช้ในวัยข้างหน้า หากไม่รู้จักออมครอบครัวจะไม่มีกินมีใช้ และเมื่อออมแล้วก็สามารถสะสมไว้กักตุนได้ใน

ยามจำเป็น เวลาขาดเหลือก็ไปยืมที่กลุ่ม ไม่ต้องไปกู้ยืมทุน ทั้งยังสร้างรายได้ให้กลุ่ม แคมสมาชิกยังได้ปันผลคืนตอนสิ้นปี โดยทุกวันที่ 1 และ 2 ของเดือน พี่น้องจะนำเงินมาออมร่วมกันทุกเดือน ทั้งออมเพื่อสวัสดิการชุมชน ออมเพื่อกู้ยืม ออมเพื่อกองทุนกลุ่ม ซึ่งมีการแยกการบริหารจัดการอย่างชัดเจน

ซึ่งในการประกอบอาชีพและการดำเนินวิถีชีวิตนั้น เรื่องทุนเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต ที่นี้มีกองทุนต่างๆ มากมายที่ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อหนุนเสริมให้กับสมาชิกของชุมชน ทั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน

กองทุนหมู่บ้าน กองทุน ก.ข.ค.จ. กองทุนธนาคารข้าว กองทุนโรงสีชุมชน กองทุนปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ กองทุนป่าชุมชน กองทุนน้ำดื่มอมทรัพย์ กองทุนกลุ่มไก่เนื้อโคราช เป็นต้น โดยมีสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน ตำบลเป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการเงินทุนให้กับกลุ่มต่างๆ มีเงินทุนหมุนเวียนภายในตำบลกว่า 25 ล้านบาท ที่เกิดจากการระดมทุนภายในชุมชน และการสนับสนุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตรในการจัดตั้งสถาบันการเงินขึ้นมา

นายกระมล สุจริต กำนันตำบลบึงพะไล กำนันแห่นบทอง แขนงนำคนสำคัญที่มุ่งมั่นทำงานเสียสละเพื่อตำบลมา 15 ปี นับจากปี 2539 โดยริเริ่มพัฒนาหมู่บ้านห้วยบึงให้เป็นต้นแบบกับหมู่บ้านอื่นๆ บอกเล่าให้ฟังว่า ความสำเร็จส่วนหนึ่งเกิดจากการวางตัวของผู้นำที่แท้จริง เสียสละ

ละลายความคิดด้านลบของผู้ทำให้เกิดเป็นศรัทธา ชาวบ้านจึงให้ความร่วมมือ และต้องใช้คนให้ถูกกับงานจึงสามารถทำให้งานลุล่วงได้

“ก่อนหน้านี้ก็มีการเชื่อมโยงการทำงานกองทุนต่างๆ กันมาเรื่อยๆ ก่อนจะยกสถานะเป็นสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน ส่วนหนึ่งมาจากกลุ่มออมทรัพย์ที่ปลูกฝังพี่น้องให้รู้จักการออม การใช้จ่ายเงินในครัวเรือน การใช้จ่ายในภาคการเกษตร รายได้ในครัวเรือน ซึ่งเป็นการขยายผลมาจากกลุ่มออมทรัพย์ จนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โรงสีข้าว กลุ่มจักสาน กลุ่มทำขนม และอื่นๆ เป็นการนำผลกำไรจากกลุ่มต่างๆ มารวบรวม มาจัดตั้งเป็นกองทุนกลาง เพื่อไปหนุนกลุ่มอื่นๆ ที่ไม่มีทุน จนเกิดแนวทางการรวมกลุ่มกองทุนต่างๆ ยกสถานะเป็นสถาบันการจัดการเงินในที่สุด”

ซึ่งสมาชิกเริ่มต้นจากบ้านหัวบึง 200 กว่าราย และจากนั้นก็มีการสมาชิกจากหมู่บ้านต่างๆ ในตำบลมาร่วมเป็นสมาชิก เข้ามาถือหุ้นเพิ่มเติม ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 971 คน มีเงินทุนหมุนเวียนที่เป็นเงินกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรฯ เพื่อมาทำในหลายกิจกรรมรวมทั้งหมดประมาณ 25 ล้านบาท

โดยกลุ่มต่างๆ ในชุมชน มีทั้งหมด 25 กลุ่ม ทุกกลุ่มตั้งเพื่อสร้างผลกำไรเป็นต้นทุนให้ชุมชนได้มีทุนโดยไม่ต้องไปพึ่งพาจากภายนอก กลุ่มที่สำคัญ ที่เป็นต้นแบบก็คือกลุ่มออมทรัพย์ ทำให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการออม และยังเป็นการระดมทุน ปลอ่ยกู้ให้กับสมาชิก อัตราดอกเบี้ยต่ำ เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ได้เสียสละ ทำบุญกับคนที่มีความเดือดร้อน คนที่ไม่เดือดร้อนก็เอาเงินมาออมถือว่าเป็นการช่วยเหลือกัน

และอีกกลุ่มที่ดำเนินการได้ผลอย่างน่าพอใจคือวิสาหกิจชุมชน ที่นำผลิตผลทางการเกษตรในพื้นที่นำมาแปรรูป สร้างรายได้ให้กับสมาชิก เป็นที่แลกเปลี่ยนสินค้าทางการเกษตรแบบพึ่งพากัน หรือกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ กลุ่มนี้ก็ช่วยกันเพื่อให้ดินดีขึ้นใช้ปุ๋ยไม่กระทบสิ่งแวดล้อม ไม่ต้องพึ่งพาพ่อค้าที่ขายปุ๋ยเคมี

อย่างไรก็ตาม กำนันเล่าให้ฟังเพิ่มเติมว่า การพัฒนาที่ตำบลบึงพะไล เริ่มต้นจากพัฒนาบ้านหัวบึงให้เป็นรูปธรรม เพื่อเป็นต้นแบบให้กับหมู่บ้านอื่นๆ ในตำบล เป็นการจุดประกายทำให้เห็นผลสำเร็จ เป็นตัวอย่างในการเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้ดีขึ้น ผู้คนมีจิตใจที่จะมีส่วนร่วมกัน เกิดแนวความคิดการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ช่วยกันสร้างทุนในชุมชน สร้างอาชีพรองรับ สร้างรายได้ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ เกิดการทำงานพัฒนาชุมชนร่วมกันของคนบ้านหัวบึง

เพราะการเกษตรเป็นพื้นฐานชีวิตของชุมชน ที่จะสร้างความมั่นคงทางอาหาร สร้างอาชีพ สร้างให้เกิดรายได้ จนพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่เข้มแข็งขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม โดยชุมชนเป็นแกนหลัก หน่วยงานภาครัฐสนับสนุน ท้องถิ่นท้องที่ให้การหนุนเสริมจึงทำให้ตำบลบึงพะไลมาถึงจุดที่สามารถเป็นต้นแบบให้กับที่อื่นๆ ได้

หากลองพิจารณาปัจจัยที่ทำให้ตำบลบึงพะไลมีความเข้มแข็ง นอกจากจะมีต้นทุนทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อแล้ว ผู้นำทางการ ผู้นำธรรมชาติก็เป็นปัจจัยสำคัญ ที่ก่อให้เกิดการระดมทุนจากสมาชิกในชุมชน ด้วยความสามัคคี และพร้อมมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน จนเกิดกองทุนต่างๆ จากการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ วางแผน ลงมือปฏิบัติ กำกับ ติดตาม ประเมินผลในการพัฒนาชุมชนของตนเอง และมีการนำความรู้มาประยุกต์ใช้จากการเรียนรู้ทั้งจากภายใน

และภายนอก โดยมีเครือข่าย หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนทั้งด้าน
วิชาการ และทุน จนสามารถก่อให้เกิดการพัฒนาที่กำลังขยายต่อเนื่องไป
ทั้งตำบล

รวมพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก สร้างชุมชน “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน”

"ถ้าเราเปลี่ยนแนวคิดใหม่ เอาคนเป็นตัวตั้ง
เอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง สามารถที่จะสร้างเศรษฐกิจทางเลือก
และเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายหรือกลุ่มพื้นที่
ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ หรือทำแบบโดดๆ เหมือนที่ผ่านมา
จะทำให้เครือข่ายต่างๆ มีความเข้มแข็ง มีการไหลเวียนของ
ระบบเศรษฐกิจระหว่างกัน ไม่ใช่ความพอเพียงแบบไปตัด
ความสัมพันธ์กับโลกภายนอก แต่เราสามารถจัดการ
ฐานเศรษฐกิจของเราได้ ทำให้ฐานเศรษฐกิจของเราแข็งแรง
ซึ่งประเทศในยุโรปก็ทำเรื่องนี้แล้ว
และมีสถานภาพที่ไม่ใช่เป็นลูกไล่ของประเทศใหญ่ๆ
ทำให้ระบบทุนนิยมผ่อนคลายลง มีสาระทางด้านสังคมมากขึ้น
ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของโลกด้วย"

สมสุข บุญยะบัญชา
ประธานคณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก

รวมพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก สร้างชุมชน “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน”

“ถ้าเราเปลี่ยนแนวคิดใหม่ เอาคนเป็นตัวตั้ง
เอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง สามารถที่จะสร้างเศรษฐกิจทางเลือก
และเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายหรือกลุ่มพื้นที่
ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ หรือทำแบบโดดๆ เหมือนที่ผ่านมา
จะทำให้เครือข่ายต่างๆ มีความเข้มแข็ง
มีการไหลเวียนของระบบเศรษฐกิจระหว่างกัน
ไม่ใช่ความพอเพียงแบบไปตัดความสัมพันธ์กับโลกภายนอก
แต่เราสามารถจัดการฐานเศรษฐกิจของเราได้
ทำให้ฐานเศรษฐกิจของเราแข็งแรง ซึ่งประเทศในยุโรปก็ทำเรื่องนี้แล้ว
และมีสถานการณ์ที่ไม่ใช่เป็นลูกไล่ของประเทศใหญ่ๆ
ทำให้ระบบทุนนิยมผ่อนปรนลง มีสาระทางด้านสังคมมากขึ้น
ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของโลกด้วย”

สมสุข บุญญะบัญชา
ประธานคณะกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก

พอช - CODI

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
912 ถนนมิตรภาพ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
โทรศัพท์ 0-2378-8300-9 โทรสาร 0-2378-8411
Home page : www.codi.or.th E-mail : codi@codi.or.th